

O PRACACH PRZYGOTOWAWCZYCH
DO HISTORJI PRAWA KANONICZNEGO
W POLSCE

NAPISAŁ

BOLESŁAW ULANOWSKI.

KRAKÓW.
NAKLAD GEBETHNERA I SPÓŁKI.
1887.

84771

O PRACACH PRZYGOTOWAWCZYCH
DO HISTORII PRAWA KANONICZNEGO
W POLSCE.

O PRACACH PRZYGOTOWAWCZYCH
DO HISTORJI PRAWA KANONICZNEGO
W POLSCE

NAPISAŁ

BOLESŁAW ULANOWSKI.

KRAKOW
NAKLAD GEBETHNERA I SPOŁKI
1887.

84427

O pracach przygotowawczych do historii prawa kanonicznego w Polsce.

napisał

Bolesław Ulanowski.

Dzięki zabiegom i usiłowaniom takich uczonych jak Bandtke, Senator Hube, Zygmunt Antoni Helcel, Michał Bobrzyński, stoi już nauka Prawa Polskiego na silnych nogach. We wszystkich kierunkach poczynione są prace wstępne, brak tylko jeszcze dostatecznej liczby badaczy, którzyby zdołali w krótkim obrobie czasie dawno zalegające pole.

Nie można jednak żadną miarą poprzestać na poszukiwaniach w zakresie samego tylko prawa ziemskiego. Nie ulega wątpliwości, że poznanie „*iuris terrestris*“ jest najważniejszym dla nas i najpilniejszym zadaniem, ale aby było ono dokładnem, nie trzeba zapominać o równorzędnem opracowywaniu historii dwóch innych obowiązujących w Polsce systemów prawnych: prawa niemieckiego i kanonicznego

Co się tyczy prawa niemieckiego, to analogiczne badania zachodnich naszych sąsiadów niemałą stanowią dla nas pomoc. Korzystając z obszernej literatury prawniczej, która wzrasta w Niemczech z dniem każdym, przedstawićby się dała historia tego prawa w Polsce w dość wyczerpujący sposób. Należałoby tylko koniecznie wydawać wpoprzód księgi sądów wyższych niemieckich, oraz protokoły sądowe kilku miast i miasteczek, w celu dostarczenia wskazówek, jak zastosowywanem było w praktyce niemieckie to prawo u nas.

Lecz nie niemieckiemu prawu zamierzamy obecnie kilka poświęcić uwag, bo w tym kierunku praca już rozpoczęta i sformułowane postulata, ale chcielibyśmy rozważyć, o ile wypadaloby rozciągnąć umiejętnie badania i na całkiem zaniedbaną dotychczas niwę t. j. na historję prawa kanonicznego w Polsce.

Nauka ta należałaby z natury rzeczy do dwóch odrębnych umiejętności. Z jednej strony byłaby ona częścią historii prawa kanonicznego wogóle, wypełniałaby jeden rozdział z książki przedstawiającej dzieje kościelnego prawa we wszystkich chrześcijańskich ziemiach, z drugiej stanowiłaby ona uzupełnienie do historii prawa polskiego.

Z tych dwóch punktów widzenia się zapatrując, możemy dopiero ocenić, jakaby miała naukową doniosłość historja prawa kanonicznego w Polsce, jakimby odpowiadała potrzebom.

Bo jeżeli nieobojętnem jest dla ogólnej nauki wskazanie, o ile obowiązywało prawo kanoniczne w Polsce, o tyle dla historii prawa polskiego niezbędnem jest stwierdzenie, jakie prawo kościelne zajmuje wobec ziemskiego prawa stanowisko, jakie urządza stosunki, jak dalece wpływa na rozwój i ukształtowanie się krajowego prawa.

Że na podstawie wydanych do tej pory pomników nie moglibyśmy odpowiedzieć na poruszone pytania, wie każdy, kto ze stanem nauki naszej dostatecznie jest obeznanym. Sporo już wprawdzie ogłoszono statutów synodalnych, wydano też i kilka ustaw o stosunków między duchowieństwem i szlachtą się ściągających, napisano nawet parę książek w tym przedmiocie, ale jak są wydawnictwa po większej części albo urywkowe, albo całkiem niedostateczne, tak okazują książki mało obeznania się ich autorów ze źródłami, dowodzą uwzględniania najbardziej tylko przystępnych, pod ręką stojących zabytków, nie rozwiązują słowem zadania, nie spełniają swojego przeznaczenia ¹⁾.

Po czyjej tu stronie leży wina? Autora, który zabiera się do napisania książki, nie wiedząc, o ile jest wydany materyjał

¹⁾ Najlepszem jeszcze stosunkowo dziełem, zajmującym się historją partykularnego prawa kanonicznego, a dotyczącym stosunków polskich jest: Jakobsona, *Gesch. der Quellen des kathol. Kirchenrechts der Provinzen Preussen und Posen*; Königsberg 1837.

wystarczającym dla jego poszukiwań, nie można bezwzględnie obwiniać. Nie podobna przecież żądać, aby się każdy trudził wydawnictwem źródeł, aby ustawicznie szperał po archiwach i lata całe poświęcał opracowywaniu jednej kwestyi. A więc winni wydawcy, którzy nie zwrócili dotychczas dostatecznej uwagi na pewien rodzaj źródeł. Ale to także błahy zarzut. Wydawców, zwłaszcza teraz, nie zabraknie na pewno, byleby tylko były środki materyjalne po temu i byleby podział i organizacja pracy należycie zostały przeprowadzone.

Brak więc było tylko inicjatywy, brak programu, któryby zainteresował naukową publiczność i pobudził ją do działania.

Zarys takiego programu, acz z wielką nieśmiałością, pragniemy w najogólniejszych zakreslić rysach.

Zabytki, które posłużyć mogą do opracowania historii prawa kanonicznego w Polsce, podzielić możemy na cztery następujące grupy:

I. Statuty synodalne: a) prowincjonalne, b) dyecezyalne.

II. Księgi sądów kościelnych: a) acta Episcopalia, b) acta Officialia.

III. Akta kapitulne i kollegiackie (Acta actorum capituli, collegiatae).

IV. Literatura naukowa i polemiczna.

I. Statuty synodalne. Zbytecznem byłoby zastanawiać się nad ważnością synodalnych statutów; jestto bezwarunkowo pierwszorzędne źródło, zawierające tak wiele najcenniejszych w każdym kierunku informacji, że kompletne ich wszystkich wydanie uznać należy za najbardziej piekący postulat. Dotychczasowe wydania są wszystkie niekompletne, po części niekrytyczne, żadnego pojęcia o całości nie dające ¹⁾.

¹⁾ Nie są w komplecie wydane ani nawet Krakowskie dyecezyalne statuty. Z samego XV go wieku jest ich jeszcze kilka niegłoszonych, że wspomnimy tylko o synodzie z roku 1408, którego postanowienia przechowane są w rękopismie należącym do kapituły krakowskiej (Nr. 124 katalogu ks. Polkowskiego).

Statuty synodalne dzielą się na prowincjonalne i dyecezyalne. Zachodzi więc przede wszystkim pytanie, jaką należy zaproponować dyrektywę co do rozmieszczenia materiału.

W tym względzie uważałbym następujące postępowanie za najodpowiedniejsze:

1) Niezbędne jest przeszukać wszystkie dostępne biblioteki i archiwa, i ułożyć wyczerpujący spis drukowanych już i nieogłoszonych dotąd statutów, bez różnicy, czy wydane one zostały dla prowincyi, czy dla dyecezyi.

2) Należy skonstatować za pomocą ksiąg konsystorskich i kapitulnych i wszelkich innych do dyspozycji będących środków, jakie, gdzie i kiedy odprawiano w Polsce synody. Podobny spis jest koniecznie potrzebnym do ustalenia chronologii często bardzo niedatowanych statutów, a zarazem stanowić on będzie niezmiernie przydatny przewodnik w archiwalnych poszukiwaniach.

3) Zebrany materiał należy rozsegregować z jednej strony na statuty prowincjonalne, z drugiej na dyecezyalne. Te ostatnie znowu podzielić trzeba na tyle działów, ile reprezentują one dyecezyi.

4) Prowincjonalne statuty najodpowiedniej drukować oddzielnie, dyecezyalne zaś w tylu odrębnych grupach, ile jest dyecezyi.

5) Do każdej grupy wypada porobić osobne rzeczowe indeksy w celu uwidocznienia zawartych w każdej z nich postanowień. Lokalny koloryt występuje w ten sposób najwyraźniej, i stosunki każdej poszczególnej dyecezyi zapisywać się będą plastycznie i jaskrawo.

6) Należy wygotować dokładny chronologiczny spis wszystkich odnalezionych i wydawnictwem objętych synodów z podaniem przy każdym z nich krótkiego wykazu treści i z zaznaczeniem, o ile pozostają pewne statuty dyecezyalne w związku z poprzedzającymi ich uchwalenie statutami prowincjonalnymi.

7) Wydawnictwa nie można ograniczać do średnich wieków lub choćby do schyłku XVI-go stulecia, lecz rozciągnąć je wypada do ostatnich czasów.

W ten sposób powstałby kilkutomowy zbiór, rozpoczynający się od synodów prowincjonalnych, i dostarczający badaczom

w każdym z następnych tomów czy zeszytów statuty dyecezyjalne w pojedynczych ułożone grupach.

O ileby przy takim wydawnictwie należało spożytkować systematyczne zbiory z XVI-go wieku i późniejsze, na teraz oznaczyć się nie da. Jeżeliby bowiem uwieńczyłymi zostały poszukiwania archiwalne pomyślnym rezultatem i udało się odnaleźć oryginalne i całkowite brzmienie znanych nam dotychczas tylko z urywków postanowień synodalnych, wówczas oczywiście uwzględnionymby mógł zostać tylko tekst oryginalny; w przeciwnym razie trzeba by uzupełniać luki na wszelki możliwy sposób.

II. Księgi konsystorskie. Nauka prawa posługuje się do tej chwili w bardzo niedostateczny sposób tak znakomitem źródłem, jakim jest praktyka sądowa. Pochodzi to stąd, iż połączone są poszukiwania w księgach sądowych z niezmiernymi trudnościami. Trzeba bowiem być nietylko biegłym paleografem, aby móc z nich korzystać, ale posiadać trzeba wiele bardzo przytem wytrwałości, aby się niewdzięczną w pierwszej chwili pracą zupełnie nie zrazić. W zbiorach ustaw, w księgach prawa zwyczajowego sformułowane są już zasady prawne mniej lub więcej dokładnie; łączenie więc ich w system i interpretowanie jest i łatwiejszem o wiele i bardziej pociągającym. Z poszczególnych zaś wypadków praktycznych wyłaniać zasadę, budować prawidło — zajmuje dużo bardzo czasu, nie doprowadza częstokroć do jasnych rezultatów, bo oczywiście gdzie chwiejną jest praktyka, tam i trudno bardzo do ogólnych dotrzeć przepisów.

Jednakże uwzględniając, iż historia prawa jest nietylko historią ustaw, ale ma przedewszystkiem na celu oznaczenie, jakie były w rzeczywistości w danym czasie stosunki prawne, wypadnie uznać, że właśnie w protokołach sądowych, w wyrokach i współczesnych wszelkiego rodzaju aktach prawnych posiadamy najbogatszą i najpewniejszą kopalnię potrzebnych nam w tym kierunku wiadomości, i że bez obeznania się z praktyką sądową w pewnej epoce, pisać historii prawa całkiem jest niemożliwym.

Księgi konsystorskie, rozpadające się na „Acta Episcopalia“ i „Acta Officialia“, zawierają takie bogactwo różnorodnych in-

formacyi, że same dla siebie stanowiłyby mogły przedmiot długotrwałych poszukiwań i badań.

Przyznaję chętnie, że i w krajach zachodnich pozostał ten gatunek źródeł zupełnie prawie niewzględnionym¹⁾. Prócz bowiem kilku krótszych na mniejszą skalę uskuteczniionych wydawnictw nie posiadają ani Francya, ani Niemcy, ani Włochy żadnych umiejętnych, księgom sądów biskupich poświęconych, publikacyi.

Ale to nie racya, abyśmy szli w tym względzie za przykładem Francuzów lub Niemców. Zresztą mają oni innych pomników, których nam znowu nie dostaje, tak wielką ilość, że na razie nie stanowi dla nich ogłaszanie ksiąg konsystorskich tak ważnego jak dla nas dezyderatu.

Protokoły sądów kościelnych zawierają przedewszystkiem akty odnoszące się do jurydyceki biskupiej nad duchownymi. Ile tam wzmianek, z których dałaby się przeciętna stopa moralności duchowieństwa ocenić. Biskupi z podwładnem sobie duchowieństwem nie zwykli byli żartować. Za napomnieniem szła ekskomunika, pozbawienie beneficyum, zniszczenie karyery nieposłusznego księdza. Aby przebłagać biskupa musiał duchowny własnoręcznie do księgi się wpisać²⁾, przyrzec poprawę i poddać

1) Przytaczam tu znane mi publikacye ksiąg konsystorskich i kościelnych;

a) Liber officialis Sancti Andreae; Edinburg 1845.

b) Depositions and other ecclesiastical proceedings from the court of Durham; London 1845.

c) Dr. Carl Gross, Die Beweistheorie im canonischen Process II, 1880. Beilagen p. 326—397. (Pomieszczone tu są: Protocolla curiae patriarchalis Aquilegensis).

d) Le Registre de l'officialité de l'Abbaye de Cerisy, edité par G. Dupont. Caen 1880.

e) Tanon, Hist. des justices des anciennes eglises etc. de Paris; 1883, p. 321—561.

2) Przytaczamy kilka przykładów na podobne submisye:

In curia episcopali (d. 3 Junii 1473).

(Acta Episc. Crac. III. fol. 85). Die tercia mensis Junii in Iszlasza (s) ego stephanus presbiter de de (s) Curow Cracoviensis diocesis

się wraze recydywy pod najsrozsze kary. Takich zapisek pełno w aktach biskupich. Jakże wiele się z nich można nauczyć, zaczawszy od charakteru pisma, który u jednego ciężki i koszlawy, u drugiego bardziej już wyrobiony, znamionuje stopień wykształcenia podpisanego, wyraźne daje świadectwo, ile on spędza czasu nad książką i pisaniem.

Obecność takich aktów uważam za objaw dodatni. Bo że wśród licznego bardzo duchowieństwa musiały się pojedyncze indywidua dopuszczać zdrożności, wynika z natury ludzkiej, ale gdyby zdrożności te przechodziły bez śladu, gdyby nie wywoływały repressyi, wtedy to dopiero smutne by trzeba mieć wyobrażenie o karności duchownej, o energii biskupów. Ostre kary,

per hanc manus mee proprie incripcienem (s) promito et me obligo sub penis carcerum, quod cum Anna muligere de Iszlasza pro cuius converssacione (prorovere) per reverendissimum dominum episcopum Cracoviensem (perir) paterne sum corectus, Nuquam (s) deinceps et eciam cum allis (s) mulieribus scandalosse comorabo, alioquin si comprobatus fuero recidiuus (in) et incorribilis (s) exnunc (s) penis eiusdem carcerum me subicio libere et sompte (s) manu propria.

In curia episcopali (d. 6 Februarii 1479)

(ibidem fol. 146). Ego Stanislaus Stanislai de Sandomiria presbiter obligo me manu propria sub penis carcerium (s) hinc ad octo dies propter excessus meos et scandala, in quibus ex visitacione repertus sum, de ciuitate et diocesi Cracouiensi exire et ad eam non reverti sine licencia speciali Reverendissimi domini Episcopi et casu, q^{uo} post dictos octo dies invenirer in ipsa diecesi, subicio me carceribus predictis. Actum Cracouie sexta Februarii.

In curia Episcopali (die Cinerum 1479).

(ibidem fol. 148). Ego Stanislaus presbiter de Sandomiria relaxatus per Reverendissimum dominum episcopum in diocesi Cracouiensi ad conmanendum ex gracia sua obligo me manu propria sub (prepet) perpetuis carceribus et propulsione de diocesi vitam meam meliorare et in scelera preterita, pro quibus ex visitacione delatus et carceribus punitus sum, non recidivare, quibus penis me subicio, si inpost laborare vel recidivari repererar in eisdem. Actum Cracouie die Cinerum.

In curia episcopali (anno 1504).

(Acta episc. Crac. IV, fol. 229). Ego Stanislaus de Mogyla obligo me manu propria non visitare loca inhonesta neque ludere taxillos, neque facere contenciones et similia, quod si convictus et inventus in aliquo premisorum fuero, subicio me excludi de diocesi.

bezwzględna dyscyplina, choćby i nie wydały natychmiast pożądaných owoców, świadczą przecież zawsze o dobrych chęciach episkopatu, o ustawicznych zabiegach w celu podniesienia moralności wśród dyecezyjnego duchowieństwa.

Processów rozmaitych toczy się w konsystorzu liczba bez liku; wszystkie rodzaje spraw przychodzą pod rozstrzygnięcie officyała. Już sama ich strona zewnętrzna zasługuje na uwagę, o ileż bardziej interesującym jest zawsze przedmiot sporu.

Na pierwszym miejscu umieścić należy sprawy o dziesięciny, i spory małżeńskie. Pierwsze uczą nas poznawać w najdrobniejszych szczegółach stosunek duchowieństwa do ludności świeckiej, pozwalają nam odtworzyć sobie prawdziwy i szeroki obraz walki o dziesięciny, walki rozgrywającej się tak dobrze w życiu codziennem, w każdej wiosce, między jednym plebanem i jednym szlachcicem, jak na zjazdach i sejmach między całym stanem duchownym i wszystką szlachtą. Trzeba uważnie czytać, trzeba drobne szczegóły łączyć ze sobą, zestawiać poszczególne układy, porównywać poszczególne żądania i koncesyje, a wyrobi się tło jasne i wyraziste, na którym inaczej zupełnie zarysują się dziejowe wypadki, widziane przez nas zazwyczaj w pewnem od siebie oddaleniu, jak wierzchołki gór zdala od siebie stojących.

A spory małżeńskie, te pod innym względem jeszcze ciekawsze. Sędzia kościelny obznajomiony jest z prawem i literaturą kanonistyczną, a przecież ile razy napadają go wątpliwości. A jak pouczającemi są te jego wahania się odzwierciadlające wpływ, jaki wywierały zachodnich uczonych teorye na pojmowanie stosunków prawnych, na rozstrzyganie trudnych i wątpliwych wypadków ¹⁾. Cały system małżeńskiego prawa zbudowaćby można na podstawie tysięcy sporów i tysięcy wyroków nagromadzonych w księgach konsystorskich.

Sprawy małżeńskie są z innego jeszcze powodu bardzo interesującemi. Z nich dowiedzieć się możemy najlepiej, jak zapatrywała się ludność zwłaszcza klas niższych, na życie familijne.

¹⁾ Nie przytaczamy przykładów, ponieważ ogłosimy niebawem osobną pracę „O praktyce w sprawach małżeńskich w sądach kościelnych dyecezyi krakowskiej“, w której zamieszczonych będzie bardzo wiele procesów małżeńskich z XV-go wieku.

Jak te obyczaje są dzikie nieraz, jak niepoohamowaną naturą ludzką, całkiem naiwnie przejawiająca się w swej nagości, jak wyraźnie ludzie ci o wszystkim mówią, jak dokładnie i drastycznie żądania swoje stawiają. Ile to trzeba było usiłowań, jakiej stałości, jakiej organizacyi, ażeby nagiąć wyłamujące się co chwila z pod jarzma umysły i ciała do owych pojęć stanowiących istotę sakramentu małżeństwa. — Przecież należy to do historii prawa kanonicznego bezsprzecznie, przedstawić cywilizacyjną missyę sądów duchownych, wskazać różnicę, jakaby w uspołecznieniu ludów musiała nastąpić, gdyby o małżeńskich sprawach nie biskup rozstrzygał, nie officyał, ale sędzia świecki.

Były sądy duchowne niejednokrotnie i dla świeckich i w świeckichże sprawach sądem właściwym. Bo jeżeli kto dobrowolnie przybył do konsystorza i zobowiązał się wobec officyała, że pewnej dokona pracy, lub pewną wypłaci kwotę, a na wypadek niedotrzymania umowy poddał się pod kary kościelne, to mogła go już strona przeciwna do sądu duchownego pozywać, mogła żądać, ażeby wypłaty odmawiającego, lub pracy nie wykonywującego dosięgła ekskommunika ¹⁾.

Objaw to doniosły świadczący o wyższości sądów duchownych nad sądami świeckimi, dowodzący zwłaszcza, że większą pokładano ufność w egzekucyę przeprowadzoną przez officyała, niżeli w tę, którą nakazywał sędzia grodzki lub ziemski. Ale ob-

¹⁾ Załączamy kilka przykładów:

In consistorio Lubliniensi (d 11 Julii 1425).

(Lubl. offic. I fol. 32) Mathias carpentarius, alias artifex foncium, obligavit se ac astringit fontem reformare Domino Martino Rectori ecclesie in Crasznik in vna septimana post festum Natiuitatis gloriose virginis Marie affuturum sub pena excommunicationis; presentibus discretis viris, videlicet Nicolao vicario Lubliniensi et domino Stanislao preposito hospitalis sancti Spiritus extra muros Lublinienses.

In consistorio Lubliniensi (d. 5 Novembris 1425).

(Lubl. offic. I fol. 34). Andreas Orka et Barthos Rzandzeczka, kmethones de Craniecz, obtulerunt ac inscripserunt se stubam facere in quatuor septimanis Katherine mulieri, alias Lutisigule, moranti in Lublin sub excommunicationis pena.

jaw ten nie wszędzie i nie zawsze daje się stwierdzić. Następują chwile, że klątwa przestaje być straszną bronią, są miejscowości, gdzie wcześniej doznaje uszczerbku powaga sądu duchownego. Czyż to wszystko nie zasługuje na uwagę historyka prawa kanonicznego w Polsce.

A sprawy o herezyę, o odszczepieństwo, tak ważną grające rolę w pierwszej połowie XV-go stulecia, przez cały wiek XVI, i jeszcze później. A testamenty, które nietylko duchowni oblatowali do ksiąg konsystorskich, ale i świeccy. Nie skończyłbym tak rychło, gdybym chciał ten przegląd uczynić wyczerpującym, dlatego powiem jeszcze tylko, że prócz tych kategorii spraw, tych grup zapisek, na które na pewno może liczyć czytający księgi konsystorskie, znajduje się w nich mnóstwo innych bardziej rozstrzelonych, bardziej luźnych, ale nie mniej ciekawych aktów

In consistorio Lublimensi (d. 28 Novembris 1425).

(Lubl. offic. I fol. 34') Nobilis Iacussius, heres de Vneschow, obligavit ac inscripsit se soluere mediam marcam communis pecunie honeste Agneti, relicte dicte Opolska ciuisse Lublimiensi, pro nobili Petro, herede de Wygnanowicze, super festum sancti Johannis apostoli et Evangeliste proxime nunc venturum sub pena excommunicationis; presentibus discretis viris: Nicolao vicario Lublimiensi Stanislao vicario eiusdem ecclesie Lublimiensi et Nicolao Zambr capellano de Lublin, necnon domino Paulo rectore ecclesie de Conopnicza.

In consistorio Lublimiensi (d. 8 Aprilis 1426).

(Lubl. offic. I fol. 37'). Bernardus kmetho de Oppathkonicze debet dare XVII grossos honeste Agneti dicte Opolska de Lublin super festum Penthecosten nunc presens sub excommunicationis pena.

In consistorio Lublimiensi (d. 25 Septembris 1429).

(Lubl. offic. I fol. 23) Johannes molendinator de Dambrowka se obligavit, quod debet feria tertia proxima post festum omnium sanctorum proximum inchoare et continuare labores carpentarios, prout secum convenit sub pena excommunicationis.

O jurysdykcji sądów kościelnych w sprawach świeckich porównać: Esmein, *Mélanges d'histoire du droit et de critique*; *Débiteurs privés de sépulture*, p. 258 sq.

i wzmianek ¹⁾. Do historii rozmaitych osobistości, rozmaitych instytucji, kościołów, wsi, budowli, do tysiąca innych jeszcze rzeczy dostarczą księgi konsystorskie obfitego materiału.

Gdzież więc są te księgi, i ile ich jest, zapyta pewnie każdy, kogo nie znudził nasz wywód. — Jest ich w każdej diecezji ogromna ilość, bo po kilkaset, są porządnie prawie zawsze zachowane, i rozpoczynają się od pierwszych lat XV wieku, aby dojść do czasów ostatnich.

Tak wiele tego, powie przerażony czytelnik. A kto je zdoła przeczytać, żeby nie wspominać już o ich wydaniu. Obawa płonna. Jak wszelkie protokoły sądowe tak zawierają i księgi konsystorskie z konieczności rzeczy ogromną ilość balastu, który w danej

¹⁾ Nie brak w księgach konsystorskich ważnych i interesujących historycznych notatek, kilka zamieszczamy tu dla przykładu:

In consistorio Crac. (d. 11 Junii 1434).

(Acta offic. Crac. V). Wenerabilis vir dominus Derslaus de Borzimow, decretorum doctor, iudex generalis causarum spiritualium in consistorio Cracouiensi motarum et mouendarum omnes et singulos terminos et continuaciones causarum propter ingressum funeris Serenissimi principis domini Wladislai, Regis Polonie, in Ciuitatem Cracouiensem, et eiusdem venerandam suscepcionem infra hinc et 1 diem iuridicam suspendit; presentibus Nicolao Johannis de Pyerstne et Alberto Floriani de Besczyni, notariis consistorii Cracouiensis.

In consistorio Crac. (d. 18 Junii 1434).

(ibidem) Omnes et singulos terminos et continuaciones eorum dominus propter sepulturam corporis incliti principis Wladislai regis Polonie die presentii factam ad primam diem iuridicam suspendit.

In consistorio Crac. (d. 8 Januarii 1444).

(Acta offic. Crac. VI). Hodie universitatis study Cracoviensis missa de sancta Trinitate ad sanctam Mariam in Cracovia et hac hora, venerabili domino Thome de Strzampino decretorum doctore, necnon Sacretheologie professore, dicte Vniuersitatis Rectore regente, cantatur in laudem et honorem ipsius sancte et immense Trinitatis pro tanto, quod sua bonitas dignata est Serenissimo et invictissimo principi domino et domino Wladislao dei gracia Polonie, Hungarie, Dalmacie, Croacie etc. Regnorum Regi concessitque triumphare in Turcorum imperatore, cuius totam virtutem anno proximo lapso, incipiendo a mense Octobri et in hactenus pugnando, personaliter prostravit, et multa milia Grecorum, qui sedicionem volebant facere; speraturque, quod et

chwili miał praktyczną doniosłość, ale dzisiaj jest już bezużytecznym, zawierają one nadto bardzo wiele identycznych zapisek i aktów, z których jeden lub kilka dostatecznie zastąpić potrafią dziesiątki tysięcy zupełnie im podobnych. Pod ręką biegłego wydawcy, znającego prawo kanoniczne i stosunki współczesne badacza, stopniuje materyjał mieszczący się w księgach konsystorskich do wcale skromnych rozmiarów. Nie jestem jednak zwoleńnikiem zbytecznego skracania tych aktów, które zasługują na

ipsum Imperatorem Turcorum capiet circumvallatum in quodam castro ad fugam cis mare post varios et vltimum conflictum paratum et conclusum, quod dictum cum gaudio speratur.

(Acta Episc. Crac. I fol. 46). Infelici die veneris vicesima quarta Maii Cracouie in conuencione generali pretextu postulacionis et ellectionis illustrissimi domini Wladislai, serenissimi Domini Kazimiri Regis Polonie etc. primogeniti, in Bohemorum Regem per prelatos et miliciam eiusdem regni celebrata Reuerendus in Christo pater dominus Johannes Lutko, episcopus Cracouiensis, pridie in consilio Regis iranimia accensus et mox apoplexia tactus, vt altissimo placuit, debitum soluens nature mortem obiit, et in ecclesia Cracouiensi die lune vicesima septima eiusdem Maii traditus sepulture.

(Acta Episc. Crac. III fol. 62). Anno domini Millesimo quadringentesimo septuagesimo primo die veneris XXIII m. Maii Reuerendus pater dom. Johannes Luthko de Brzezie iuris utriusque doctor, episcopus Cracouiensis, sicut deo placuit, Cracouie in curia episcopali de humanis absumptus est et nature debitum exoluit, cuius corpus in ecclesia Cathedrali Cracoviensi die solis XXIV mensis eiusdem traditum sepulture, et extunc lune XXVII dicti mensis Reuerendus pater dominus Johannes de Rzeschow scolasticus Sandomiriensis et canonicus Crac. in administracione sede vacante fuit et est deputatus. — Item anno quo supra feria quinta pro festo Assumpcionis s. Marie, que fuit dies XV Augusti, ipse dom. Johannes de Rzeschow per electionem canonicam in futurum episcopum Crac. electus est; et demum feria IIII-ta in festo s. Briccy, que fuit dies XIII Nouembris per Sanctissimum dominum Sixtum papam quartum pronunciatum in eiusdem ecclesie Cracouiensis episcopum. — Item anno eodem feria tertia in vigilia Natiuitatis Christi, que fuit dies XXIII-ta Decembris, idem dominus confirmatus electus per capitulum Cracouiense vigore litterarum apostolicarum prouisionis sue receptus est in Episcopum. Et deinde anno sequenti MCCCCXXXII die dominico post Octauas Epiphaniarum proximo, que fuit dies XIX Ianuarii a Reuerendis patribus dominis Jacobo Wladislaiensi consecratore, Paulo Chelmensi et Anthonio Naturskiensi Episcopis coronatus et munus consecracionis accepit.

uwzględnienie. I forma zewnętrzna ma w nich swoją wagę, ma swoją historię, której pomijać i zaniedbywać się nie godzi. Zresztą jest to rzeczą zastosowania, która w ciągu pracy ulega za-
zwyczaj licznym modyfikacjom i zależy od taktu i wykształcenia
wydawcy. W każdym jednak razie uważam wyczerpięcie mate-
ryjału znajdującego się w księgach konsystorskich za rzecz ko-
nieczną a nawet nagłą.

Oczywiście należałoby każdemu konsystorzowi poświęcić
odrębną publikację, a konsystorzów jest znacznie więcej, niż
diecezyi; tak np. prócz krakowskiego było w diecezji krako-
wskiej co najmniej jeszcze cztery konsystorze, a to w Lublinie,
Radomiu, Sandomierzu i Sączu. Oznaczać z góry, ile wypadnie
poświęcić tomów na wydawnictwo ksiąg konsystorskich byłoby zu-
pełnie przedczesnem, ale powtarzam, mam przekonanie, oparte
na kilkoletnich studyjach i dość dokładnej znajomości przedmiotu,
że materiały zawarty np. w księgach konsystorskich krakowskich
z w. XV-go zamknąwszy można z łatwością w jednym tomie ¹⁾.

Jeżeli z jednej strony jest excerpowanie z ksiąg konsystor-
skich nieco trudniejszym od pracy około wydawania statutów
synodalnych, to z drugiej strony znajduje się wydawca ksiąg
w korzystniejszym o tyle położeniu, że ma cały materiał ze-
brany w jednym archiwum, że nie potrzebuje walczyć z wątpli-
wościami chronologicznymi, i że tekst, którym rozporządza, jest
tekstem autentycznym, urzędowym.

Księgi konsystorza krakowskiego rozpoczynają się dopiero
z r. 1410, ale nie są one najstarsze, księgi bowiem poznańskie
i gnieźnieńskie sięgają roku 1404, księgi natomiast włocławskie
i plockie dochowały się dopiero od 3-go dziesiątka XV-go w.

Przy wydawnictwie najstosowniejby było zachować porzą-
dek chronologiczny o tyle, żeby najpierw wyczerpać materiały
z XV-go wieku, a później dopiero przystępować do czasów pó-
źniejszych w miarę, jakby znajdowali się chętni i wykształceni
wydawcy.

¹⁾ Wykaz ksiąg konsystorskich krakowskich zamieściłem we wstę-
pie do III-go zeszytu VII Tomu Star. Pr. Pol. Pomn., gdzie też ogło-
siłem sporą ilość zaczerpniętych z ksiąg tych zapisek.

Niezmiernie ważną rolę grałyby w publikacjach ksiąg konsystorskich indeksy rzeczowe, które powinny dawać jak najdokładniejszy i z wielką subtelnością wykonany obraz wszystkiego, co w każdym tomie z jakiegokolwiek względu na uwagę by zasługiwało. Oczywiście przybyłyby i wykazy osób, a nawet pożądanemby było załączać w miarę możliwości tabele, w którychby niektóre sprawy, jak małżeńskie i dziesięcinne zestawione zostały według pewnych zgóry ułożonych rubryk. Tabele takie dozwalałyby oceniać za jednym rzutem oka niektóre fluktuacje w życiu społecznym, i byłyby jako materiały historyczno-statystyczny wprost nieocenionymi.

III. Księgi kapitulne i kolegiackie są protokołami z czynności kapituły lub kolegiaty prowadzonymi rok za rokiem, posiedzenie za posiedzeniem przez kapitulnego lub kolegiackiego notaryusza. Charakter ich jest w głównych rysach zupełnie identycznym, z tą tylko różnicą, że kapitulne więcej przedstawiają interesu z powodu, iż kapituły jako korporacje wybitniejsze o wiele od kolegiat zajmowały stanowisko.

Księgi kapitulne zawierają bardzo różnorodny materiał, który podzielić można na trzy następujące grupy:

1) Statuty kapitulne, które w miarę ich uchwalania wpisywano do księgi a następnie zbierano w większe całości pomijając te przepisy, które straciły już moc obowiązującą. Zawarty w księgach tekst tych statutów jest jedynie autentycznym, późniejsze zaś zbiory uchodzić tylko mogą co najwyżej za uwierzytelnione statutowych odpisy. Zaznaczamy okoliczność tę z pewnym naciskiem dla tego, że przy ewentualnych wydawnictwach statutów kapitulnych przyjdzie się oczywiście uciekać zawsze do ksiąg kapitulnych, korzystając z późniejszych kopii jedynie w celu zaznaczenia, kiedy który statut wyszedł z użycia

2) Wszystkie te zapiski, które odnoszą się do egzystencji i działalności kapituły, jako korporacji duchownej, a więc recepty nowych prałatów i kanoników, udział w wyborze biskupa ¹⁾,

¹⁾ Ciekawe są bardzo akta kapitulne z czasów po śmierci biskupa Tomasza Strzemińskiego, kiedy tak zacięta toczyła się walka

funkcye kapituły „sede vacante“, wykonywanie jurysdykcji dyscyplinarnej względem składających kapitułę członków, zarząd majątku kapitulnego ¹⁾, testamenty kanoników, ustanawianie anwersarzów dla zmarłych członków kapituły, rozdzielanie domów i wsi poszczególnym kanonikom, wysyłanie reprezentantów na synody.

o obsadzenie biskupstwa; przytaczamy dwie do tej sprawy odnoszące się zapiski:

In capitulo Crac. (d. 3 Januarii 1461).

(Acta act. cap. Crac.). Generosus dominus Andreas Thanczinsky nomine Reuerendi patris domini Jacobi de Szenno, electi Cracouiensis, insinuavit prouisionem per sedem apostolicam de ecclesia Cracouiensi per mortem Reuerendi patris dom. Thome Episcopi Cracouiensis vacantem factam dominis Caspar scolastico, Nicolao cantori, Derslao Ossowski Tharnowski, Johanni seniori Dlugosch, Johanni Rey, Johanni iuniori Dlugosch, Nicolao de Kalisch, Sandiuogio, Johanni Rzeschowski, Magistro Paulo de Zathor, Paulo de Piczkouicze et Luthkoni petens sibi domino Jacoco possessionem fructuum Episcopatus consignare: et domini predicti pro insinuata habuerunt, et ab extraditione possessionis, ex quo ipsam non habent, se excusaverunt.

In capitulo Crac. (d. 16 Januarii 1461).

(ibidem) Reuerendi patris domini Johannis de Brzeze vtriusque iuris doctoris etc. electi Cracouiensis nomine magister Johannes de Coprzivnicza petiit adhereri appellacioni interposite a provisione etc. interposite, et protestatus est, quod per dominum Electum prefatum non stat, quod negocium eleccionis suum non scritur effectum, et prosecutionem suam debitam, sed per dominorum prorogacionem; Domini isti fuerunt presentes: Johannes archidiaconus, Caspar scolasticus, Derslaus Ossowsky, N. de Szenno, Grocholsky, iunior Dlugosch, magister Paulus de Zator, Sandiuogius, Rzeschowsky, Luthko, Pyczkowsky et Stanislaus Czayka canonici Cracouienses, qui responderunt prefato procuratori, quod ex quo pauci suut, et capitulum generale instat celebrandum pro festo Purificacionis Marie proximo ista vice, respondere non possumus vsque in predicto capitulo generali, vbi erunt plures domini, cum quibus tunc habituri erunt meliorem deliberacionem; presentibus: Stanislae de Myechow, Laurencio de Vavrzinczicze et Andrea de Opyelenicza.

¹⁾ Majątkiem swym zarządzała kapituła bardzo skrzętnie, utrzymywała inwentarze i w każdym kierunku o jego integralne zachowanie niezmiernie dbała. Pomimo tego w razie potrzeby zezwalali kanonicy na wypożyczenia sprzętów katedralnych, lub nawet rozdarowywali je niekiedy innym kościołom. Dla prowadzenia procesów w sądach świec-

Cały ten materiał do dwóch pierwszy należący działów, wzbogaca naszą wiedzę o prawie kanonicznem w Polsce; ponieważ oczywiście w życiu wewnętrznem kapituły było prawo to jedynie obowiązującym.

3) Wszystkie akty wypływające z politycznego stanowiska kapituły lub odnoszące się do stosunku pomiędzy kapitułą a sta-

kich utrzymywała kapituła syndyków, rocznie opłacanych. Zamieszczamy tu kilka przykładów:

In capitulo Crac. (d. 14 Novembris 1461).

(Acta act. Cap. Crac.). Venerabilis viri domini: Jacobus prepositus, Caspar scolasticus, Derslaus, Glamboczky, Raphael Skavinski, Johannes senior Dlugosch, Stanislaus Rey, Nicolaus de Kalisch, Thanzinsky, Johannes Rzeschowski, Johannes iunior Dlugosch, Luthek, magister Paulus de Piczkouitze et Paulus de Zathor ad petitionem Reuerendi patris domini Johannis de Brzesze vtriusque iuris doctoris vicecancellarii R. P. com prestatuerunt et commodauerunt duas pelues argenteas Ecclesie ad conuencionem Bithomiensem cum Rege Bohemie aut nunciis suis fiendam pro conseruando honore Regni, pro quo dominus Scolasticus Cracouiensis cauit, quod huiusmodi pelues post huiusmodi dietam restituat, Nicolao organista et Caspero vicecustode ecclesie Cracouiensis presentibus.

In capitulo Crac. (d. 10 Maii 1550).

(Acta act. cap. Crac. IV, p. 363). Imagines veteres Ecclesie — Reuerendissimi domini Andree dei gracia episcopi Laodicensis, Mogilensis et Vachocensis abbatis et suffraganei Cracouiensis ad diligentem petitionem Reuerendi domini capitulares voluntati Reuerendissimi domini nostri Praesulis Cracouiensis sese conformantes imagines veteres summi huius Ecclesie altaris ad ecclesiam Mogilensem dandas unanimiter consenserunt, ita tamen, ut opus prefatum imaginum, vetustam antiquitatem representans, non frangatur, aut aliquomodo minuatur, sed integrum posteritati, quod fieri poterit, conseruetur.

In cap. Crac. (d. 7 Februarii 1545).

(Acta act. cap. Crac. IV, p. 55). Placuit dominis concordii voce in id consencientibus honorabilem dominum Andream de Sandomiria vicenotarium terrestrem terre Cracouiensis futurum, iuris terrestri practicum et expertum, propter varias causas in iure terrestri emergentes et occurrentes, in procuratorem et syndicum capituli eligere et assumere, commissumque est id negocii venerabili domino Johanni Drojowski, tanquam procuratori capituli, ut cum ipso constituat, salariumque usitatum, quod aliis syndicis concedi solebat, illi promittat, ita tamen, ut Cracouie semper possit esse reperibilis.

nem świeckim, a więc wysyłanie reprezentantów na uroczystości dworskie (chrzciny, koronacye), doręczanie królowi i dygnitarzom podarunków, wybór posłów na sejmy, członków do trybunałów etc. ¹⁾).

Widzimy więc, że nie ustępują księgi kapitulne bynajmniej, co do ważności księgom konsystorskim. Na wyczerpaniu ich zyskuje nietylko nasza wiedza pod względem prawa kanonicznego w Polsce, ale dostarczają nam one tak wielkiej ilości zkądinąd nie dających się uzyskać szczegółów, że konieczności ich wydania nie potrzeba chyba usprawiedliwiać.

Zwracamy tu tylko dodatkowo jeszcze uwagę, że kapituły polskie odgrywały we współczesnej historii tak wybitną rolę, iż wszelki donioślejszy polityczny wypadek znajduje w kapitulnych księgach prawie zawsze pewien oddźwięk. Pod względem personalistów nie potrzeba już dzisiaj po wyjściu na świat dzieła ks.

¹⁾ I na ten rodzaj aktów uważamy za stosowne przytoczyć parę przykładów :

In capitulo Crac. (d. 8 Maii 1438).

(Acta actorum capit. Crac. I. fol. 52). Item occasione legacionis ex parte Regis et dominorum Secularium capitulo per ipsorum nuncios facte, que continebat in effectu, quod nullus, qui non esset genere nobilis et de Regno Polonie nacione, non obstante eciam, quod esset magister theologie aut doctor in iure aut medicine etc. assumi deberet in prelatum vel canonicum in ecclesia Cathedrali, et si quis assumptus de facto esset, quod faceret commutationem ad ecclesiam collegiatam uel alias preter metropolitanam uel cathedrales, et si hoc non curaret facere, quod domini seculares vellent recusare eis decimas spectantes ad ipsorum prebendas; Decreuerunt prefati domini de capitulo in dicto capitulo generali, quod si quod absit aliquem uel aliquos ipsorum secularium contingeret hoc attemptare, scilicet quod vellent denegare decimas seu quoscunque alios prouentus spectantes ad prebendas dictorum prelatorum siue canonicorum, qui non essent genere nobiles, seu qui non essent de Regni Polonie nacione, quod daretur processus monitorii et consequenter alie censure ecclesiastice contra eos.

In capitulo Crac. (d. 26 Septembris 1460).

(Acta act. cap. Crac.). Domini prelati et canonici deputauerunt venerabiles dominos magistrum Nicolaum Spiczmeri cantorem et magistrum Paulum de Zathor canonicum Cracouiensem ad eundum in

Korytkowskiego ¹⁾ szczegółowo wykazywać, czego się można z ksiąg kapitulnych nauczyć.

Inne natomiast okoliczności zasługują jeszcze na podniesienie. Karność nad kanonikami wykonywała kapituła sama. Pod tym więc względem stanowią księgi kapitulne uzupełnienie ksiąg konsystorskich. Jako uwagi godny szczegół notuję, że w pierwszych latach XVI-go wieku musiała kapituła poznańska występować przeciwko grze w karty, której kilku kanoników poczęło się z namiętnością oddawać.

Dobra kapitulne były ogromne. Niektóre klucze stanowiły niemal państwka, dla których trzeba było wydawać ordynacye ²⁾. Niejedną znaleźć można w późniejszych aktach kapitulnych; są one niezmiernie ciekawe zwłaszcza, że uwzględniają ludność wiejską.

Conuencionem Pyotrkuoiensem proximam ad dominum Regem, quibus postmodum legacionem deliberatam iniungatur.

In capit. Crac. (d. 1 Octobris 1460).

(ibidem). Placuit dominis preinsertis, quod domini pridie deputati vadant ad Conuencionem Pyotrkuoiensem.

In capitulo Crac. (d. 1 Octobris 1601).

(Acta act. capit. Crac. IX. fol. 112). Reuerendi domini Praelati, canonici totumque capitulum ecclesiae Cathedralis et abbates diocesis Cracouiensis in capitulo generali pro festo Translacionis sancti Stanislai congregati totum clerum huius diocesis Cracouiensis repraesentantes, habita prius cum illustrissimo ac Reuerendissimo domino Bernardo Macieiwski, Episcopo Cracouiensi, cointelligencia in locum demortui olim Sebastiani Brzezinski, cononici Cracouiensis, ad correcturam iuris ex diocesi Cracouiensi, ut suppleretur numerus demortui deputati spiritualis; et ne per defectum unius praeiudicium aliquod fiat ordini ecclesiastico, Reuerendum dominum Martinum Syskowski, iuris utriusque doctorem, canonicum Cracouiensem, summo ingenio ac doctrina preditum in iure utroque bene versatum tanquam personam idoneam concordibus votis et seutentiis eligendum et deputandum duxerunt, elegeruntque et deputauerunt, atque ipsum reuerendissimis, magnificis, ac generosis dominis, ad eiusmodi correcturam designatis, per litteras sigillo venerabilis capituli Cracouiensis communitas praesentandum decreuerunt.

¹⁾ Pralaci i kanonicy Kapituły Gnieźnieńskiej. 4 tomy.

²⁾ Patrz: Dodatek III.

Pod względem historyi bibliotek i książek dostarczają nam protokoły kapitulne również nader cennych wiadomości. Każda kapituła posiadała archiwum i bibliotekę, które zwiększały się darami kanoników, lub co jeszcze częściej następowało, zapisami czynionymi tak przez nich, jak przez biskupów. Gdy podobny zapis zostawał zrealizowanym, wpisywano do księgi katalog ¹⁾

¹⁾ Takich katalogów zawierają stosunkowo bardzo dużo księgi kapitulne Poznańskie; układane były one w sposób następujący:

(Acta act. cap. Pozn. 1505—1515, fol. 190). Reuerendi patris domini Johannis de Lukouo, archidiaconi et tunc vicarii in spiritualibus, Gneznensis decani et canonici Poznaniensis ac Vladislaviensis ecclesiarum, viri magnarum virtutum, grandeue etatis et dignitatis, octoginta circiter annos habentis, qui anno dominice Natiuitatis 1514 die dominica festi transfigurationis domini, dum nona in Ecclesia decantabantur, ecclesiasticis sacramentis procuratus in pace quiescit in capella domini Vrielis Episcopi Poznaniensis in sepulcro eiusdem et iuxta ipsum tumulatur.

Regestrum librorum [ipsius] ac domini Johannis Crotoski ecclesie Posnaniensi legatorum.

1. Processus iuris scriptus.
2. Textus Clementine cum extra.

.
Razem przeszło 100 dziełrozmaitej, przeważnie kanonistycznej, treści.

(Acta act. cap. Pozn. 1499—1505, fol. 17). Die Iouis tredecima mensis Augusti venerandus olim dominus Nicolaus de Scudla, decretorum doctor, egregius et practicus peritus, archidiaconus Szremensis in ecclesia Posnaniensi sacramentis Eucaristie et unctionis extreme procuratus vitam suam laudabiliter hora decima octaua in domo sua penes curiam Episcopalem, ad ipsam Ecclesiam Posnaniensem sita, finiuit, et sexaginta duo volumina librorum infrascriptorum testamentaliter dicte ecclesie Poznaniensi donauit ac legauit anno domini, quo supra Millesimo quingentesimo (1500).

1. Item fasciculus temporum cum consiliis abbatis.
2. Item glosa super Clementinas Siculi abbatis.

.

(Acta act. cap. Pozn. 1515—1524, fol. 133). Inventarium rerum post obitum olim Reuerendissimi domini Johannis Lubranski episcopi Poznaniensis derelictarum per me Albertum Sczatuski, notarium venerabilis capituli Poznaniensis, de anno domini 1520, XXIII Maii conscriptum ac de mandato et decreto Reuerendissimi in Christo patris Domini Petri, dei gracia Episcopi Poznaniensis, et sui prefati venerabilis capituli huic metrice regrossatum et plenerie inscriptum...

darowanych książek i rękopisów, których liczba dochodziła niejednokrotnie do 100 lub nawet więcej. Prócz tego notowano skrzętnie komu, kiedy jaką wypożyczono ¹⁾ księgę lub ręko-

Libri post mortem prefati domini Episcopi Lubranski reperti :

1. Leonardus Aretinus.
2. Liber priuilegiorum de gestis Prussitarum.

Wszystkich razem pozostało po biskupie Łubranskim dzieł 118.

(Acta act. cap. Pozn. 1525—1532). Libri post mortem Reuerendi patris domini Nicolai Oleski, canonici vicariique in Spiritualibus et officialis generalis Poznaniensis, viri profecto optimis moribus predicti de ecclesia et personis eiusdem bene meriti, etatis sue LXXXIII anno, octauo Nouembris apoplexia percussus in bonis viribus vita functi ad librariam Ecclesie recepti sequuntur :

1. In primis viaticus diocesis Cracouiensi.
2. Item opera tractatum s. Anzelmi.

Razem dzieł 26.

¹⁾ W sprawie wypożyczania ksiąg z biblioteki kapitulnej wydawano nawet osobne rozporządzenia, jednym z nich jest następujące :

In capitulo Crac. (d 8 Maii 1460).

(Acta act. cap. Crac.). Quia libri Ecclesie, cum ad nullius vsum recipiuntur, in iacendo destruuntur, statuerunt domini, quod quicumque aliquem librorum ad discendum habere voluerit, recipiat ipsum de manu unius canonici dimissa recognitione de manu sua de receptione eiusdem, qualibet conmutacione anni representaturus eundem procuratori capituli pro tempore existenti. Si autem extraneus, extunc recipiendo librum sibi vtilem pignus duplicis valoris reponat, quem valorem domini presentes tunc imponent Et ut recencior sit memoria de receptis, placuit dominis, quod libri huiusmodi in loco isto capitulari cum tectis reponantur.

Jeżeli który z kanoników udawał się w podróż, oddawał wszystkie wypożyczone przez siebie z biblioteki kapitulnej dzieła, a często i własne powierzał opiece kapitulnego prokuratora. Tak np. uczynił Jan Górski dnia 24 września udając się w podróż do Włoch.

(Acta act. cap. Pozn. 1499—1505, fol. 43°). Ibidem uenerabilis dominus Johannes Gorsky, canonicus Poznaniensis, disponens se ad studium versus Italiam remansit et reposuit libros infrascriptos coram dominis, videlicet : duo volumina parcium Thome; — item consilia Oleari; — item sentenciam Baptiste de claris ordinis Minorum; — item sermones Roberti; — item Plitarcum de viris illustribus; — item Richardum de contemplacione; — item sermones Roberti ad parum

pism¹⁾, niemniej, gdy dzieło jakie zostało zakupionem. Łatwo pojąć, ile tu wiadomości dla bibliografów i historyków literatury.

Heraldyka i genealogija zawdzięcza księgom kapitulnym wiele bardzo ważnych szczegółów. Przy recepcyi oglądano się na pochodzenie nowo kreowanego kanonika i rodowód jego z całą wypisywano ścisłością. Same nawet wywiązujące się przy tej sposobności spory, niezmiernie są pouczającymi.

Należy nareszcie wspomnieć, że w takich epokach, jak w czasie rozkrzewiania się protestantyzmu zawierają współczesne księgi kapitulne materiał pierwszorzędny. Dopóki nie zostaną księgi wszystkich kapituł i kollegiat w tym kierunku całkowicie

modum impressos, quos dominus Dambrowa recepit in mutuum; — item decretales cum apparatu olim domini Scudla ad magnum modum, quos habuit idem dominus Gorsky de libraria, — recepit in mutuum dominus Czysyelsky; item predicta duo volumina partium Thome recepit in mutuum dominus Grodzyczsky doctor, quos libros, suos duntaxat, idem dominus Johannes Gorsky, si eum mori contigerit, in illis partibus legauit Ecclesie, postquam tamen sanus redibit, eos rehabebit.

¹⁾ Księgi kapitulne świadczą bardzo wyraźnie o stopniu, w jakim rękopiśmienne jakie dzieło, znajdujące się w archiwum kapituły, budziło ogólniejszy interes. Dowodzą tego między innymi liczne zapiski stwierdzające, jak często świeckie osobistości wypożyczały z kapituły krakowskiej kronikę Długosza w celu jej kopiowania:

In capitulo Crac. (d. 3 Augusti 1543).

(Acta act. cap. Crac. IV. fol. 1°). Volumina cronicorum reposta — Magnificus dominus Johannes comes in Tharnow castellanus Cracouiensis quatuor partes croynicorum Regni Polonie scriptas, alias quatuor volumina, que apud se per certum tempus habuit commodata, eidem venerabili capitulo per familiarem suum videlicet nobilem D. restituit et reposuit, de quibus quietatur.

In capitulo Crac. (d. 8 Junii 1548).

(ibidem fol. 260). Placuit dominis ad postulacionem Illustris domini Patri Kmitha, comitis in Visnicze, palatini et capitanei Cracouiensis etc. partem primam inprimis et deinde successiue omnes 4 partes Chronice Długossii sub fideiussoria dominorum archidiaconi et cantoris Cracouiensium sue Illustri Magnificencie ad transcribendum commodata dare.

wyzyskane, nie będzie można napisać wyczerpującej historii reformacji w Polsce ¹⁾.

Nierzadkie są też wypadki, że rozstrzyga kapituła w zasadniczy sposób trudniejsze kwestye prawne, a to zazwyczaj na zapytanie biskupa lub jego zastępcy ²⁾.

Sprawa wydawnictwa ksiąg kapitulnych łątwiejszą się o wiele przedstawia, niżeli ksiąg konsystorskich. Jest ich bowiem znacznie mniej, tak że z w. XV możnaby wszystkie pomieścić w kilku zaledwie tomach. Lecz i co do nich zastosować należy system excerptowania, a rozciągnąć wydawnictwo o ile możności aż do ostatnich czasów. W ten bowiem sposób nietylko zyskamy znakomity zasób wiadomości do hístoryi prawa kanonicznego w Pol-

¹⁾ In capitulo Cracouiensi (d. 21 Februarii 1551).

(Acta act. cap. Crac. IV, fol. 412). Cum in hodierno capitulo venerabilis dominus Stanislaus Orzechowski, diocesis Premisliensis presbiter, per certum portitorem Jacobum sartorem in burgrabiato domini Johannis Chelmski agentem fecisset certas litteras manu sua subscriptas presentari, simul et opusculum quoddam ad Sanctissimum dominum Julium tercium, Pontificem modernum Romanum, a se iuxta cereuellum suum conscriptum, in quoquidem ac in eisdem litteris publice confitetur se Magdalenam Chelmska duxisse uxorem etc. Et Reuerendi domini lectis eiusmodi et intellectis litteris, confessionem illius acceptantes Domino administratori iniunxerunt, ut litteras easdem et opusculum diligenter asseruet, et ex officio contra eum tanquam contra Haereticum procedat, usque ad sentencie prolacionem, quodquidem dominus Administrator non gravatim se iuraturum promisit atque spondit.

²⁾ In capitulo Cracouiensi (d. 19 Decembris 1550).

(Acta act. cap. Crac, IV, p. 399). Num ex loco sacro malefactor capi debeat. — De malefactore quodam, qui perpetrato homicidio ad monasterium ecclesiae sanctae Mariae in arena extra Cracouiam profugisse illicque latitare dicitur, Reuerendo domino Administratori querenti, num permittere debeat eundem comprehendendum ibidem, Reuerendi domini dispositionem iuris secuti, quod Emunitatem ecclesiasticam et locorum sacrorum ac aliorum etiam profanarum et priuilegiatarum aedium saluam conseruat inuolatamque esse debere astruit, minime permittendum, ut extrahatur, censuerunt, presertim vero, cum non constat an ex composito et dedita opera huiusmodi facinus sit perpetratum; secus est, ubi de industria quis et proposito necem committit, talis et ab altari est auellendus scriptura sacra testante.

sce, ale przyczynimy się jeszcze do dokładnego poznania pewnej strony naszych dziejów.

IV. Literatura kanonistyczna polska jest i mało znaną i nie budzi dotychczas w nikim zajęcia. Jest to bardzo pożałowania godnym objawem, ponieważ zbadanie jej pozwalałoby nam dopiero ocenić stopień wykształcenia i erudycji naszego duchowieństwa, i podałaby nam możliwość dowiedzenia się, z jakim skutkiem uprawiane było prawo kanoniczne na Uniwersytecie krakowskim.

Praca w tym kierunku nie jest zresztą łatwą; bo z dawniejszych i ważniejszych rzeczy — wydrukowanych jest tylko kilka traktatów w V Tomie Star. Pr. Polsk. Pomn., i to traktatów pisanych wprawdzie przez kanonistów, ale treści politycznej, oraz dzieło Mikołaja z Błonia „De sacramentis et divinis officiis“.

Trzebaby więc przedewszystkiem zbadać Biblioteki kapitulne i klasztorne oraz zbiory publiczne i prywatne, i ułożyć wyczerpujący katalog rękopismów treści kanonistycznej, uwzględniając głównie okres do w. XVI-go — Drugiem zadaniem byłoby o ile możności dokładne oznaczenie, które z wynalezionych i spisanych dzieł i traktatów są odpisami prac autorów obcych, które znowu są płodami Polaków.

Największego plonu spodziewać się można w bibliotece Jagiellońskiej, gdzie znajduje się bardzo wiele rękopiśmiennych traktatów z prawa kanonicznego, ułożonych przez licznych profesorów, wykładających w Krakowie ten przedmiot w ciągu w. XV-go i później.

Co się tyczy książek drukowanych to stanowi chronologiczna Bibliografia Dyr. Estreichera nieocenioną pomoc, ale samo spisanie nie wystarcza i pożądanemby było ułożenie na wzór dzieła Prof. Schulte'go, — historyi literatury prawa kanonicznego w Polsce, przyczem wypadałoby wziąć za punkt wyjścia dokonany przez Prof. Rittnera a w dziele Schulte'go pomieszczony przegląd literatury kanonistycznej polskiej ¹⁾.

¹⁾ Żeby nie poprzestać na samych tylko ogólnych spostrzeżeniach zwracamy uwagę, że nawet Mikołajowi z Błonia i jego w krajach za-

Odrębne a nader ważne zadanie stanowiłoby zgromadzenie dokładnych wiadomości o zbiorach dekretalów, jakie były w Polsce rozpowszechnione. Dałoby się to uskutecznić jedynie po przeprowadzeniu usilnych badań nad znajdującymi się po bibliotekach klasztornych i kapitulnych rękopisami; przyczem naj-

chodnich bardzo rozpowszechnionemu dziełu nie poświęcił nikt u nas do tej pory, nie mówię już, monografi, ale choćby krótkiej rozprawy.

Wzmianka, jaką znajdujemy w dziele Schulte'go (*Gesch. d. Quellen u. d. Literatur d. Canon. Rechts* II. p. 443) jest zupełnie niedostateczną. Schulte nie uwzględnił wogóle zbiorów rękopiśmiennych polskich, ztąd przytacza tylko znajdujące się w Pradze i Wrocławiu rękopisy dzieła Mikołaja z Błonia. Tymczasem najcenniejszym kodeksem, któryby należało przyjąć za podstawę do przyszłego krytycznego wydania traktatu „*De Sacramentis*“ przechowany jest w Bibl. Jagiellońskiej (N. 727 Katalogu Dr. Wisłockiego). Czytamy w nim na końcu: „*Explicit liber, qui dicitur Sacramentale, editus per magistrum Nicolaum de Blonye, decretorum doctorem, rectorem ecclesie parochialis in Cirsko, necnon canonicum ecclesie cathedralis Plocensis ac collegiate Warschouiensis; et hic, qui scripsit, fuit Jacobus de Gobniowo, et est finitus die Saturni 15 mensis Junii a. d. 1437*“.

Jest to więc kopia współczesna Mikołajowi, którego dzieło napisane zostało na polecenie biskupa poznańskiego Stanisława między r. 1427—1438.

W teje samej bibliotece znajduje się jeszcze kilka rękopisów traktatu polskiego kanonisty, tak np. rękopis Nr. 1467, w którym czytamy: „*Explicit Sacramentale magistri Nicolai de Blonye, decretorum doctoris, ad petitionem Reuerendi patris domini Stanislai episcopi Poznaniensis compilatum, scriptum per Vincencium Johannis de Kazimirz, terminatum seu finitum sabbato in vigilia s. Calixti pape 13 die mensis Octobris a. d. 1443 in Cracouia sub castro Cracouiensi penes s. Egidium*“; oraz cztery mniej ważne, bo nieco późniejsze kodeksy Nr. 2213, 2403, 2415 i 2600. (Rękopis Nr. 4164 zawiera także dzieło Mikołaja z Błonia ale brak w nim początku).

Biblioteka kapituły krakowskiej posiada trzy rękopisy traktatu Mikołaja z Błonia, które zawierają odpisy uskutecznione w latach: 1445, 1454 i 1464. (W katalogu księdza kan. Polkowskiego zapisane są te kodeksy pod Nr 131, 132, 130). W Muzeum ks. Czartoryskich znajduje się w kodeksie Nr. 1778 również dzieło Mikołaja. Uwzględniwszy jeszcze rękopisy wrocławskie i pragskie możnaby więc przystąpić do umiejętnego wydania dzieła Mikołaja z Błonia, które na to ze wszechmiar zasługuje.

Ktoby przeczytać je chciał z uwagą tenby się z łatwością przekonał, że nie jest traktat „*De Sacramentis*“ li tylko mechaniczną kom-

ważniejszym by było ściśle oznaczenie wieku poszczególnych dekretały zawierających kodeksów. W ten sposób jedynie możnaby zebrać wskazówki i dane niezbędne do ocenienia, o ile przedgracyanowe zbiory, o ile następnie Dekret Gracyana i Dekretały Grzegorza IX znalazły do Polski przystęp, i w jakiej mniej więcej rozpowszechniły się ilości egzemplarzy.

—
—
pilacyą z obcych autorów, ale że zawiera także bardzo cenne wiadomości do historii prawa kanonicznego w Polsce.

Tak np. pisze Mikołaj w rozdziale: „De deffinitione matrimonii“: „In omnibus autem istis, ubi verba dubia sunt, recurrendum est ad intentionem contrahentium, et ad communem verborum vulgarium intelligentiam. Unde credo, quod per illa verba sponsi interrogati scilicet in Polonia, dicendo: N. placeat tibi habere K. in uxorem; illo respondente: Placeat Et mulier interrogata, respondeat similiter, contrahatur verum matrimonium“. Również w rozdziale: „De cautelis matrimonii“ jest do Polski wyłącznie odnosząca się wzmianka: „Si tamen non esset consuetudo in aliquibus partibus primas nuptias benedicendi, sicut est in Polonia, credo, quod sponsus cognoscens sponsam animo consumandi matrimonium, antequam in facie ecclesie copulentur, non peccent, nisi venialiter. — W rozdziale zaś: „De penitentiis iniungendis secundum canones“, mówi Mikołaj wyliczywszy 37 wypadków: „Sunt plures alii casus, qui apud nos non occurrunt, et ideo de illis nihil posui“.

Zajmując się od lat kilku naszą średniowieczną literaturą kanoniczną miałem sposobność stwierdzić, że dzieło Mikołaja z Błonia było niezmiernie w Polsce rozpowszechnionem nie tylko w brzmieniu oryginalnem, ale że służyło ono za materyał do rozmaitych przeróbek i opracowań. Jedno z nich, które odszukałem w Archiwum kapitulnem we Włocławku, dla tego zwłaszcza jest interesującym, że zawiera dodatki zaczerpnięte z innych jeszcze i to polskich kanonistów.

Tak np. powiada Mikołaj z Błonia w rozdziale: „De Sacramento penitentie“: Plures tamen docti sic absoluunt: Auctoritate domini nostri Jesu Christi et auctoritate beatorum Petri et Pauli et auctoritate mihi in hac parte concessa ab omnibus peccatis tuis per te deo et mihi confessis ego te absolvo in nomine patris et filii et spiriti sancti. Et ista forma mihi magis placet. — We włocławskiej natomiast przeróbce przytoczona jest ta sama „forma absolucionis“ z dodatkiem: „et hec multum bona forma“; poczem następuje: „Alia forma absolucionis, quam posuit Magister Mathias de Racansz: — Dominus noster Ihesus Christus per meritum sue passionis dignetur te absolvere, et ego auctoritate eiusdem Domini nostri Ihesu Christi et beatorum apostolorum Petri et Pauli et sacerdotii mei, qua fungor in hac parte, de omnibus peccatis tuis mortalibus et venialibus, de quibus corde contritus et ore confessus es, ac circumstantiis ipsorum, et de quibus

W tym kierunku zastanawiano się dotychczas u nas tylko nad zbiorem zwanym „Quadi-partita, znajdującym się w archiwum kapitulnym gnieźnieńskim i krakowskim, a opisanym przez księdza Łukowskiego ¹⁾, księdza Polkowskiego ²⁾, i Senatora Hubego ³⁾. Ponieważ zbiór ten miał w Polsce zastosowanie, a jest

libenter confitereris, si tibi ad memoriam venirent, absoluto te in nomine patris et filii et spiritus sancti. Amen“. — Widocznie więc był Maciej z Raciąża autorem jakiejś „summa de confessione“, którą może uda się jeszcze odnaleźć.

Rozdział traktatu Mikołaja z Błonia poświęcony sakramentowi pokuty zastępował u nas tak bardzo rozpowszechnione na zachodzie „libri penitenciales“ i „summae de confessione“. Szkoda, że niemiecki uczony Schmitz, który tak skrzętnie zbierał materiały do swego dzieła o księgach pokutnych (*Die Bussbücher und die Bussdisciplin der Kirche*; Mainz 1883), a później już po jego napisaniu odwiedził biblioteki skandynawskie (cf. liczne artykuły tego samego autora pomieszczone w ostatnich rocznikach: *Archiv für katholisches Kirchenrecht*) nie rozciągnął swych poszukiwań i do bibliotek i archiwów Polskich, a zwłaszcza że nie uwzględnił przynajmniej, tylekrotnie przecież drukowanej i w Niemczech, książki Mikołaja z Błonia.

O ile, na teraz, można ocenić, dość była rozpowszechnioną w Polsce: „Summa de casibus conscientiae Astesani de Asti“ mlno-ryty, który zmarł w r. 1330 (cf. Nr. 1202, 1203, 1435 rękopisów Bibl. Jagiel.). Z dzieła tego robiono również wyciągi, a jeden z nich doczekał się nawet w wieku XVI ogłoszenia w Krakowie drukiem. Są to: „canones penitenciales secundum proecessum venerandi patris Astesani ordinis minorum“. — Bardzo pouczającym jest porównanie zamieszczonych przez Mikołaja kanonów pokutnych z tymi, które znajdują się wyliczone we wzmiankowanej przeróbce z Astesana, a to dla tego, że jak wspominałem, Mikołaj te tylko uwzględnił, które miały w Polsce zastosowanie. Schulte następujących jeszcze wymienia autorów, których windykować może dla siebie polska kanonistyczna literatura: Laurentius de Polonia (p. 136), Martinus (p. 137), Stephanus Polonus (p. 170), Mathias Iwannus de Prussia (p. 317), Andreas Lipiawicz (p. 364), Matheus z Krakowa (p. 396). Z dzieł tych pisarzy drukowaną jest jedna tyłka „Tabula decreti“ Marcina, zwana zazwyczaj Margarita Martiniana.

¹⁾ Roczniki Tow. Przyj. Nauk w Poznaniu XI, p. 415 sq. „Rzeczony kodeks św. Wojciecha i tak zwane dekretały Pseudo-Izydora.

²⁾ Katalog rękopisów katedry krakowskiej p. 61—78.

³⁾ „Dwa rękopisy Średniowiecznego zbioru praw kościelnych gnieźnieński i krakowski“ w Bibliotece Warszawskiej za rok 1825.

jednym z bardzo dawnych, bo pochodzi z początku XII go stulecia, a ogłoszonym dotychczas nie został, nie byłoby zbyt cennym jego wydrukowanie, po uwzględnieniu oczywiście innych w Paryżu i Rzymie znajdujących się rękopisów tego samego zbioru.

Przyczyniłaby się podobnym wydawnictwem nauka polska umiejętności powszechnej, a historycy prawa kanonicznego w Polsce mogliby rozporządzać zbiorem, który pierwszy prawdopodobnie u nas obowiązywał.

Szeroki zakreślił program, bardzo daleko idące postawiliśmy dezyderata, pora się zastanowić, w jaki należy je przeprowadzić sposób, o ile możebnym jest ich urzeczywistnienie.

Pracę rozpocząć wypadałoby od założenia specjalnego pisma, poświęconego wyłącznie badaniom w zakresie prawa kanonicznego i historii kościoła w Polsce. Czasopismo to byłoby dla nas mniej więcej tem, czem jest dla Niemców wydawane przez Ojców Denifle i Ehrle „Archiv für Literatur und Kirchengeschichte des Mittelalter“, z tą tylko różnicą, że odpadłoby ograniczenie się do wieków średnich.

Najstosowniej było poprzestać zrazu na wydawaniu corocznie zeszytu o 160 stronach, czekając aż z przybyciem abonentów i badaczy okaże się konieczność powiększenia pierwotnych jego rozmiarów. W czasopiśmie tem powinnyby znaleźć umieszczenie przede wszystkim wiadomości o archiwach zawierających rękopisy kanonistyczne i w ogóle kościelne, dalej sprawozdania o pracach przygotowawczych uskutecznianych do wydawnictw, a nakoniec rozprawy odnoszące się do historii prawa kanonicznego i do historii kościoła w Polsce.

Najważniejszą częścią przedsięwzięcia byłaby oczywiście publikacja źródeł. Proponowałbym dla nich ogólny tytuł: „Monumenta iura et res gestas ecclesiae in partibus Poloniae illustrantia“.

Wydawnictwo obejmowałoby musiało 3 odrębne działy:

- 1) Monumenta Synodalia,
- 2) Acta iudiciorum ecclesiasticorum.
- 3) Acta actorum capitulorum et collegiatarum.

Z publikowaniem źródeł należących do pierwszego działu należałoby się na lat parę powstrzymać, aźby nie zostały ukończonemi wszystkie wstępne prace i poszukiwania. Moźnaby ich rezultat stopniowo ogłaszać w Czasopiśmie, a dopiero w chwili, kiedyby uzyskaną była pewność, że żadne źródło informacyi nie zostało pominiętem, wtedy dopiero wypadałoby przystąpić do druku Synodalnych statutów.

Prędeź znacznie moźnaby rozpocząć ogłaszanie ksiąg konsystorskich i kapitulnych. Możliwem jest co do nich rozdzielenie pracy między kilku wydawców, z których każdy mógłby opracowywać zabytki archiwalne pewnej kapituły, pewnego konsystorza, i to niekoniecznie w całości, ale z krótszego lub dłuższego, według woli, okresu.

Co się nakoniec tyczy literatury, to nie uważam utworzenia ogólnego dla niej działu za szczególnie korzystne. Lepiej o wiele ogłaszać pojedyncze traktaty i dzieła w miarę jak się znajdują wydawcy, a tymczasem czekać aż mnożyć się będą notatki o poszczególnych autorach i kodeksach, aż wypełniać one będą stopniowo łamy czasopisma i stanowić przygotowawcze studia do historii literatury kanonistycznej w Polsce.

Przechodzimy obecnie do strony materyalnej przedsięwzięcia.

Zaraz z góry uważam za stosowne zaznaczyć, że na Akademię Umiejętności oglądać się nie należy. Fundusze Akademii są bardzo szczupłe, a tyle ma ona na swoich barkach, że rościć do niej pretensyę, aby tak olbrzymie jeszcze podejmowała zadanie całkiemby było nieodpowiedniem. Publiczność nasza przyzwyczaiła się od chwili zaistnienia tej instytucyi, liczyć na nią bezwzględnie. Cokolwiek ma być zrobionem na polu naukowem, jakie tylko, choćby najkosztowniejsze winno być ogłoszone wydawnictwo, wszystkiemu ma podołać ta jedna akademia, rozporządzająca na cele historyczne sumą 5.000 złr.!

Dlatego zwracam się do tej części naszego społeczeństwa, które pracowało dla nauk i pracuje dotąd z niezwykłą gorliwością i natężeniem; które nietylko książki pisze i wydaje, ale jeszcze chętnie je kupuje, które liczy obecnie kilkunastu uczonych mogących z najpewniejszym powodzeniem myśl przez nas rzu-

coną urzeczywistnić. I słuszna, ażeby duchowieństwo wzięło w swe ręce kierunek wydawnictw poświęconych w pierwszej linii źródłom kościelnym.

Jeżeli ośmieliłem się występować z programem, to nie dla tego, żebym bardziej od siebie kompetentnych chciał pouczać, ale że każdemu wolno występować z inicjatywą, wolno poruszyć dyskusję, a tem samem wywalać akcyę. Nie wątpię, że tacy mężowie jak wydawcy i współpracownicy Encyklopedyi kościelnej, jeżeli tylko zechcą, spełnią w znakomity sposób postawione przez nas nieśmiało postulata; a żałować tylko wypada, że jednego z nich, księdza prałata Zenona Chodyńskiego między nimi już nie ma. Wiem, że przygotowywał ksiądz Zenon, wyborny znawca naszego synodalnego ustawodawstwa, wydanie statutów dyecezyi Włocławskiej, częste pisywał do mnie w tym przedmiocie, a program, który tu w krótkości skreśliłem, omawiany był wspólnie z nim niejednokrotnie.

Kosztorys proponowanego przez nas przedsięwzięcia tak mniej więcejby się przedstawiał.

Czasopismo, licząc wraz z honoraryum autorskiem po 50 złr. (45 rubli) za arkusz, kosztowałoby 500 złr. (450 r.) rocznie.

Jeden tom wydawnictwa wynoszący 50 arkuszy druku, obliczając arkusz wraz z honoraryum na 40 złr. (36 r.), kosztowałby 2.000 złr. (1800 r.).

Odłożyć nareszcieby trzeba 300 złr. na wydatki redakcyjne i korespondencyę. coby razem wyniosło 2.800 złr. (2.500 r.)¹⁾.

Potrzebaby więc 700 abonentów płacących po 4 złr. rocznie, aby zapewnić egzystencyę przedsięwzięciu, któreby powoli wprawdzie, ale wytrwale posuwało naukę naprzód i z czasem ogłosiło

¹⁾ Przy stosownej reklamie można się napewno spodziewać, że 50—100 egzemplarzy publikacji źródłowej rozkupionych zostanie za granicę. Licząc po 9 złr. za egzemplarz, z czego potrącić należy $\frac{1}{3}$ na procent księgarski, wypadnie dochodu z rozsprzedaży 300 do 600 złr., które obracaćby można w razie danym na wycieczki archiwalne. — O ile nie dałoby się uzyskać pomocy materialnej od tak znakomitej instytucyi, jak k a s a M i a n o w s k i e g o, osądzić będą mogli najlepiej miejscowi.

ogromną ilość źródeł pierwszorzędnej wagi. Każdy zaś z prenumeratorów otrzymywałby za 4 złr. jeden 10 arkuszowy zeszyt czasopisma i jeden tom publikacji, liczący przeszło 400 stronic druku in 4°.

Pisząc te słowa nie oddajemy się iluzji, że poruszona przez nas myśl z łatwością się urzeczywistni, ale nie jest też niepodobnem, żeby nie zainteresowała ona tych, którzy i pokierować potrafiliby przedsięwzięciem i umieli materialne mu zapewnić powodzenie.

DODATEK I.

I. Statuty Synodu krakowskiego z r. 1392—1396.

W IV-tym Tomie Star. Prawa Pol. Pomników ogłosił Prof. Heyzman (p. 53—59) statuty synodalne wydane dla diecezji krakowskiej w Wiślicy w r. 1396 za rządów biskupa Piotra Wysza, pomijając zamieszczone w tymże kodeksie (Nr. 2658 katal. Dr. Wiślockiego p. 79—101) inne za tegoż biskupa uchwalone statuty, które są niewątpliwie od Wiślickich dawniejsze. W przedmowie do Statutów z r. 1396 mówi o nich biskup Piotr: „eademque nostris constitutionibus et statutis Ciacoüie in alia Synodo per nos eciam facta ac celebrata promulgatis non immerito per modum supplementi et declarationis... proposuimus incorporanda et eciam adiungenda“... Nie ulega więc żadnej wątpliwości, że te statuty, które w kodeksie Jagiell. znajdują się bezpośrednio przed konstytucjami synodu wiślickiego, wydane zostały na tym właśnie przez samego biskupa Piotra wspomnianym synodzie krakowskim. Ponieważ zaś przy statutach synodu krakowskiego, które obecnie ogłaszamy nie ma daty, możemy tylko twierdzić, że przysły one do skutku między r. 1392—1396.

Secuntur constitutiones domini Petri Wysch.

*Parws fons creuit in fluuium magnum et in lucem solemque conuersus in aquas plurimas redundauit, vbi ostendit, quomodo diocesis precluda Cracoviensis, que a sui*ortus exordia parua tenuitate subesse, ac numero ministrorum sub fontis methafora non indigne describitur, cui tam presulis, quam in ampliacione copiosa moderni temporis prelatorum, ministrorum, beneficiorum et christiolarum in diuersarum proprietatum conformitate conformis non in*

merito comparatur, cuius pastor bonus ac diligens operarius et pervigil ipsius oves errabundas et devias, ne lacerentur lupinis morsibus, cuius non est excusacio, si lupo oves rapit, et pastor nescit ad caulam reducere, satagens sollicite et prudenter super illas sue custodie deputatas construit studiosius excubias sibi, et eis spiritualiter et temporaliter salutare. Sic ergo nos Petrus, dei gracia Episcopus Cracouiensis, prothonotarius sancte Romane ecclesie, qui celesti disponente pastore, quamquam immeriti, pastor diocesis Cracouiensis eiusdem, ad instar aque fluentis officium pastorale exercentes in votis nostris gerimus, quatinus diuinis beneplacitis cupientes conuenire studium apponamus et sollicitudinem efficacie, ut cum qui ecclesiarum ministri tam eterne maiestatis obsequiis sub lima correccionis dicati, quam ceteri christicole dicte diocesis a norma rectitudinis atque tramite recte rationis delirantes ad reconciliacionis dei gracia grate admittantur, ut ad eam reddeant, ne pereant, sed saluentur, ut videant bona opera eorum, et glorificent patrem, qui in celis est, oportet presentis Synodi testificacionem nos non tacere, sed more boni patroni predicare ac ad corrigendum subditorum excessus circa statuta aut constituciones in Christi nomine promulgare.

De clericis alienis et peregrinis ac canteriosis.

Quamuis sancta catholica ecclesia documenta ecclesiastica sic sequi iubet, ut, qui prophetam ut prophetam recipit et iustum in nomine iusti, mercedem accipiat, et apostolus iubet hospitalitatem sectari, necesse est sanctorum virorum exempla comitari, tamen plerique kantheriam suam conscienciam ducentes sub simplicitate, cum sint astucia dyaboli instructi et pro opere pyetatis licet fugitiui sint malicia repleti, de suis diocesibus et locis ad nostram diocesim descendere, plurimi quoque nostre diocesis, nomen sacerdotis sibi quesitis coloribus assumentes, cum multi sacerdotes, pauci sacerdotes, multi vocati, pauci electi, horas canonicas sub simulacione et quidam ex toto obmittunt adimplere, in diuinum quoque officium eisdem horis canonicis obmissis inaniter prorumpunt, psalmoreum, collectarum, epistolarum, Ewangeliarum murmure intellectum et sensum necnon vim verborum, de quibus doctrinamur in hiis metris: Arguo presbiteros verborum vim resecentes primum cum mediis a fumo more bachantes (s) dicio neglecta uel sillaba murmure tecta, demone collecta, patet hec littera secta. Et vox et uocum tonus, sonus et nota, totum demone colligitur, et ab alto iudice scitur, qui psalmos resecat, et uerba Daudica curtat. Melius ipsi foret, quod hec sua lingua taceret. Idcirco statuimus et ordinamus, ut alios clericos et peregrinos ignotos et canteriosos presbiteros sine dimissoriis, comendatoriis et receptoris litteris, illos eciam diocesis nostre, qui horas canonicas negligunt adimplere resecatando, sincopando sub murmure psalmos, collectas, oraciones et epistolas, ewangelia et alia diuini officii carmina transcurreunt, nullus beneficiarum uel plebanorum in vicarios et capellanos recipere vel ad diuinum officium celebrandum quomodolibet admittere presumat. Si quis uero ordinacionis nostre uiolator extiterit, pena trium marcarum argenti mulctari et excommuni-

cacionis sententia irretiri debeat et pena soluta, non nisi per nos aut nostros successores poterit liberari.

De eodem.

Quia expurgencia omnium rerum est magistra, certoque certius sumus ob custodiam et salutem animarum non immerito informati, quomodo nonnulli aliarum diocesum et a foris venientes se clericos et sacerdotes, ut presumitur, tipice et mendose asserentes in nostris: ecclesia, ciuitate et diocesi diuina officia celebrare et ecclesiastica sacramenta publice ministrare non verentur, a nobis receptoris et approbatoris litteris non optentis, aliisque factis et negociis ecclesiarum contra sanctiones canonicas se temere intromittunt. Ideoque nos huic pesti et inorbo turbulento obviare salutique animarum christifidelium paterne providere cupientes volumus, statuimus et ordinamus, quod quicumque talium forensium absque huiusmodi litteris in predictis ecclesia, ciuitate uel diocesi in, uel contra ecclesiam officia celebrare diuina, seu ecclesiastica ministrare sacramenta publice presumpserint, et tunc, ex quo ratione huiusmodi delicti temeritatis nostrum sorciantur forum, penis predictis decernimus subiacere, demumque rebellione et contumacia crescente pena carceris custodie mancipandos. Nichilominus ad premissa addicientes et mandantes, quod canonicos tam nostre Cathedralis, quam collegiatarum et conuentualium, ac eciam rectores parochialium ecclesiarum, tales predictos clericos seu sacerdotes peregrinos et vagabundos in huiusmodi ecclesiis scientes sacramenta ministrare seu officiare absque nostris litteris, contra presumptores et violatores huiusmodi nostri decreti eo modo, quo dictum est, decernimus puniri, mulctari et irretiri.

De vita et honestate clericorum.

Quoniam licet sacris sit statutum canonibus nostrorumque predecessorum certis statutis et constitutionibus pronunciatum extitit, dispositum et ordinatum, de et super vita et honestate, moribus et habitu clericorum, Nos eciam, ne per nouerit cecitatis obliuionem et temporis diurnitatem obliuioni tradantur, eaque que specialius prohibentur plus solent timeri; quapropter nos huiusmodi sacrorum canonum constitutionem, intencionem innouantes, statuimus et quedam statuta esse ostendimus et declaramus, quod omnes et singuli clerici cuiuscunque status et gradus existant, tam seculares, quam religiosi negocia et comerca secularia non exercent, nec se secularibus negociis immisceant, a crapula et ebrietate ac comessacionibus fugiant, ad ludibriorum spectacula non accedant, tabernas prorsus euitare, nisi forte necessitatis causa in itinere constituti, alias taxillos, globos necnon alios ludos illicitos non ludant, nec eis intendant, coronam et tonsuram habeant congruentem; et ut eo forcius per clericos presertim beneficiatos onera ecclesiarum valeant subportari, histrionibus et ioculatoribus elemosinas de bonis ecclesiarum dare et porrigere non presumant, neque debent concubinas et alias mulieres suspectas in domibus

propriis vel vicinis primo sub pena excommunicationis vnus mensis, demum sub beneficiorum ipsorum priuacione non teneant, sed omnino eas dimittant; pannis rubeis nec virideis, nec manicis largis extensis aut caligis solum soleas habentibus nec relipipiis et capulis vltra stapolas extensas vtentur, nec anulos, nisi quibus competit officio dignitatis, debeant deferre, cum ex huiusmodi superfluitate et indebita expensarum expositione pompa et ellacio grauatur, ecclesieque rebus et bonis ut sepius priuantur et nudantur. Et quia parum esset iura condere, nisi sit, qui ea tueatur et debite demandet execucioni, ideoque sacrorum canonum nostrorumque predecessorum statuta et constitutiones volentes debite demandare execucioni volumus, et declaramus penas contra transgressiones predictae nostre constitutionis innovare in memoratis sacris canonibus et statutis sufficienter expressas, nisi a premissis et quolibet premissorum desistant, eo facto incurrisse, preterque penas predictas in vna marca tociens, quociens quisque contrauenerit sit condemnandus, et alias censura ecclesiastica plectendus.

De clericis non residentibus.

Ecce quia domus mea domus oracionis vocabitur, ideoque domine dilexi decorem domus tue; et cum in nostra Cracouiensi ecclesia ob reuerenciam omnipotentis dei et ad salutem Chrtstifidelium septem hore canonicè voce clara et intelligibili per vicarios ipsius ecclesie singulis diebus tam solennibus, quam simplicibus, feriatis et non feriatis, laudabiliter et de consuetudine ac sacracrum constitutionum dispositione legantur et decantentur, cum alie ecclesie collegiate et conuentuales tam seculares, quam regulares non inmerito se tenentur conformare, et quia non decet membra a capite discedere, iuxta illud dictum propheticum: „Sepcies in die laudem dixi tibi“; — Ideoque volumus, statuimus et ordinamus, et in virtute sancte obediencie ac sub excommunicationis pena obserwandum precipimus et mandamus, ut deinceps in omnibus et singulis ecclesiis collegiatis et conuentualibus tam secularibus, quam regularibus, quam eciam sanctimonialium ac aliarum virginum religiosarum ecclesiis huiusmodi septem hore canonicè similiter voce elata et intelligibili ac distincta singulis diebus tam solempnibus quam simplicibus, feriatis et non feriatis, per canonicos uel eorundem vicarios ac regulares ac sanctimoniales aliasque sorores conuentualium ecclesiarum legantur et cum effectu decantentur.

De eodem.

Dum iuxta canonicas sanxiones beneficium ecclesiasticum datur propter officium, Statuimus et ordinamus, quod tam kathedrales, quam aliarum collegiatarum ecclesiarum vicarii tam lector, quam perpetuus vicarius ecclesie cuiuslibet parrochialis, ne cura animarum in ipsis ecclesiis negligatur et sanguis subditorum de manibus requiratur prelatorum, circa ipsas ecclesias qualibet occasione friuola proculmota iuxta sacrorum canonum dispositionem residenciam faciant personalem.

De eodem.

Preterea predecessorum nostrorum statuta et constitutiones innovantes statuimus, quod omnes et singuli dignitates, personatus, officia seu canonicatus et prebendas, altaria et vicarias ac alia beneficia ecclesiastica in collegiatis ecclesiis obtinentes, dum et quociens ipsas ecclesias pro officiis diuinis celebrandis ingredi voluerint, ad instar matricis ecclesie superpellicati sub pena duodecim grossorum pro vino et cera ipsius ecclesie assignandorum ingrediantur, volentes insuper omnino, quod omnes et singuli nostre katedralis ecclesie, ciuitatis et diocesis rectores et vicarii ecclesiarum, dum et quociens cum sacro corpore dominico in castro, ciuitate, vel uilla aliquem contingerint intra loca predicta infirmum uel infirmos visitare, extunc superpellicati cum lina et candela precedente, ut prediximus, infra loca predicta, in quibus ipse ecclesie consistunt, [sub] pena supradicta huiusmodi infirmum uel infirmos debeant visitare.

De decimis.

Vigilanti studio legislator decimarum et aliarum possessionum prescripcionibus triennialibus et quadriennialibus propter uitandam ministrorum male fidei possessionem in prediis alienis segnicem, et ut, qui prescribit in nulla temporis parte rei habeat conscienciam aliene, taliter vigorem legi imposuit, quod ubicunque bona fides et iustus titulus subsunt prescripcioni quadagesimali tanti temporis, cuius memoria hominum non existit, omni excepcioni, libertati, nobilitati, iuri communi et priuilegio iudicare censetur; quapropter altercacionis antique materiam, qua diuersi decimas ex prescripcione eadem beneficiis debitas, nisi de priuilegio fundacionis et donacionis doceatur, terminare volentes, presenti valida constitutione declaramus omnem prescripcionem quadragennalem cum fide et iusto titulo decimarum et possessionum quarumcumque vim priuilegii obtinentem omni quoque excepcioni, libertati, nobilitati, iuri communi et priuilegio preiudicare debere, contradictores frustra auxilium legis invocari, cum in legem committant.

De eodem.

Cvm decime sint tributa egencium animarum, quas eciam in signum vniuersalis domini dominus deus pro se retinuit et ferre ac tribui fecit sacerdotibus et leuitis in tabernaculo et ecclesia dei seruentibus et psalmantibus iuxta canonicas sanxiones, proinde statuimus, quod deinceps nullus presbiter uel clericus, cuiuscunque status, dignitatis uel officii existat, aliquam decimam manipularem campestem a quacunque persona spirituali uel seculari, sub quocunque colore conquesito uel typo recipere uel usurpare in vilipendium domini et detrimentum nostre Katedralis, collegiatarum, conuentualium predictorum oraculorum, necnon parrochialium ecclesiarum, ceterorumque beneficiorum ecclesiasticorum, nisi iusto titulo et bona fide et ratione

alicuius beneficii ecclesiastici quoquomodo presumat, contradictores et contravenientes sententiam excommunicationis volumus incurrere ipso facto.

De ecclesiis edificandis et reparandis.

Legalis sanxit auctoritas, dignum et iustum est, ut sicut sacerdos habet, quod donatum est ecclesie, ita et ecclesia habeat, quod provenit sacerdoti, et ubi est emolumentum, ibi debet esse et onus, frustra quoque emolumentum requirit, qui onus ext . . . atur, et is feriendus, qui lucrum amplectitur, onus autem sufferre recusat. Sane canonicis institutis est sancitum, quod beneficiati quoscunque proventus beneficiorum suorum in quatuor partes diuidant, de quibus vnam pro edificatione et reformatione ecclesie tribuere tenentur. Tamen nonnulli prelatorum, canonicorum et beneficiatorum nostre diocesis non solum ecclesias beneficiorum suorum et ipsa beneficia accedere et residenciam dignam semel saltim infra annum ipsarumque ecclesiarum ruinam et destructionem ac reformationem conspiciere et reformare, verum etiam canonicas horas complere non aduertunt, propter quod ecclesie nonnullae nostre diocesis ruinam in edificiis periculosam et grauia dispendia in suis facultatibus et oneribus paciuntur. Ne igitur huiusmodi negligencie nostri pastoralis officii ascribantur, Statuimus, ut vniuersi beneficiati, quantumcunque minimum habeant beneficium, horas canonicas compleant et in collegiatis ecclesiis nostre diocesis iuxta hunc ordinem: Et primo in ecclesia sancti Michaelis castri Cracouiensis in octaua sancti Michaelis, primo, et secundo in festo Penthecostes; deinde in ecclesia sancti Georgy castri antedicti, ipso die sancti Georgy, primo, et secundo in ipso die omnium sanctorum. Extunc in ecclesia sancti Egidij ciuitatis Cracouiensis in eisdem sancti die festo necnon in die sancte Dorothee virginis; post hoc in ecclesia sancti Florianii eiusdem festo, primo, et secundo in conuersione sancti Pauli; demum in ecclesia Sandomiriensi in festo Natiuitatis et Urbani sancti tempore mensis May et Purificationis sancte Marie. Tandem in ecclesia Visliciensi in festo Assumptionis sancte Marie et Epifanie domini; in ecclesia vero Scarbimiriensi in festo Natiuitatis sancti Johannis baptiste et sancti Nicolai: postremo in ecclesia Opatouiensi in festo sancti Martini et sancti Georgy prelatorum, canonicorum et quorumcunque beneficiatorum congregacio fiat et capitula per eosdem celebrentur; in ecclesiis vero et capellis aliisque oratoriis ipsorum patronorum festis videlicet et per octauas eorum et mobilium festorum residenciam faciant personalem, tractantes de statu, reformatione, reparacione et edificatione ecclesiarum et predictarum capellarum ad reformandum destructiones et ruinas ipsarum. Et ut micus agamus cum eisdem, nonam partem beneficiorum proventuum predictorum procuratoribus, quos super hoc constituere tenentur et debent, tribuant et assignent in primo capitulo, in secundo vero videant reformata et correctata et rationem a procuratoribus recipiant, de impensis. Omnis autem, qui in premissis fuerit negliens uel remissus, sentenciis excommunicationis ipso facto sit irretitus et nisi per procuratores predictos commoniti infra octo dierum spacium legitimo cessante impedimento partem nonam pre-

dictam pro reformatione predicta impenderint et assignauerint cum effectu, horasque canonicas complere neglexerint, ipso statuti predicti vigore decernimus ipsorum beneficiis fore priuandos.

De visitatione monasteriorum.

Consideratio condicionis regularium et monasteriorum iuxta sanctorum patrum instituta postulat, ut monachi et ceteri regulares, qui, sicut piscis sine aqua vita carent, sic sine cenobiis viuere non possunt, in monastica regula devote persistere et ecclesiasticis obsequiis deservire et non imperantis sed deplangentis habere officium, se quoque et mundum lugere pauidos domini aduentum postulantes in simplicitate columbe, nec cuiquam machinentur dolos et serpentis astuciam, ne invidi hostes supplantentur insidiis; superiores, visitatores et correctores habeant, velud ordo sancti Benedicti ipsum sanctum Benedictum, ac alii regulares, et cum tam sancti Benedicti, quam Premonstratenses et persone vtraque lege videlicet diocesana et iurisdicionis, alii vero ordines lege iurisdicionis in nostra diocesi totis iure et potestate subsistunt, nonnulli autem monasteriorum et aliorum regularium et monialium nullo docmate fulciti audacissime magis zelo cupiditatis et auaricie, quam vtilitatis, pietatis et iusticie per secularem potenciam et per ambicionem ad officia, dignitates, administraciones erigi se procurant et in eisdem bona monasteriorum obligant, dilapidant et inutiliter consumunt, quidam eciam de monasteriis et cenobiis suis exeuntes illecebris [se] inmiscet postposita disciplina regulari, et ne per tante vsurpacionis et evagacionis contumeliam, quod celestibus vsibus dedicatum est, sordium fere vexetur, superiores, visitatores, preceptores, ordinatores, correctores monasteriis, monachis, monialibus, regularibus videlicet s. Benedicti ordinis in Thinecz, in Calwo monte, in Szezechow, in Stanyathky et in aliis cenobiis tam monachorum, quam monialium ordinis eiusdem venerabilem patrem abbatem Tiniczensem; et ordinis Premonstratensis in Brzesko, in Swyerzynycz, in Imranowycz, in Busko, in Crzysanowicze eciam venerabilem patrem abbatem monasterii Bresensis etc. auctoritate nostra ordinaria constituimus et ordinamus ac deputamus, et quod alii prelati, administratores, prelatos et administratores singuleque persone ipsis obedienciam exhibeant filialem et correccioni eorum subiaceant salutari, decernentes, quod idem superiores et correctores in quolibet vno monasterio monasteriorum predictorum per amplius quolibet anno congregacionem abbatum, prepositorum et quorumlibet administratorum faciant, et quilibet sui ordinis capitulum generale in festo sancte Trinitatis secundum condicionem ordinis eorum solempniter celebrent, et quoscunque reperierint possessiones et bona monasteriorum predictorum obligare, dilapidare et inutiliter consumere. auctoritate nostra deponant et alios eligere procurant, et delinquentes et vagabundos corrigant iuxta normam regularum ipsorum ac regularem disciplinam, competentes vero doceant, ut mitti corde deo seruiant, iugum regulare cum mansuetudine portantes et laudantes eum, qui cuncta regit, qui dirigit mites in iudicio, qui mansuetos docet

vias suas et examen eorum piis necessitatibus preponant, secus facientes vinculo excommunicationis innodamus, volentes preterea et sub diuini iudicii obtestacione mandamus, quatenus si que bona, fructus, vtilitates et census monasteriorum predictorum obligarunt et alienauerunt, cum omni labore, studio et diligencia, eciam sub periculo suarum dignitatum liberent et exonerent.

Ne clerici uel monachi secularibus se inmiscant.

Quoniam monachi secularibus negociis se inmiscere non debent, cum ex eo datur materia euagandi et facultas delinquendi, nemoque mittens manum ad aratrum et respiciens retro aptus est Dei regno, cum eciam monachus uel quilibet religiosus cuiuscunque ordinis vel professionis fuerit, iuxta dictum canonicum absque claustrum est, tamquam piscis sine aqua, cum enim cadit, non habet se subleuantem. Ideo nos sacris canonibus diligenter attentis certisque rationibus animum nostrum mouentibus ponderatis, ut huiusmodi euagacionibus materia ipsis monachis et religiosis tollatur, statuimus firmiter et districte precipientes esse tenendum [uolumus] sub obtestacione iudicii diuini, quod omnes monachi singuli et religiosi tam exempti, quam non exempti, statuta et constitutiones et regulas ipsorum a sanctis patribus traditas, prout promiserunt, debite custodiant Et quia de et super proprietate cum monacho nec summus pontifex poterit de potencia ordinaria dispensare, ideo proprietatem penitus non exigant. Insuper ne huiusmodi monachi et religiosi predicti facilius et celerius proprietatibus insistere valeant et insistant, et eciam, ut omnis ipsis euagacio tollatur, Statuimus et uolumus, quod abbates, priores et prepositi ipsos monachos et quoslibet alios religiosos presertim in sacris ordinibus constitutos in bonis et possessionibus monasteriorum procuratores vel villicos vel dispensatores sub penis: primo ab ingressu ecclesie, demum suspensionis ab officiis diuinis, ultimo excommunicationis non statuunt, neque ponant, sed tantummodo laycis conuersis et religiosis huiusmodi premissa committantur, nec eciam huiusmodi monachis et religiosis tam exemptis, quam non exemptis, de huiusmodi monasteriorum bonis aliquas gracias sub penis predictis facere presumant penitus fratribus supradictis, cum ex eo bona monasteriorum, que potius pro communi deberent vtilitate fratrum reponi, destrui, et vilificari, mensaque ipsorum fratrum diminui videantur materiaque euagandi huiusmodi monachis et ceteris religiosis detur et tribuatur, ac inobediencia in ipsis grauetur, cultusque in ipsis monasteriis minuatur diuinus.

De penitentiis [et] remissionibus.

Quia iuxta generalis concilii tradicionem omnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos discrecionis peruenerit, omnia sua solus peccata semel saltim in anno fideliter proprio sacerdoti seu de ipsius sacerdotis sciencia alteri confiteatur iniunctamque penitentiam sibi propriis viribus studeat adimplere suscipiens reuerenter ad minus in festo Pasche Eukaristie sacramentum, alioquin contraueniens ab ingressu

ecclesie remoueat et moriens ecclesiastica careat sepultura. Quapropter dicti concilii tradicionem et doctrinam ob salutem animarum introductam debite cupientes, prout tenemur, executioni demandari ipsumque statutum concilii diffusius ingenti desiderio desiderantes Christifidelium ob salutem diffundere et propallare, presertim concilii predicti vigore suffulti, Statuimus et ordinamus, quod deinceps et omnes et singuli curam animarum habentes tam seculares quam regulares collegiatarum, conuentualium et parrochialium ecclesiarum nostre ciuitatis et diocesis rectores diebus dominicis et festiuis publice, alta et intelligibili voce populum sibi subiectum moneant, hortentur et inducant maxime tempore quadragesimali, ut subiecti predicti propria peccata confiteantur corporeque dominico communicentur. Quod si aliquis uel aliqua semel ad minus in anno non fuerint confessi, nec sacro corpore dominico cibati et refecti, extunc pena supradicta in suo robore manente omnes et singulos sexus utriusque huiusmodi homines, non confessos nec sacro corpore dominico cibatos ad minus, ut prefertur, semel in anno per ipsos rectores ecclesiarum et alios curam animarum habentes, monicione octo dierum premissa, uolumus et precipimus excommunicatos publice in ecclesiis et parrochys eorundem nunciari. Volumus insuper, quod omnes et singuli curam animarum habentes tempore quadragesimali nomina cum cognominibus subditorum suorum non confitencium nec sacro corpore dominico communicancium describantur nobisque uel nostro vicario pro uisione [et] executione represententur. Nichilominus si quos predicti curam habentes animarum in peccatis publicis et notoriis vsurarum, homicidii, adulterii, sacrilegii, incendii et aliis similibus peccatis reperirint, primo in genere, demum, si necesse fuerit, in specie, si premissa non curauerint adimplere, excommunicacionis sententia uolumus et precipimus innodari eosdem ac ecclesiastica sepultura, prout prefertur, debere priuari. Demumque rebellionem et contumacia crescentibus huiusmodi ecclesiastica sepultura declaramus eo ipso fore priuatos. Verum quia sacro Ewangelio testante mutuum dantes nichil inde sperantes sufficiens traditur doctrina, quod ultra sortem nichil requiratur, sed quia nonnulli bona et possessiones, ac eciam pecunias dant et recipiunt, ad vsuras exercent et fenerantur. Ideo dicto Ewangelico suffulti declaramus et declaratum esse ostendimus pro eiusdem vsurariis et feneratoribus publice non esse orandum, nec pro eisdem elemosinas fore recipiendum. Nichilominus, prout dictum est ecclesiastica sepultura debere carere cum effectu, nisi ipsi vsuram seu eorum heredes vel successores pro eisdem huiusmodi vsuris tantum sorte et capitali pecunia contenti, de quibus sunt extorte, restituant vel satisfaciant leuis et offensis, prout de iure tenentur, si uolunt et cupiunt christicolis in sepultura et oracionibus communicari et diuini iudicii exinde offensam penitus euitare.

De ueneracione sanctorum et sanctarum.

Licet diuine maiestatis altitudo messabilis cunctos magnificet eius ministros et eciam, si dominum in sanctis suis laudare iubemur, multo

ardencius ipsum dominum primo et precipue demum, sanctos ipsius laudibus deuotis honorare demonstramus, quantum sinit fragilitas humana, proinde predecessorum nostrorum vestigia cupientes imitari innovamus precipientes dies quosdam ob reuerenciam Dei omnipotentis videlicet: Natiuitatis Domini, sancti Sthephani, sancti Iohannis Ewangeliste, Innocentum, Circumcisionis, Epifanie domini, Resurreccionis dominice cum duobus sequentibus, Ascensionis domini, Penthecostes cum duobus sequentibus, Anunciacionis, Visitacionis, Assumpcionis, Natiuitatis, Purificacionis sancte Marie virginis gloriose, Natiuitatis sancti Iohannis Baptiste, utriusque festi sancte Crucis, sancti Michaelis, utriusque sancti Stanislai, duodecim apostolorum, sancti Laurency, dedicacionis ecclesie sancti Venczeslay, sancti Floiani tantum in ciuitate Cracouiensi, Nicolai et Martini confessorum, Adalberti, Marie Magdalene, Omnium Sanctorum, Katherine, Margarethe, Agnehis tam a clero, quam a populo oracione et deuocione ab opere seruili abstinendo celebrari, dies vero quatuor Ewangelistarum domini, de quorum studio sacra Ewangelia claruerunt, numero quatuor doctorum, Gregorii pape, Augustini, Ambrosii, Ieronimi confessoris, quorum preclucida documenta ipsam ecclesiam illustrauerunt, sub festo duplici tantum ab ecclesia et a clero fore celebrandos, alios vero dies ceterorum sanctorum uel sanctarum per anni circulum eveniencium solum ab ecclesia et a clero, predictis dumtaxat diebus exceptis, oracionibus et officiis diuinis quosdam quidem dies sub duplici festo, quosdam autem sub simplici iuxta consuetudinem ecclesiarum fore celebrandos et preonctandos (s).

De indulgentia et pulsu pro pace de mane et vespere.

Cum militantis ecclesie Christus verus deus et homo sponsus esse dicatur, et sua quolibet accio nostra censetur, instructio hinc est, quod Romana ecclesia suas in iniversum discurrentes orbem fimbrias, tanquam caput, magistra et domina universarum in ipsa urbe Romana et in nonnullis Italie plurimumque aliarum provinciarum partibus ex consuetudine laudabili induxit, quod pro pace populum Christianum exorandam tribus vicibus in qualibet ecclesia diebus singulis campana pulsatur tam de vespere, quam de mane. Nos itaque tamquam membrum ab ipso capite discrepare nolentes, quantumcunque nobis ab alto concessum fuerit, feruencius intendere cupientes, ut more christifidelium laus et gloria dei non deficiant, sed iugiter perseuerent, laudabilemque huiusmodi consuetudinem eciam per diocesim nostram ubilibet indicare volentes et decernentes omnimode, Statuimus et mandamus firmiter iniungentes, quatenus pro pace populum christianum, ut premititur, exoranda tribus vicibus in qualibet ecclesiarum tam ciuitatis, quam diocesis nostre Cracoviensis, antequam ad peragenda missarum solempnia procedatur, maiori campana tam de vespere, quam eciam de mane pulsare precipimus et mandamus, ut autem Christianus populus deuocioni feruencius inhereat et intendant, omnibus et singulis vere penitentibus confessis et contritis, qui tunc ad pulsum campanae orando pro pace has oraciones „Pater noster“ et „Aue Maria“ tribus vicibus

flexis genibus devocius dixerint deo omnipotenti, de dei clemencia et beatorum apostolorum Petri et Pauli eius auctoritate confisi XL dies indulgenciarum benignius impartimur, de quibus omnibus per vos ecclesiarum parochialium rectores per diocesim nostram ubilibet constitutos populum Christianum in sermonibus et in exhortacionibus vestris volumus et precipimus clarius informari.

De constitutionibus predictis ac aliis predecessorum nostrorum observandis.

Ne circa provisiones et constitutiones per nos et predecessores nostros videlicet: Nankyri, Iohannis Grothonis et Floriani, episcopos Cracouienses editas possit ignorancia per quempiam allegari, Statuimus et mandamus quod decanus nostre ecclesie Cracouiensis et quilibet prepositus ecclesie collegiate, necnon archidiaconus et decani rurales hinc infra duos menses a nostre curie notariis recipiant copiam integralitei de nostris constitutionibus predictis, quas iubemus tradi de verbo ad verbum integras et correctas. Rectores vero ecclesiarum parochialium infra tres menses sequentes tam nostras quam eciam predecessorum nostrorum constitutiones et provisiones predictas, quas duximus innovandas, qui illis carere noscuntur, a decanis suis similiter recipere teneantur, contrarium facientes in duobus [grossis] vsualis monete ad nostre ecclesie fabricam assignandos condempnamus, vicarii eciam nostre ecclesie katedralis et aliarum collegiatarum ecclesiarum constitutionem de horis canonicis seu diuinorum officii decantandis in aliquo libro sue ecclesie scribere et observare firmiter teneantur.

Rubricae constitutionum Synodi Cracouiensis ex an. 1392—1396.

I. De clericis alienis et peregrinis et canteriosis.	X. Ne clerici vel monachi secularibus negociis se immisceant.
II. De eodem.	XI. De penis et remissionibus.
III. De vita et honestate clericorum.	XII. De veneracione sanctorum et sanctarum.
IV. De clericis non residentibus.	XIII. De indulgencia et pulsu pro pace de mane et vespere.
V. De eodem.	XIV. De constitutionibus predictis et aliis predecessorum nostrorum observandis.
VI. De decimis.	
VII. De eodem.	
VIII. De ecclesiis edificandis et reparandis.	
IX. De visitacione monasteriorum.	

II. Statuty synodu dyecezyjalnego

odbytego w Płocku w r. 1398, potwierdzone i uzupełnione
w r. 1423.

Tekst statutów synodalnych płockich, który podajemy poniżej, zaczerpnęliśmy z rękopismu Nr. 1287, znajdującego się w Archiwum ks. Czartoryskich w Krakowie.

Rękopis ten składa się z 26 kart pergaminowych złożonych w małe 4°, zapisany jest całkowicie jedną ręką z pierwszej połowy XV wieku.

Stanowił nasz rękopis niegdyś własność króla Stanisława Augusta, jak wskazuje zamieszczony na pierwszej stronie skórzanej oprawy herb królewski, a z drugiej napis: „Stanislaus Augustus Rex Poloniarum saeculorum posteritati vindicat“. Następnie był własnością Tadeusza Czackiego, który na kilku na początku wklejonych kartach papierowych treść jego spisał, i niektóre doń poczynił uwagi. Dzieli się na dwie części: pierwsza kończy się na stronie 49, która tylko do połowy jest zapisana; stron. 50 zupełnie jest próżną, u góry tylko zamieszczona jest na niej następująca zapiska:

„1612, XXIII die, vidi, legi, et pensavi praemissa et quae sequuntur statuta. Quorum multa non fuerunt a centum annis in vsu, pleraque per Synodos postea celebratos immutata, plurima etiam antiquata per capitula generalia.

Doctor Laurentius Wserecius canonicus et
poenitentiarius Cathedralis Plocensis.

Część druga (p. 51–56) tą samą zupełnie zapisana jest ręką.

Rękopis Nr. 1287 zawiera niewątpliwie bardzo bliską wydania statutów Płockich kopiję, ale kopiję stosunkowo niedbałą. Wiele bardzo znajduje się w rękopisie naszym łatwych zresztą do sprostowania pomyłek, które źle świadczą o wykształceniu kopisty. Między innymi w rubryce o świętach, wypuszczony jest w zupełności miesiąc Wrzesień. Rękopis nasz należał niegdyś do kapi tuły płockiej, jak świadczy zapiska z r. 16 2.

Co się tyczy daty konstytucyi dyecezyalnych Płockich, to poucza nas sam biskup Jakob Kurdwanowski, że właściwie są to postanowienia synodu z r. 1398, które obecnie, oczywiście za przy czyną Statutów prowincjonalnych kaliskich, na nowo zostają przerobione, uzupełnione i potwierdzone. Cała zaś ta praca dokonana zostaje na nowym jakimś synodzie, odbytym przed kapitułą jeneralną z dnia 26 stycznia 1423 roku.

Jak można wnosić z treści wewnętrznej i odróżnienia w rękopisie dwóch oddzielnych składowych części wypełniają postanowienia synodalne, oczywiście zmienione i przerobione, część pierwszą rękopisu; postanowienia zaś zaczawszy od rubryki XXXIX „De fabrica ecclesie“ dodane zostały dopiero na kapitule z r. 1423.

Obok poszczególnych rubryk zamieścił jeszcze kopista na marginesie krótkie streszczenie każdego przepisu z osobna, które jako niestanowiące integralnej części samych statutów nie uważaliśmy za konieczne uwzględniać.

Constitutiones synodi Plocensis, anno 1398 celebrati, innovatae et confirmatae anno 1423.

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis, patris et filii et spiritus sancti, ac gloriosissime dei genitricis virginis Marie domine et patronae Amen. *Jacobus*, dei et apostolice sedis providencia episcopus Plocensis, vniuersis et singulis abbatibus et prioribus, prepositis, decanis, archidiaconis, cantoribus, scolasticis, custodibus, cancellariis ceterisque prelati, plebanis, canonicis, capitulis, conuentibus, monasteriis, tam nostre Cathedralis, quam etiam aliarum ac parrochialium Ecclesiarum Rectoribus ac vniuersis et singulis tam secularibus, quam religiosi et regularibus clericis ac cunctis fidelibus per ciuitatem et diocesim Plocensem constitutis salutem in omnium saluatore et principium, obseruanciam cum debita obediencia salutarem. Quia ex iniuncti officii debito cure pastoralis est diuinum cultum augere, mores et vicia subditorum suorum corrigere, eorum utilitati prouidere, scandalis viam precludere et indempnitati ecclesiarum occurrere, idcirco huiusmodi solio pastoralis preeminencie licet inmeriti presidentes et circa premissa prouidere cupientes sententiam quorundam canonum siue constitutionum ac consuetudinum dudum per nostros predecessores Episcopos Plocenses editorum siue tentorum, quos et quas pro morum correccione et diuini cultus reformatione ac scandalorum et viciorum euitacione magis utiles iudicamus, vnanimi consilio et assensu fratrum nostrorum Capituli nostri Plocensis ac venerabilium fratrum, Floriani sancte Marie in Czirwensko

sancti Augustini Canonicorum regularium, et Johannis sancti Adalberti in castro Plocensi sancti Benedicti ordinum et monasteriorum, abbatum, et conuentuum quorumcunque ordinum ac prelatorum personatus, dignitates uel officia Ecclesiastica obtinencium necnon Rectorum Ecclesiarum parochialium ceterorumque subditorum, quocunque nomine censeantur, nobiscum in Synodo, quam tunc in Ploczko de anno domini millesimo Tricentesimo nonagesimo octauo, die mensis Septembris octaua, consecracionis uero nostre secundo anno cum eis celebrauimus constitutorum, breui et plano stilo, ut facilius memorie comendari possint, innouandum ac roborandum, ut aliqua siue alia uel aliquos, que et qui nobis in premissis utiles et utilia uidebantur per modum statutorum siue constitucionum Synodaliu[m] duximus statuendum, quas siue que pro constitucionibus siue statutis synodalibus et nulla alia habere uolumus. Ut autem constituciones ipse ad singulorum noticiam perueniant clariorem, omnibus et singulis in uirtute sancte obediencie [mandamus, ut ipsas infra] spacium trium mensium scribi et in suarum Ecclesiarum sacristys reponi faciant et procurent, nam elapsis huiusmodi tribus mensibus nemo per ignoranciam earundem potuerit se tueri etc.

De constitucionibus.

Statuimus, quod constituciones huiusmodi siue statuta Synodalia quarumlibet personarum superius expressarum ad synoda diocesana et ad conuocaciones archidiaconorum, que ad ipsas venire tenentur, cum facta fuerint, secum afferant ad effectum, quod ipsos huiusmodi statuta habere et seruare constiterit, de quibus eciam ipsi archidiaconi in suis uisitationibus habendis et seruandis inquirere sint astricti et tenentur. Si quis autem premissorum transgressor fuerit, ipsum pena sex grossorum monete Pragensis pro qualibet uice transgressionis ipso facto pro comodis et necessitatibus ecclesie nostre Cathedralis, si in synodo, totam, si uero in conuencione uel uisitatione Archidiaconorum, quatuor grossos et ipsis archidiaconis duos applicandum multamus ac condemnamus, quam infra octo dies a die eius uisitationis siue conuocacionis sub pena duplici soluere sint astricti comuniter et diuisim, quas ipsos et quemlibet ipsorum, si non soluerint, ac ipsos archidiaconos, si in exaccione huiusmodi et representacione, cum exigerint ad thesaurum dicte Ecclesie, negligentes fuerint, extunc uirtute presentis statuti ipso facto incurere [excommunicacionem] decernimus etc.

Quia que ordinate ac racionabiliter sunt instituta longaque consuetudine interpretata, merito in statu suo debeant firmiter permanere, ideo auctoritate nostra, de consensu et consilio capituli nostri Ecclesie Plocensis ac fratrum predictorum constitucione inuolabiliter et sub penis infrascriptis seruanda statuimus et ordinamus, quod ordo siue rubrica quo ad diuina officia et nocturna in nostra Plocensi Ecclesia celebranda, decantanda siue diceuda cum preparaturis ad eadem uide licet: pulsus campanarum, ingressu Ecclesie et tempore siue horis, re-

gressus forma siue modo indumenti sacrorum vestimentorum siue ornatuum, processionum quarumcunque et stacionum in eisdem in locis quibuscunque faciendorum ac regimen earum per quascunque personas, dudum per venerabiles patres Episcopos pro tempore Plocenses nostros predecessores matura ac diligenti deliberacione institutus et qui in libro nostre Plocensis Ecclesie, qui ordinarius¹⁾ siue speculum Chori nuncupatur, continetur et est in suis locis et rubricis descriptus, per omnes et singulos prelatos et canonicos nostre Plocensis Ecclesie ac Altaristas, mansionarios, siue vicarios beneficiatos et quascunque personas in dicta nostra Ecclesia ad diuina officia celebranda deputatas et deinceps deputandas in suis omnibus et singulis punctis saluis infra statuendis de celebracione missarum et vesperorum et aliorum officiorum diebus solempnibus per nos et nostros successores prelatos et canonicos et alios obseruetur. Verum si persone supradicte uel alique ipsarum in obseruacione huiusmodi ordinis vel in aliqua parte ipsius communiter uel diuisim negligentes uel contempnentes fuerint uel fuerit; si prelatus quatuor, si canonicus trium, si uero altarista, mansionarius siue vicarius beneficiatus, uel persona alia fuerit, duorum grossorum monete Pragensis pro qualibet vice negligencie uel contemptus penam ipso facto incurrant, quam eciam ipsos communiter et diuisim presenti statuto incurrere decernimus et volumus, quam infra octo dies a tempore huiusmodi negligencie uel contemptus, quos octo dies pro monicione canonica ipsis et cuilibet ipsorum communiter et diuisim assignamus, sub pena dupli, quam ipsos et quemlibet ipsorum communiter et diuisim uirtute huiusmodi statuti ac tenore presencium extunc incurrere ipso facto volumus, soluere teneantur et quilibet ipsorum teneatur, quas penas si moniti infra mensem communiter et diuisim vigore statuti presentis assignandum non solverint, uel aliquis ipsorum non soluerit, extunc omni prouisione, quam a mensa nostra Episcopali uel capituli nostre ecclesie habuerint siue tenuerint siue in villis siue in decimis uel quibuscunque rebus fuerint, sit ipso facto priuatus et priuati, quos eciam tenore presencium priuamus et inhabilitamus et per triennium ad habendam huiusmodi prouisionem inhabilitati, nisi nos uel successores nostri Episcopi Plocenses pro tempore eos habita satisfacione condigna, quo ad prouisionem habendam tantum habilitaremus, Si uero prouisione huiusmodi persone caret, nisi tres sexagenas grossorum Pragensium ad thesaurum Ecclesie nostre reponendas soluerit, nullatenus absoluat. Verum si huiusmodi sentencias priuacionis et inhabilitacionis per alium mensem dictum primum immediate sequentem, quod absit, sustinuerint uel sustinuerit, quem eciam pro canonica monicione ipsis communiter et diuisim uirtute huiusmodi statuti assignauimus, extunc beneficiis, que in dicta nostra Ecclesia Plocensi habuerint et quam in hac contempserint, per nos uel per nostros successores citacione tamen ad conuincendam

¹⁾ U góry tej karty czytamy napis: „Jacobus episcopus adiecit robur libro, qui uocatur ordinalis“.

eorum maliciam et ad dicendum causam rationabilem, quare priuari non debeant, decernimus priuandos et quemlibet ipsorum priuandum.

Quia ignorantia iuris siue facti, cum fuerit crassa, supina uel affectata, neminem excusat, statuimus ut statuta prouincialia in Synodis prouincialibus edita et non reuocata, nec per abusum abrogata sub penis in ipsis contentis in nostris ecclesia et diocesi inuiolabiliter obseruentur.

De rescriptis.

Cum obediencia victime preferatur et contemptus in subdito perniciosa res existit, statuimus, ut quando a nobis uel officiali nostro uel nostrorum successorum, qui in hiis, que ad officium suum spectant, personam nostram representat, aliquę littere uel rescripta, mandata, siue precepta aut censuras ecclesiasticas, moniciones, sentencias, citationes, inhibitiones siue commissiones uel alia quecunq; licita continentis ad executionem eorum communiter et diuisim fieri mandantes emanauerint, omnes et singuli superius siue in prohemio presencium statutorum nominati secundum formam in hys contentam ipsis parere et ea exequi sunt astricti, uerum si aliquis contemptor uel negligens premissorum fuerit et de hoc se excusare non ualebit uel constare poterit, ipsum et quemlibet ipsorum communiter et diuisim ultra penam in ipsis litteris siue rescriptis contentam pena unius sexagena grossorum Pragensium monete mulctamus et ipso facto incurrere uolumus, quam si moniti siue monitus non soluerint, nec se infra tempus monicionis huiusmodi legitime coram nobis uel nostris successoribus non excusauerint, nos et nostri successores contra ipsos ad penas excommunicationis, suspensionis, interdicti et priuacionis beneficiorum ac carcerum, prout nobis uel nostris successoribus uidebitur, procedemus, et ne de huiusmodi contemptu uel negligencia dubium possit oriri, presenti statuto declaramus contemptum siue negligenciam tunc fore commissam, quando litteris siue rescriptis huiusmodi sibi presentatis, ut ipsas exequatur, requisitus personaliter ipsas siue ipsa exequi uel impleri sine causa rationabili, quam tamen coram nobis uel nostris successoribus infra octo dies allegare et probare tenebitur, expresse uel tacite recusabit etc.

De consuetudine ¹⁾.

Sunt nonnulli, qui quandam consuetudinem, que potius corruptela dici meretur diuinis preceptis temerarie non sine magno preiudicio animarum preferre nitentes asserunt decimam in quota et in valore non secundum precepta diuina sed iuxta ipsorum arbitrium, uestigia Caym dampnati sequentes, fore dandam et ex hoc se aliis, qui obseruantes diuina precepta ad exemplum iusti Abel iustam decimam omnium frugum, que ipsis deus largitor cunctorum largire dignatus est, in valore et in quota omni fraude semota iis, quibus secundum dispo-

¹⁾ Z boku dodany napis: „De solutione decimarum“.

sicionem sacrorum canonum debetur, dant, esse nobiliores pretendunt, et quod deterius et saluti magis periculosum existit, sunt aliqui, qui quasi heresim sapientes astruere presumunt, quod nisi in solutione huiusmodi decimarum aliquam fraudem inmiscerent siue facerent, ipsis prospere cuncta non succederent, cum tamen secundum promissum veritatis, qui precepta dei seruauerit, centuplum accipiat et vitam eternam possidebit; Proinde nos huiusmodi consuetudinem tamquam diuinis preceptis obuiam potius corruptelam censentes, cum decime de lege diuina, quam inferior tollere non potest, ministris ecclesiarum sine diminutione et qualibet fraude debentur, quas etiam cunctorum largitor ipse deus in signum uniuersalis domini sibi reseruauit, tributumque egencium animarum fore decreuit, propter quarum etiam solutionem non iustam et indebitam iuxta dictum Jeremie prophete: „Penuria et fame populus affligitur“; Statuimus, quod huiusmodi decime prediales de omni grano, quod christifideles et alii in diocesi nostra moram trahentes seminauerint, personis, quibus de iure debentur integre et sine omni diminutione quote uel valoris, nisi de solutione ipsarum aliter fuerit canonice dispositum, soluantur; qui vero pretextu predictae consuetudinis, quam tamquam friuolam diuinis preceptis obuiam et animabus periculosam dampnamus, decimam diminute in quota uel in ualore uel aliqua fraude adiuncta uel aliis personis, quam quibus debentur, persoluerint, ipsos communiter et diuisim monicione tamen premissa sententia excommunicacionis decernimus innodandos nec in foro penitenciali, nisi contriti et confessi fuerint, satisfaccione hys, quos ex hoc dampnificauerint, premissa, iuxta sacrorum canonum sancciones absoluentur, et per ignoranciam ex premissis, quis valeat se excusare, omnibus et singulis parrochialium ecclesiarum Rectoribus et aliis clericis secularibus et religiosis sub penis excommunicacionis et aliis quibus ipsos et quemlibet ipsorum ad arbitrium nostrum et successorum nostrorum puniendos et innodandos decernimus, precipiendo mandamus, quatenus a tempore publicacionis huiusmodi statuti infra spacium trium mensium, de quibus sub pena fuit mencio, quando Christifideles dominicis diebus et festiuis ad diuina audienda conuenient et uerbum diuinum in ecclesia publice proponant, huiusmodi statutum sit diuinis preceptis congruum et animabus salubre, publicent et predicent, Christieque fideles ad prestacionem huiusmodi decimarum, ut offensam omnipotentis dei euitare et salutem consequi animarum valeant, inducant, illosque, qui perniciose sciencientes ex iusta solutione decimarum malum siue aduersum quid venire siue occurrere asserunt, nisi moniti opinionem tamquam heresim sapientem deponant, sentenciam excommunicacionis, quam in ipsos communiter et diuisim extunc uirtute huius statuti ferimus, denuncient, extunc incurrisse, quos etiam tenore presencium subiectos et irretitos extunc denunciamus, cuius absolucionem nobis et nostris successoribus, uel cui specialiter comiserimus, tantum nisi in articulo mortis essent constituti, reseruamus.

De electione.

(Cum iure dictante, si in Ecclesys prelatorum uel Canonicorum electio seu honorum ipsius Ecclesie distractio aut obligatio seu donatio uel alia ardua Ecclesie negocia imineant facienda, absentes canonici et qui comode vocari possunt sunt vocandi, alioquin absentibus non vocatis et instantibus, quod per presentes fuerit factum per superiorem debeat reuocari, nisi consuetudo Ecclesiarum in talibus aliud faciendum indicaret) ¹⁾; et exinde antiqua consuetudine nostre Ecclesie salubriter introducta sic obseruatur et tenetur, quod in dicta nostra Ecclesia uel ubi commodius uideretur et pro factis, et negociis ipsius Ecclesie tractandis, disponendis et expediendis per Episcopos, Prelatos et Canonicos pro tempore dicte nostre Ecclesie uidelicet in anno bis Natiuitatis de Septembri, et Purificationis de Februarii mensibus beate Marie virginis festiuitatibus capitula generalia celebrari, teneri consueuerunt et celebrantur ac tenentur, quam consuetudinem tamquam laudabilem ac utilem de consensu dictorum fratrum nostrorum capituli Ecclesie nostre predicte presenti statuto inuolubiliter obseruandam decernimus. Verum quia ut sepe ex contemptu uel negligencia aliquorum prelatorum et canonicorum ecclesie nostre ad huiusmodi capitula non ueniencium predicta negocia et facta non sine magno preiudicio Ecclesie differri et impediri consueuerunt ac differuntur et impediuntur; quare huiusmodi impedimentis et dampnis occurrere, quantum cum deo possumus, cupientes de consilio et consensu dictorum fratrum nostrorum statuimus et ordinamus, quod deinde et inantea prefati Prelati et canonici nostre Ecclesie predicte omnes et singuli communiter et diuisim temporibus predictis et quorumlibet ipsorum ad huiusmodi capitula celebranda ac tenenda per se et in eorum et cuiuslibet ipsorum propriis personis sub penis infrascriptis cessantibus legitimis impedimentis infra declarandis sint astricti; Si uero aliquis predictorum prelatorum uel canonicorum communiter uel diuisim huiusmodi statuti et consuetudinis contemtor uel negligens fuerit, ipsum et quemlibet ipsorum pro qualibet vice contemptus uel negligencie ad unam sexagenam grossorum monete Pragensis condempnamus et ipso facto incurrere tenore presencium decernimus, quam ab illo die, quo capitulum per fratres expeditur siue finietur, infra spacium duorum mensium soluere et dare procuratoribus capituli pro tempore conuertendam in utilitatem et commodum Ecclesie nostre tenentur et sint astricti, deinde si per alium mensem dictos duos immediate sequentes communiter et diuisim huiusmodi penam non soluerint, ipsos et quemlibet ipsorum ad duplam condempnamus. Deinde, si per alium mensem dictum ultimum immediate sequentem animo contumaci penas non soluerint, extunc ipsos communiter et diuisim omni prouisione,

¹⁾ Ustęp objęty nawiasami jest z małemi zmianami dosłownem powtórzeniem odpowiedniego ustępu Statutów synodu kaliskiego (Star. Pr. Pol. Pom IV p. 183).

quam a mensa nostra Episcopali uel capituli habent, siue in uillis, siue in decimis, siue in pecunia uel in alia qualibet re uel possessione esset, extunc ipso facto uirtute statuti presentis sint priuati; demum si penas predictas per alium mensem dictum vltimum immediate sequentem sustinuerint contumaciter et de huiusmodi penis non satisfecerint, extunc ipsos communiter et diuisim omnibus et singulis beneficiis, dignitatibus, canonicatibus et prebendis, que, quot, quas uel quos in dicta nostra Ecclesia, quam contempserunt, obtinuerunt, uocatis tamen ipsis et quolibet ipsorum ex superhabundanti et ad conuincendam eorum maliciam, ut de premissis satisfaciant, et si satisfacere contempserint, extunc uirtute presentis statuti per nos uel nostros successores priuandos decernimus, quos menses ipsis et cuilibet ipsorum communiter et diuisim pro qualibet vice et termino ac canonica et trina monicione uirtute huiusmodi statuti assignamus, et ne ex huiusmodi impedimentis, per que contemptores uel negligentes uellent se aliquando friuole excusare, aliqua eueniat dubitacio, impedimenta huiusmodi, per que quis possit et debeat se a predictis penis legitime excusari sunt hec uidelicet: quando aliquis predictorum prelatorum uel canonicorum de licencia nostra uel successorum nostrorum pro tempore Ecclesie Plocensium Episcoporum obtenta uel saltem cum instantia petita ad curiam Romanam uel ad studium se transferrent, uel per ipsos Episcopos ad ipsam Curiam uel alibi pro factis suis uel Ecclesie mitterentur et moram traherent, uel propter metum mortis uel capitales inimicicias venire non possent, uel in remotis de licencia predicta sic agerent uel peregrinarentur, quod comode venire uel interesse non possent, uel infirmitate siue debilitate corporis uel carcere uel alias uolenter fraude proculmota essent detenti, que impedimenta infra dictos duos menses a die, quo capitula predicta expedita fuerint siue finient, coram nobis uel successoribus nostris uel saltim procuratoribus capituli allegare et probare debebunt etc.

Quatuor dies capitula generalia durare debent.

Ne, quando huiusmodi capitula debeant incipi et finiri, posset dubitari, ad tollendum huiusmodi dubium de consensu dictorum fratrum nostrorum statuimus, quod predictis diebus Natiuitatis et Purificationis Virginis Marie festiuitatum, expletis diebus immediate ipsos dies festiuitatum sequentibus, capitula de mane missis primis auditis notabili impedimento cessante incipi, quatuor dies continuos durare debent, nisi propter occurrenciam negotiorum, que infra dictum tempus quatuor dierum expediri non possent, ulterius de communi consensu fratrum uel maioris partis esset prorogacio uel eciam propter occurrenciam abreuiacio facta, quam in presencia nostra et capituli propter difficultatem, absenciam, quam ex hoc uolenter statutis illudere et penas contemptus et negligencie euadere, ingerere possent. fieri uoluimus, nichilominus decernentes, quod dictis capitulis et quolibet ipsorum durantibus nullus predictorum fratrum prelatorum et canonicorum sine causa legitima, quam tunc in capitulo exponere et bona fide sub onere

consciencie sue veram declarare debet sub penis in proximo statuto, quod incipit: „Cum iure dictante...“¹⁾, contentis, quas hic repetimus et pro repetitis habere volumus, recedere possit.

Negocia ecclesiarum de importancia in capitulo generali tractari debent.

Quia facta et negocia presertim magna uel ardua Ecclesiarum tam cathedralium, quam collegiatarum et quarumcunque iuxta sacrorum canonum diffinicionem non per singulares personas capitulorum uel collegiatarum seu conuentuum ipsorum, singulariter requisitis, sicut actenus proch dolor in nostra Plocensi ecclesia et in aliis non sine magnis preiudicio ipsorum et dampno ipsorum, prout experientia, rerum magistra, edocuit, obseruatum existit, sed per prelatos et canonicos uel monachos tamquam membra capitulariter cum suo capite, dum uidelicet Episcopo uel Abbate siue preposito uel alio, qui caput Ecclesie uel conuentus siue monasterii existit, in capitulo generali uel eciam extra capitulum generale ex causa tamen necessaria capitulariter tamen conuocatis et congregatis, diligenti tractatu et matura deliberacione communiter siue capitulariter habitis et premissis, in ipsis capitulis tractari, diffiniri et expedire debent; proinde nos J a c o b u s Plocensis Ecclesie Episcopus de consilio et consensu fratrum nostrorum capituli Ecclesie nostre predicte ac uenerabilium fratrum Floriani sancte Marie in Czirwensko sancti Augustini Regularium canonicorum et Iohannis sancti Adalberti in castro Plocensi sancti Benedicti ordinum et monasteriorum, abbatum et suorum conuentuum, necnon Wlrici prepositi sancti Michaelis Plocensis et capituli ipsius futuris malis et indempnitibus dicte nostre et aliarum conuentualium tam secularium quam regularium nostre diocesis Ecclesiarum, quantum possumus, precauere cupientes statuimus et deinceps obseruandum decernimus, quod huiusmodi facta et negocia magna uel ardua nostre cathedralis et aliarum Ecclesiarum et aliorum conuentuum siue monasteriorum predictorum non alias quam in capitulis generalibus capitulariter congregatis uel ex causa necessaria eciam extra capitulum generale, dum tamen capitulum ad hoc congregetur, debita deliberacione ac diligenti tractatu prehabitis tractentur et expedientur, nec aliqui contractus donacionis, alienacionis, permutationis, locacionis, concessionis et alii quicunque uel quocunque nomine censeantur, de quibuscunque bonis siue possessionibus communiter uel diuisim ad Ecclesias seu mensas nostras ac dictorum Abbatum, capitulorum, conuentuum siue monasterii uel ad ipsos ac ad ipsa capitula, Abbates siue monasteria et prepositos, necnon ad prelatos et canonicos singulariter quoscunque spectantibus aliter nec alibi, quam ut supra premissum est. Et nichilominus de nostro et successorum nostrorum consensu et auctoritate requisitis et adhibitis, ut eciam iuris existit, fient nec celebrentur. Verum si huiusmodi persone, capitula uel conuentus coniunctim et diuisim contra hoc statutum directe uel in-

¹⁾ Vide superius: „De Eleccione“.

directe uel aliquo colore venire uel facere presumpserint, si fuerint de capitulo nostre cathedralis Ecclesie, penas in statuto, quod incipit: „Cum iure dictante si in Ecclesiis...“ etc. supraposito expressas, quas hic repetimus et pro repetitis habemus, si uero alie persone singulares superius expresse excommunicacionis, capitula uero et conuentus suspensionis sentencias ipso facto volumus et uirtute presentis statuti incurrere decernimus; et nichilominus tractatus et contractus ac facta et negocia huiusmodi contra premissa sic attemptata et nullos et irritos ac nulla et irrita nunciamus. Demum, si abbates, priores, prepositi, capitula ac conuentus predicti communiter et diuisim huiusmodi sentencias excommunicacionis et suspensionis per mensem a tempore transgressionis computandum contumaciter sustinuerint, extunc ipso mense elapso ipsos et quemlibet ipsorum communiter et diuisim ab administracione ac fructuum percepcione ipso facto et tenore presentium suspensos decernimus. Si uero huiusmodi sentencias excommunicacionis, suspensionis per alium mensem dictum primum inmediate sequentem sustinuerint uel se administracioni uel percepcioni fructuum inmiscuerint, ipsos et quemlibet ipsorum locis siue dignitatibus, quibus presunt, ac beneficiis, que obtinuerint, extunc uirtute presentis statuti per nos uel nostros successores decernimus priuandos, nunciamus hoc tamen in constitutionibus quorumcunque procuratorum ad quascunque lites et causas spirituales, criminales et ciuiles at ad quecunque iudicia spiritualia et secularia et pro quibuscunque rebus factis et negociis, nec in commissionibus huiusmodi bonorum, quibuscunque personis ea nomine ipsorum ad tempus siue ad beneplacitum regenda, gubernanda ac procuranda, nec in nobis et nostris successoribus propter officium Pontificalis dignitatis, quo ad penas excommunicacionis et suspensionis obseruare uolumus, nec ea ad nos et ad successores nostros extendimus, quin in eis constituendis et comittendis antiqua consuetudo, et in nobis et nostris successoribus ius commune obseruetur et locum habeat.

De decretis Capituli non reuelandis.

Frequenter ex reuelacione et, ut magis proprie dicitur, prodicione secretorum et tractatum, qui in capitulo per fratres secrete solent fieri, magna scandala personis et preiudicia Ecclesiis eueniunt, ideo statuimus, quod si quis prelatus uel canonicus nostre Cathedralis Ecclesie uel aliarum nostre diocesis Ecclesiarum regularium et secularium monachus siue regularis canonicus, sue fame prodigus et immemor salutis, tractatus uel facta siue negocia Ecclesiastica uel alias secreta uel capitulariter in capitulis tractata uel scripta habita et mota uel disposita aliquomodo, uerbo, facto, nutu, signo per se uel alium reuelauerit siue proderit, ipso facto excommunicacionis sentencias uirtute presentis statuti ipsum incurrere, et si legitime constare poterit, omnibus dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus et prebendis et quibuscunque beneficiis, quas, quos uel que in Ecclesiis [habent], quarum secreta proderunt, priuandos tamquam periuros et proditores decernimus, et ut predicta et

alia in statutis nostris continencia melius per ipsos prelatos et canonicos attenduntur, quo durius ad ea seruanda fuerint astricti, statui-
mus, quod nullus in prelatum uel canonicum Ecclesie nostre ad stal-
lum et ad capitulum admittatur nec recipiatur uel habeatur pro pre-
lato, uel canonico, nisi primitus recipiatur, iuret ad sancta dei Ewan-
gelia in nostris uel successorum nostrorum, si tunc presentes fuerimus
uel fuerint, et hoc per nos uel ipsi successores recipere uoluerimus uel
uoluerint, et absentia nostra uel nostrorum successorum, uel nobis et
nostris successoribus uolentibus, in manibus decani et alias, prout per
predecessores nostros est dispositum et in libro Ecclesie nostre,
qui ordinarius, siue speculum chori nuncupatur, continetur, statu-
ta et secreta Ecclesie nostre inuiolabiliter et secreto tenere, et
quia ex honore, quis onus sentire debet, similimodo statuimus, quod
quicumque in Ecclesia nostra in prelatum uel canonicum recipitur, si
prelatus fuerit, tres marcas, si canonicus duas, pro cappa et vicarijs
siue mansionarijs Ecclesie prelatu unam et canonicus mediam numeri
Mazouiensis grossorum monete Pragensis uel equivalentis valoris infra
mensem a die receptionis computandum sub pena periurii et excom-
municacionis, quas ipsos et quemlibet ipsorum extunc tenore presentis
statuti incurrere volumus, ipso facto soluere teneantur, nisi ex causa,
quo ad solutionem pro cappa uel vicarijs per nos uel successores
nostros uel procuratores capituli terminus prorogetur eisdem viterior.

De violantibus libertatem Ecclesiasticam in bonis etc.

Immunitatem Ecclesie violantes per Ecclesiam confoueri non de-
beant, et filii propter iniurias parentibus illatas iuxta legitimas sancio-
nes pena exhereditacionis procelluntur. Et quia nonnulli prelati, cano-
nici cetereque persone Ecclesiastice, seculares uel regulares ac laice
villas, oppida, possessiones ac quecunqua bona immobilia ad Ecclesiam
nostram et ad nos occasione Ecclesie et ad capitulum ac ad prelatos
et canonicos nostre Ecclesie spectancia in toto uel in parte uolenter et
notorie inuadere, usurpare, occupare, detinere ac granicies et limites
ipsorum propria temeritate destituere et inuadere manifeste uel occulte
dei timore postposito non verentur ac usurpant, detinent, occupant et
destruunt et vastant, propter que ipsos et quemlibet ipsorum non est
dubium ipsos communiter et diuisim penas in sacris canonibus et in
prouincialibus statutis, que super hoc contra tales tam prouide, quam
utiliter disposuerunt, incurrere, que quo ad ea, de quibus in ipsis statu-
tis cauetur, in suo robore stare promittimus, sed ut ex penarum exa-
geracione grauitas excessus appareat, statuimus, quod omnes et singuli
prelati, canonici et persone ecclesiastice seculares ac regulares siue
clerici quicumque et laici, qui huiusmodi bona, ut prefertur, occupaue-
rint, usurpauerint, detinuerint, vastauerint uel limites et granicies distraxe-
rint, ut premittitur, vltra penas in dictis statutis prouincialibus conten-
tas omnibus dignitatibus, personatibus, officijs, canonicatibus et pre-
bendis ac beneficijs quibuscunque, quas, quos uel que in dicta nostra
Ecclesia aut extra, quam ex premissis et ob premissa leserunt et graui-

ter contempserunt, obtinent, nisi infra mensem a tempore monicionis ipsis facte ab occupacionibus, detencionibus, violenciis, destruccionibus ac vastacionibus computandum destiterint et cessauerint occupataque, detenta, rapta, integraliter, realiter et cum effectu restituerint ac pro violenciis, destruccionibus et vastacionibus satisfecerint, extunc mense huiusmodi elapso sunt ipso facto communiter et diuisim priuati, quos eciam omnes et singulos supradictos communiter et diuisim virtute ac vigore presentis statuti, extunc priuatos declaramus, et nichilominus, si infra alium mensem dictum primum immediate sequentem ab huiusmodi occupacionibus, usurpacionibus, violenciis, vastacionibus, destruccionibus non destiterint nec cessauerint, nec usurpata, detenta et occupata restituerint ac pro violenciis, destruccionibus, ut premissum est, non satisfacerent, ipsi prelati, canonici, clerici et laici ac filii ipsorum laicorum, qui predicta, uel aliquod ipsorum fecerint, perpetrauerint, comiserint, uel aliquem directe uel indirecte attemptauerint, sint extunc ad huiusmodi dignitates, personatus, officia, canonicatus et prebendas ac beneficia quecunque in nostra Ecclesia habenda ipso facto inhabiles et inelligibiles declaramus et tandiu, quousque nos et nostri successores reali et effectuali satisfaccione habita, cum eis dispensauerimus uel dispensauerint ipsos habilitando, inhabiles permanere denunciamus.

De solucone fraternitatis et vigiliis ac missis pro animabus fratrum.

Quia salubris erudicio quemlibet amonet rebus non incubere perituris, sed ea operari in terris, quorum fructus semper permanet in celis, statuimus et de dictorum fratrum nostrorum consensu inantea obseruandum ordinamus, quod ultima die capitulorum predictorum generalium de mane, antequam fratres presentes de eisdem capitulis ad prandium recedant: Episcopi pro tempore per XV, Prelati sex et Canonici per quatuor grossos monete Pragensis quolibet capitulorum predictorum ad manus procuratoris, et ipsi absentes ex causis legitimis infra spacium trium mensium a dicta ultima die, in qua capitulum finierit, ipsis computandorum deponant et contribuant et dicta die ultima de sero ante uesperas uigilias et die crastina missam pro animabus fratrum et canonicorum ac Christifidelium defunctorum decantent et in ipsis uigiliis et missa omnes et singuli prelati et canonici presentes sub pena quatuor grossorum dicte monete personaliter interfuerint et interesse, deponere et contribuere sint astricti, nisi ex causa legitima tunc in capitulo de mane exposita et licencia habita se absentarent, quasquidem pecunias ipsi procuratores, qui pro tempore fuerint, fideliter nomina fratrum soluencium et non soluencium specificè conscribendo et per notarium capituli conscribi faciendo recolligere et recollectas ad thesaurum Ecclesie pro luminaribus in dictis uigiliis et missis comburendis et aliis comodis et necessitatibus Ecclesie, prout nobis et nostris successoribus et ipsis fratribus capitulo uidebitur melius exponendum, reponere et de eis futuris procuratoribus uel, cui nos et nos-

tri successores et capitulum comiserint, rationem facere debent et sint astricti, nec de ipsis pecuniis nobis et nostris successoribus et capitulo inconsultis sub pena excommunicationis quidquam exponant uel disponant, et quia, ut sepe nos et successores nostros tam negociis Ecclesie nostre, quam aliis occurrit siue euenit impediri, ideo penis presentis statuti nos et ipsos successores nostros ligari nolumus, nec intendimus.

De clericis peregrinis.

Sepe clerici tam Seculares, quam Regulares, quorum crimina et excessus in proprii diocesibus sunt noti et propter quos a diuinis celebrandis a iure et ab homine sunt suspensi, dei timore postposito ac salutis ipsorum immemores ad alienas dioceses fugientes, in quibus ipsorum excessus sunt occulti, dei offensam non aduertentes in contemptum clauium diuina celebrare ymo uerius prophanare presumunt, quare statuimus, quod nullus in nostra ciuitate et diocesi constitutus, cuiuscunque condicionis uel status fuerit, in Ecclesia, cui presidet, presbiterum siue clericum Secularem uel Regularem aliene diocesis uel eciam nostre vagatorem et non habentem locum stabilem uel seruicium in Ecclesia ad diuina officia celebranda publice, eciam si formatas suorum ordinum ostenderint, sine nostra et nostrorum successorum uel sede Episcopali vacante capituli Ecclesie nostre uel administratoris protunc in Spiritualibus speciali licencia admittat, alias penam medie marce numeri Mazouiensis monete Pragensis nobis et nostris successoribus pro tempore soluendam infra mensem a tempore excessus computandum pro qualibet vice excessus ipso facto incurret, quam si infra dictum mensem non soluerit, extunc penam dupli ipso facto et vigore presentis statuti incurrat.

De Officio Archidiaconi.

Quia in expedicione siue diffinitione causarum presertim magnarum et criminalium sciencia et experientia iuris sit necessaria, ideo statuimus, quod archidiaconi causas matrimoniales, usurarum et alias magnas et criminales non iudicent, nec diffinire presumant, sed tamen (s) ciuiles ac paruas siue iurgia, Decani uero rurales cum nullam iurisdictionem habent, nisi in conuocandis Rectoribus uel de intimidandis mandatis suorum superiorum de eorum speciali mandato, cum sint nudi ministri, nullas causas audire uel iudicare presumant, alias processus et diffinitiones contra hoc attemptatos ipso facto nullos et irritos, et contrauenientes ad arbitrium nostrum et nostrorum successorum puniendos decernimus.

De officio custodis.

Quia ex negligencia officii quis de dampno tenetur, et custodia ornatuum et aliarum rerum Ecclesie ad officium spectat custodis, statuimus, quod custos Ecclesie nostre modernus et a data presencium

infra unum mensem immediate sequentem omnes et singulos ornatus, calices, libros et res quascunque mobiles in nostra Ecclesia et in thesauro ipsius existentes ac exportatas, quas inquirere poterit, ad unum pergamenum quaternum specificè et nominatim: primo ornatus, casulas, calices, libros, singula per se uel per alium in presencia sua conscribat et conscripta vicecustodi consignet et deinde ipse et alius Custos pro tempore, qui fuerit, singulis annis easdem res, si integre sunt et si deficiant, reuideant et de perditis, ut realiter reha-beantur, repetant, nec aliquas absque licencia nostra uel nostrorum successorum citra quam extra Ecclesiam comodare siue concedere uel extra portare, permittere presumant, nisi sint prelati uel canonici uel alii de Ecclesia nostra, qui causa studii libros in domibus ipsorum circa Ecclesiam residendo habere uellent, tunc, recepto iuramento et fideiussoria caucione de restituendo et de obseruando Ecclesiam indempnem, ipsis ad tempus iuxta ipsorum custodum arbitrium comodare possunt, conscribendo tamen in uno quaterno libros, quos comodaauerint et nomina, quibus comodaauerint, et tempus concessio-nis et quando reportari debent, alioquin ipsi custodes et vices ipso-rum gerentes sententiam excommunicationis ipso facto incurrant, a qua per nos nec per nostros successores absolui non possunt, nisi ipsam Ecclesiam ad nostrum uel nostrorum successorum arbitrium in-dempnem realiter cum effectu reddant.

De officio vicary.

Nonnulli Ecclesiarum parrochialium Rectores auaricia, non ani-marum lucra et non, que Ihesu Christi [precepta] sunt, querentes, dum ex studiorum uel alia iusta causa a suis Ecclesiis de licencia nostra se absentant, presbiteros siue vicarios, qui ipsis maiora stipendia siue emolumenta prebuerint siue obtulerint, et non qui ipsorum plebibus verbo pariter et exemplo prodesse poterint, habere procurant, propter-que scandala quam plurima et animarum pericula, prout experientia nos edocuit, euenerunt et committuntur. Nos huiusmodi periculis et scandalis obuiare cupientes statuimus, quod nullus Rectorum predicto-rum, dum eos et quemlibet ipsorum communiter et diuisim de nostra uel nostrorum successorum licencia ex causis predictis a dictis ipso-rum Ecclesiis absentari contingerit, vicarium siue presbiterum manua-lem ad regendas huiusmodi Ecclesias ac curam animarum sine nostra uel nostrorum successorum licencia speciali ponere siue constituere presumant, nisi prius nobis uel dictis nostris successoribus huiusmodi vicarios per examen de sufficienter subeundo et cura animarum ipsis comittenda, quam ipsi Rectores comittere non possunt, presentatos, alioquin ipsos Rectores a perceptacione fructuum huiusmodi Ecclesia-rum per unum annum ac vicarios siue presbiteros predictos, qui vi-cariatum huiusmodi siue curam animarum aliter quam, ut premissum est, susceperint ad penam unius marce grossorum numeri Mazouiensis et alias ad arbitrium nostrum et successorum nostrorum ipso facto et tenore presencium puniendos decernimus, uibus fructibus infraqued

dictum tempus nullus preter nos uel successores nostros sub pena excommunicacionis quidquam disponere uel se intromittere presumat etc.

De officio ordinarij.

Inter alia ordinarium, hoc est, Episcopum circa Ecclesiam suam residere, diebus solempnibus impedimentis cessantibus missas in Pontificalibus celebrare et alia Pontificalia cum decenti apparatu ministrorum et aliorum exercere spectat et decet; Ideo statuimus, quod quando nos uel successores nostros pro tempore Episcopos Plocenses diebus solempnibus impedimentis cessantibus missas in Pontificalibus in Ecclesia nostra Plocensi celebrare contingerit, ut obediencia ac honor debite per membra capiti exhibeatur et apparencia extrinsecorum fidelium mentes ad deuocionem intrinsecus moneat, unus prelatus et nullo prelato existente canonicus pro calicis preparacione, patine, corporalis, mitre, cirotecarum et anuli inposicione ac deposicione, et duo canonici, unus pro epistola et alter pro Ewangelio et aliis dicendis et exercendis, qui presentes fuerint, per decanum uel vices ipsius decani gerentem siue ipsis absentibus per ebdomadarium in tempore pro ministrando nobis uel nostris successoribus in huiusmodi missa ac primis et secundis uesperis ipsius festiuitatis, si ipsos nos et nostros successores celebrare contingerit, ordinentur siue deputentur, quam deputacionem ipsi decanus uel ipsius vicesgerens siue ebdomadarius in absentia ipsorum decani uel vicedecani dictis prelato et canonicis in uigilia festiuitatis de mane ante prandium ipsius uigilie intimare sint astricti et tenentur, quod si ipsi decanus et alij supradicti non deputauerint siue non ordinauerint et non intimauerint, ut premititur, et ipsi prelatus siue canonici deputati non ministrauerint, ut premititur, ipsos et quemlibet ipsorum communiter et diuisim ad penam sex grossorum pro qualibet uice negligencie ipso facto extunc tenore presentium condenpnamus solvendam, tamen infra octo dies a die monicionis ipsis facte computandos, quam si infra dictos octo dies non soluerint, ipsos et quemlibet ipsorum penam dupli extunc ipso facto similiter incurrere decernimus, quas penas prefati decanus, vicesgerens ac ebdomadarius sub penis predictis pecuniarum ac sententia excommunicacionis infra XIII dies dictos octo dies immediate sequentes exigere tenentur et sunt astricti, quas penas pecuniarum et excommunicacionis extunc, cum in huiusmodi exaccione negligentes fuerint, ipsos communiter et diuisim ipso facto incurrere decernimus, a qua sententia excommunicacionis nullus preter nos uel successores nostros ipsos absoluere ualeat.

De distrahentibus bona morientium clericorum.

Quia nonnulli Abbates, Priores, Prepositi, Decani et alij Prelati ac Canonici alieque persone Ecclesiastice siue Spirituales ac layce, cuiuscunque condicionis existant, uacantibus dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus et prebendis, ecclesys parochialibus ac quibuscunque beneficiis Ecclesiasticis sibiue subiectis uel ad ipsorum colla-

cionem, institutionem, presentacionem, uel custodiam spectantibus bona ipsorum beneficiorum siue Ecclesiarum per Prelatos, Canonicos siue Rectores defunctos derelicta uel tempore vacationis obueniencia, que ad utilitatem Ecclesiarum conuerti uel futuris Rectoribus reseruari debent, distrahunt, consumunt, dilapidant et pro se usurpant, Nos qui indemnitati Ecclesiarum iure ordinario prouidere debemus, premissis occurrere volentes, statuimus, quod quicumque abbas, prior, prepositus decanus uel quicumque alter prelatus uel canonicus uel alia quicumque persona Ecclesiastica siue spiritualis aut layca uel secularis, cuiuscunque status uel condicionis fuerint, bona post mortem huiusmodi Rectoris derelicta, uel que infra tempus vacationis euenerint, rapuerint, consumauerint, distraxerint uel aliquomodo usurpare presumpserint, sententiam suspensionis ab officio et beneficio tamdiu se nouerint ipso facto incurrere, quousque de predictis satisfecerint realiter cum effectu, layci uero non patroni similiter sententiam excommunicacionis, patroni uero presentandi potestate illa vice vacationis, nisi moniti occupata plene restituerint infra mensem, ac iure patronatus Ecclesie perpetue sunt priuandi.

De maioritate, de obediencia.

Si superioribus per inferiores cum obediencia non obeditur, uerius Ecclesiastice discipline confunditur. Idecirco statuimus, quod nullus presbyter secularis siue regularis alicui layco nostre diocesis, cuiuscunque status, ordinacionis fuerit, in capellanatu siue in missis celebrandis deseruiet, uel cum eo ad seruiendum stare presumat, nisi pius in manibus nostris uel successorum nostrorum de seruandis constitutionibus synodalibus et prouincialibus ac mandatis siue preceptis nostris et nostrorum successorum ac de intimandis ipsis laycis predictis iuramento prestito, alias ipsos communiter et diuisim ab assecucione quorumlibet beneficiorum ipso facto tenore presentis statuti inhabiles decernimus et inhabilitamus, omnesque et singuli clerici seculares et religiosi nobis dyocesano iure subiecti in missis et oracionibus communibus pro Serenissimis Principibus Semouitho et Johanne germanis ducibus ac Illustribus dominabus Alexandra Semouithi et Anna Johannis predictorum coniugibus ducissis Mazouie, quorum Ecclesie nostre diocesis presenti tempore magna tyrannide oppresse ¹⁾ magnis gaudent suffragys ac pro eis, qui pro tempore fuerint, ducibus et ducissis Mazouie deuotas preces fundant ad dominum ac in sermonibus siue predicacio-

¹⁾ Słowa te znajdowały się niewątpliwie w tekście uchwał synodu Płockiego z r 1398, i stają się zrozumiałemi jeżeli się weźmie na uwagę następującą przez Długosza podaną nam wiadomość: „[Anno 1396] Quem (Jacobum episcopum Plocensem) etsi Mazouiae duces Semouitus et Janussius, capitulares quoque Plocenses aliquamdiu recusassent admittere, virtute tamen sua, probitate et doctrina permoti, illum cum benigno fauore admiserunt“. (Histor. Polon III, p. 519).

nibus ad populum pro eisdem exorare christifideles faciant, ut in presenti vias ipsorum dirigant per suorum semitas mandatorum, pro statu pacifico Ecclesie et subditorum et in futuro eis premium tribuant beatorum, ipsosque ad defensionem iusticie pauperum et Ecclesie ac iurium ipsius inducant.

De contumacia et dolo.

Quia contumacia scienciam presupponit, Statuimus, quod omnes et singuli, quibus executio litterarum, rescriptorum, mandatorum, citationum, inhibitionum et quorumcunque preceptorum huiusmodi nostrorum et successorum nostrorum uel officialis nostri et successorum nostrorum fienda comittitur, ad illos, qui huiusmodi litteris siue rescriptis ligari et ad presenciam nostram uel iudicium nostrum uel successorum nostrorum uel officialis predicti trahi debent siue trahentur, personaliter, si comode inueniri et adiri possunt, et si inueniri et adiri non possunt, tunc ad domos habitacionum ipsorum, si ipsas habent uel in quibus habitare consueuerunt, accedant et demum in Ecclesiis parrochialibus in quibus sacramenta Ecclesiastica percipere et diuina officia audire solent, in presenciam multitudinis Christifidelium huiusmodi litteras, rescripta, citationes, mandata, et edicta publice proponant et in vulgari lingua parrochiarum exponant et citandos citent et ligandos — ligatos denuncient, monendosque moneant iuxta formam et tenorem ipsorum ipsa exequantur et in signum executionis ipsorum se manibus propriis huiusmodi litteris, rescriptis, siue mandatis subscribant designando personas, annum, mensem, diem et locum, contra quas, quibus et in quo huiusmodi mandati est executio, tali videlicet forma: Ego N. Rector Ecclesie de P. presens mandatum anno domini M^o etc. die mensis Septembris X uel in tali festo sancti N. in personam P. ipso personaliter in domo sua uel in alio loco, si ipsum apprehendit, sum executus et in signum executionis me propria manu subscripsi et sigillo meo sigillaui; si autem talis contra quem huiusmodi executio fieri debet personaliter, ut premittitur, apprehendi non poterit, tunc executor ipse scribat sic in littera exequenda: Ego Rector N. Ecclesie de B. presens mandatum in domo habitacionis P., quia ipsum personaliter habere non potui, nec comode accedere et inuenire valui tali mense, anno, die ut supra dictum est. Et demum in Ecclesia parrochiali de M., similiter designando annum, mensem et diem uel festum, sum executus, et in signum executionis ut supra me manu propria subscripsi et sigillo meo proprio, quo utor, sigillaui. Et ne persone supradicte de sigillacione huiusmodi propter carenciam sigillorum aliquam difficultatem ingerere possint, presenti statuto statuimus, quod quilibet personarum predictarum sigillum proprium infra spacium trium mensium, de quibus supra fit mencio, habere sub pena medie sexagene, nobis soluende, procurentur. Execuciones vero huiusmodi litterarum, rescriptorum, citationum et quorumcunque mandatorum nostrorum uel officialis nostri uel nostrorum successorum et aliorum prelatorum inferiorum Ecclesie et dio-

cesis nostrarum iurisdictionem de iure uel de consuetudine habencium aliter facte, nullius sint valoris et momenti, secus vero huiusmodi litteras, rescripta et mandata exequentes de omnibus iniuria, expensis, interesse et dampno ipsis, pro quo et contra quos executio fuerit facta, si prosequi voluerint et nobis et nostris successoribus ad penam octo — et aliis prelatis inferioribus supradictis, quorum mandata fuerint, duorum grossorum monete Pragensis tenebuntur, quos ex presenti statuto, cum de hoc ex inspeccione littere uel mandati executorum uel alias constiterit, de premissis teneri decernimus et tenore presencium condemnamus.

Et quia ex malicia quis comodum reportare non debet, Statuimus, quod si aliqui, qui nostris uel nostrorum successorum uel Officialis nostri et dictorum successorum nostrorum litteris ad iudicia euocandi siue citandi essent uel ipsis mandata, precepta, moniciones, inhibiciones nostra uel dictorum successorum uel Officialis fuerint intimanda, insinuanda uel notificanda, essent crudeles tyranni et taliter, quod executores pro executione facienda sine periculo vite uel perdicione honorum suorum uel tali metu, qui in constantem caderet, ipsos personaliter uel domos siue habitaciones ipsorum adiri non possent, quod executio huiusmodi litterarum ac mandatorum uel preceptorum et aliorum predictorum in Ecclesiis parrochialibus, in quibus diuina audiunt et sacramenta Ecclesiastica percipiunt, et in Ecclesia Cathedrali publice coram Christifidelibus facta ipsos communiter et diuisim arceat et astringat, ac si ipsis personaliter fuisset facta uel ipse littere et mandata intimate, si de huiusmodi tyrannide ac crudelitate per euidenciam facti uel saltem per ipsius executoris constiterit iuramentum.

De fide instrumentorum rubrica.

Sepe nonnulli publicos notarios se fore mencientes falsa instrumenta, quibus contra veritatem innocentes ledunt, conficiunt, et quia, que ab extra veniunt, probacione legitima sunt necessaria, statuimus ut nullus in nostra diocesi pro notario publico habeatur, nec ad officium notariatus admittatur uel instrumenta ipsius tamquam publica recipiantur, nisi coram nobis uel successoribus nostris uel officiali nostro uel dictorum successorum de officio sui thabellionatus per autenticum suum siue per litteram sue creacionis in notarium uel alias legitime probet et docuerit etc. ¹⁾.

De vita et honestate clericorum rubrica.

Nichil magis statui Ecclesie officit, preiudicaleque et scandalosum existit, quam inhonesta vita clericorum, qui licet principatum religionis

¹⁾ Cf. Statuta Synodu kaliskiego. (Star. Fr. Pol Pomn p 25)

tenentes cunctorum religiose viuencium norma esse deberent, per mala opera vite ipsorum ac perniciosa exempla morum se ipsos et quibus presunt dampnant. Quapropter ut ipsi clerici sicut precellencia status sic honestate vite moribus ac bonis operibus ceteros precellant huiusmodi morbi inhonestatis curam a capite incipientes de consensu fratrum nostrorum capituli nostre Ecclesie et predictorum statuimus, quod omnes et singuli prelati, canonici ceterique beneficiati et officciati nostre Ecclesie communiter et diuisim infra diuina officia videlicet matutinum, primam, terciam missam, sextam, nonam vespervas ac completorium toccam albam siue superpilicium et almucias ipsi prelati et canonici de pellibus varii grisei, que Popelicze dicuntur, ipsius varij ventribus ipsorum albis subductas, beneficiati vero et officciati de pellibus aspergellorum similiter ventribus ipsorum albis subductas, et omnes tam prelati, quam beneficiati ac officciati birreto nigro rotundo uel cum dependenciis ad aures more religiosorum, et ipsi prelati et canonici diebus solempnibus, et qui in Ecclesia nostra solempnes habentur, infra dicta diuina cappas sericeas uel alias deferant et ipsis utantur, nec ipsam Ecclesiam ultra medium infra dicta diuina sine superpilicio, almucio et birreto intrare voluntarie siue temerarie sub penis infradictis presumant, ut per huiusmodi habitum eminentia status ipsorum inter ceteros cognoscetur. Ipsi vero religiosi quorumcunque ordinum tam in Ecclesiis infra diuina, quam in monasteriis et ex habitu secundum normam siue regulam suorum ordinum sub penis regule ipsorum ordinum contentis et sententia excommunicacionis, ac sanctuarii nostre Ecclesie superpilicia, de quibus supra, infra ipsa diuina deferant et ipsis utantur. Volumus autem et tenore presentis constitucionis ordinamus, quod prelati, canonici, vicarii siue mansionarii et quicunque beneficiati supradicti nostre Ecclesie predictae huiusmodi almucias infra sex menses usuales eis procurent et fieri sub penis infrascriptis faciant. Si quis autem predictorum communiter et diuisim huiusmodi habitum temerarie portare siue ipso uti in dictis locis et temporibus neglexerit, si prelatus XII, si canonicus octo, si vero beneficiatus et officciatus nostre Ecclesie quatuor grossorum monete Pragensis pro qualibet vice negligencie ingressus siue excessus penam, ipsi vero religiosi dictam penam in regula suorum ordinum contentam ipso facto incurrant, quam penam pecuniariam ipsi prelati, canonici, beneficiati, officciati supradicti infra octo dies, a tempore ipsius excessus siue negligencie procuratoribus capituli nostre Ecclesie pro tempore sub pena dupli pro commodis et necessariis Ecclesie nostre de scitu et consensu ac voluntate nostris uel nostrorum successorum et dicti capituli nostri conuertendis soluere et assignare et ipsi religiosi superioribus suis iuxta religionis regulam siue statuta pro huiusmodi excessu satisfacere et iuxta ipsorum mandatum pecuniam recipere teneantur et si moniti huiusmodi penas principalem et dupli infra octo dies, ut prefertur, non absoluerent, ipsos communiter et diuisim extunc sententiam excommunicacionis incurrere volumus et tenore presencium incurrisse declaramus, et si huiusmodi sententiam excommunicacionis per unum mensem dictos octo dies immediate sequentes sustinuerint, uel aliquis ipsas sustinuerit, extunc ipso

mense elapso omni prouisione, quam a mensa nostra uel capituli nostri habuerint et in quibuscunque rebus constiterit, siue in ulla siue in decimis siue in possessionibus uel rebus quibuscunque, ipso facto sint priuati. Verum si huiusmodi sententias excommunicacionis, priuacionis per alium mensem dictum primum immediate sequentem contumaciter sustinuerint siue sustinuerit, nec huiusmodi penas pecuniarias soluerint, extunc omnibus dignitatibus, personatibus, canonicatibus et prebendis ac beneficiis et officiis, que in dicta nostra Ecclesia et quam contempserint, ipsis tamen adhuc ex superhabundanti, ut premissas penas exsoluant, citatis, si soluere noluerint et se absoluere [non] procurauerint, priuandos uel aliis penis ad arbitrium nostrum uel successorum nostrorum decernimus puniendos, nec a dictis excommunicacionibus demum nisi satisfaccione reali habita et nec per alium, quam per nos et nostros successores absoluantur. Et ut huiusmodi salubris ordinacio suo non fraudetur effectu, statuimus, quod ipsi ebdomadarii nostre Ecclesie quilibet in sua ebdomada diligenter uideant huiusmodi negligenciam et excessus, et quos ipsi ebdomadarij uiderint, penas predictas incurrisse, ipsos, ut prefertur, infra octo dies a die excessus sub penis excommunicacionis moneant et huiusmodi penas exigant, quam penam excommunicacionis dictis octo diebus elapsis, si non monuerint, nec exigent uel nobis et successoribus nostris non denunciauert, dictos ebdomadarios incurrere volumus ipso facto et tenore presentis incurri decernimus, si maliciose uel negligenter monere uel exigere obmiserint siue postposuerint, quas negligenciam uel maliciam ex tempore arbitrari decernimus etc.

De habitu clericorum.

Quia serie sacrorum Canonum tam salubriter, quam prouide constitutum est clericos caste viuere, honestas vestes tam in forma, quam in qualitate siue colore, uidelicet nec nimis longas nec largas, nec excessiue curtas uel strictos sed decentem et mediocrem formam longitudinis et largitudinis habentes, nec rubei, nec viridi coloris, virgatam aut scacatam uel diuersorum colorum partitas uel alias laicalis uel histrionum forme, sed unius et honesti coloris et forme, ac tonsuram capillorum patentibus auribus et coronam siue clericam deferre, comam et barbam non nutrire, inhonesta officia et comercia laicalia vitare ac ipsa non exercere, ut sunt hastiludia, tornamenta uel maccellariorum siue carnicum, per se et personaliter et aliis officiis laycalibus inmundis uel seuis non interesse, nec ea exercere, nimis siue histrionibus et aliis inhonestam vitam ducentibus se non inmiscere, inhonesta spectacula non visitare, claustra sanctimonialium sine licencia superiorum non intrare, ebrietatem, comessaciones ac gulam tamquam preparamenta et incentiua luxurie vitare, arma offensibilia ac prohibita, sicut sunt baliste, arcus et alia, non portare, cunctaque inhonesta nociua uel scandalosa euitare et uirtuosa exercere, ludos taxillorum uel alearum et alios quoscumque inhonestos non exercere, nisi aliquando interesse pro recreacione uel

pro cena simul facienda aleam uel scaccos luderent. Ideo talia uel alia similia in huiusmodi canonibus expressa non oportet refrenare, sed quia tempore moderno clerici tam seculares, quam religiosi quorundam laycorum abhsum, modum siue formam et, ut uerius dicatur, satuitatem honestati preferentes manicas circa tunicas deferunt, que usque ad terram dependunt et quasi gugule siue cappe monachorum uel fratrum minorum uel predicatorum apparent, et sepe tantum et aliquando plusquam in tota tunica de panno in ipsis expendunt; unde ex hoc prouenit, quod bona crucifixi, que pauperibus per modum elemosinarum largiri et in vsum Ecclesiarum et aliorum piorum operum conuerti deberent, in huiusmodi uanitatibus non sine mortali peccato et offensa dei consumuntur, dampnaque Ecclesys quam magna inferunt, quia huiusmodi clerici, cum pro diuinis celebrandis uel pro ministrando celebranti in diuino uel aliis sacris uestimentis siue ornatibus uel indumentis se induunt, propter magnitudinem, longitudinem, largitudinem huiusmodi manicarum sacras vestes siue indumenta, quibus se induunt et que non sunt nimis large, in tantum trahunt et laniunt, quod in breui tempore, que longo tempore durare possent, destruuntur et anichilantur, aliaque incomoda, dampna et impedimenta ex huiusmodi abusu siue uanitate manicarum insurgunt et proueniunt, prout experientia rei edocet, quare huiusmodi abusus uanitatis tollere et dictis dampnis et incomodis medelam adhibere cupientes, statuimus, quod huiusmodi clerici beneficiati quibuscunque beneficiis et non beneficiis in sacris ordinibus constituti et aliis in minoribus ordinibus constituti et religiosi quorumcunque ordinum priuilegio ac inmunitate clericali gaudere volentes nostre Cathedralis Ecclesie ciuitatis et diocesis huiusmodi manicas longas et largas ad modum gugarum, ut prefertur, clausas siue apertas a tempore publicacionis presentis statuti infra sex menses datam publicacionis inmediate sequentes, quod tempus sex mensium ipsis communiter et diuisim pro canonica monicione et peremptorio termino assignamus, sub pena excommunicacionis deponant et quilibet ipsorum deponat, nec ipsi umquam in antea tenere ipsas portare, nisi ex causa legitima presumant, uerum si infra dictos sex menses, ut prefertur, huiusmodi abusus manicarum non deposuerint uel umquam in antea portandas sine causa, ut premititur, resumpserint uel ipsas portauerint, ipsos et quemlibet ipsorum communiter et diuisim, si beneficiati — duarum marcarum numeri Mazouiensis, si non beneficiati fuerint — unius marce penam ipso facto incurrere uolumus, quas si moniti infra XXX dies non soluerint, extunc ipsi beneficiati excommunicacionis, non beneficiati inhabilitacionis ad queuis beneficia eciam curata et dignitates et alias penas eciam carceris ad arbitrium nostrum dictis XXX diebus elapsis incurrere tenore presentis declaramus, a quibus sentenciis non per alium inferiorem, quam per nos et nostros successores prehabita satisfaccione absolui et habilitari possint.

De conhabitatione clericorum et mulierum rubrica.

(Quamvis clerici in sucepcione sacrorum ordinum tacite votum consciencie emittunt, multi tamen clerici huius voti immemores nedum temptacionibus vincti occulte desiderio carnis in sue salutis preiudicium perficiunt, sed eciam tempora temptacionum preuenientes ne frustra temptentur in domibus propriis uel uicinis paratas ad carnis desiderium explendum mulieres fornicarias honestati clericali non parcentes publice nutriunt et fouent. Ne igitur ex tollerancia huius criminis tacitum consensum, qui in malo facto operi comparatur, prebere uel ipsum approbare videantur, statuimus, ne quis clericorum ciuitatis uel diocesis nostrarum, cuiuscunque status uel condicionis fuerit, beneficiatus uel non beneficiatus in sacris ordinibus constitutus in domo sua suspectas mulieres uel extra domum in sua procuracione publice detineat concubinas¹⁾), quas eciam dudum per nostrum certum processum de anno domini M^cCCC^oXC^o septimo de mense Augusti nutrire et fouere prohibuimus, prout in dicto processu continetur, quem tenore presentis statuti, quo ad omnes ipsius effectus reuocamus, per hoc autem penas et sentencias, si quos transgressores huiusmodi processus incurrerint, reuocare non intendimus, nec reuocamus. Si quis vero clericorum deinceps et inantea presentis statuti contemptor fuerit et huiusmodi suspectas mulieres, concubinas ad usum fornicarium siue libidinis carnis in domo suo uel extra publice, ut preferatur, fouerit uel foueri procurauerint, ultra penas per statuta prouincialia contra tales promulgatas, quas quoad hoc in suo esse stare permittimus, sicut eciam ipsas tollere non possumus, si fuerit beneficiatus et morbum siue uicium huiusmodi infra octo dies a die publicacionis presentis statuti, ut premititur, non purgauerit et concubinas mulieres non dimiserit uel dimissas uel alias umquam receperit, et, ut premititur, publice tenerit, beneficio, siue beneficiis, quod uel que tunc habuerit, per nos uel per nostros successores pro tempore, probato tamen excessu tali probacione, que in manifesto uel publico facto sit necessaria, est priuandus; si vero non fuerit beneficiatus, ab execucione ordinum ad tempus uel perpetuo, prout nobis uel nostris successoribus videbitur, suspendendus, quos et omnes et singulos supradictos eorum malicia exigente penis carcerum et pecuniaria unius sexagene monete Pragensis et aliis, quibus pro correccione huiusmodi criminis nobis uel nostris successoribus videbitur vti, tenore presentis decernimus puniendos, Archidiaconos vero, qui clericos sui archidiaconatus et decanos rurales, qui plebanos siue clericos eciam sui decanatus, ac plebanos, qui suos vicarios siue clericos repertos hoc vicio, ut premissum est, scienter tollerarent et nobis vel nostris successoribus infra octo dies

¹⁾ Ustęp objęty nawiasami, jest dosłownem niemal powtórzeniem początkowego ustępu odpowiedniego rozdziału Statutów Kaliskich (cf. Star. Pr. Pr. Polsk. Pom. IV p 209).

a die, quo rescuerint uel quam cito comode poterint, non notificarent uel a sic repertis pecunias, ne ipsos denunciarent, reciperent, tamquam [pro] proprio concubinato et pena unius sexagene grossorum monete Pragensis pro qualibet vice negligencie puniendos decernimus. Nichilominus, ut ipsi archidiaconi in visitando clerum sibi subiectum ac de inquirendo huiusmodi crimen sint diligenciores, licet ad hoc ex officio ipsorum teneantur, ultra procuracionem expensarum, que ipsis, cum visitant, de iure debentur, quinta parte dicte pene pecuniarie, nobis et nostris successoribus quatuor reseruatis, uolumus gaudere, quam tamen sub penis supradictis contra ipsos Archidiaconos supra promulgatis et sub perdicione huiusmodi quinte partis exigere non presumant, nisi prius nobis et nostris successoribus notificacione, ut prefertur, facta.

De institutionibus.

Quia commissio cure animarum solum ad Episcopum in sua diocesi de iure spectat beneficiaque Ecclesiastica sine canonica institutione obtineri non possunt, Statuimus, quod nullus clericus secularis uel religiosus beneficium Ecclesiasticum et, quod in titulum perpetui ecclesiastici beneficii assignatur, siue confertur, cum cura uel sine cura, eciam, si per ipsos Religiosos regi uel gubernari est consuetum, nisi per Episcopum constituatur et cura animarum sibi committatur, quam nullus inferior preter Episcopum in sua diocesi comittere potest, recipere uel se de ipso intromittere presumat, nec huiusmodi clerici ad beneficia predicta instituantur siue confirmentur, nisi prius de obedientia et reuerencia suis superioribus faciendis, de statutis synodalibus et provincialibus et mandatis siue preceptis ipsorum superiorum licitis et honestis seruandis, tenendis et exercendis, de cura et onere beneficii, ad quod instituetur, habendis et exercendis et supportandis ac defensione, recuperacione honorum iuxta posse et de non alienacione ipsorum corporale ad sancta dei Ewangelia prestet iuramentum, et nichilominus proclamacione generali siue crida, siue citacione contra omnes, quorum interest, prout iuris est, ut ad certum diem allegare, docere de suo interesse veniant, cum cominacione, quod nisi tali die venerint, postea non audiantur, premissa, et quia sic instituti siue confirmati per nullum alium, nec eciam per ipsos religiosos, ad quos ius presentandi ad huiusmodi beneficia spectat, quam per Episcopum, per quem sunt instituti, ab huiusmodi beneficiis remoueri uel reuocari possunt, nisi hoc ipsis religiosis de speciali priuilegio competeret, cum ipsius est destituere, cuius instituere; per hoc tamen si huiusmodi clerici religiosi suis ordinibus uel monasteriis superioribus aliquid facere uel de ipsis beneficiis dare uel soluere de iure uel de consuetudine debent, preiudicare non intendimus etc.

De clericis residentibus.

Cum de residencia prelatorum ac canonicorum Ecclesiarum Cathedralium et collegiatarum per ipsos prelatos et canonicos circa ipsas Ecclesias faciendam per iura communia et statuta prouincialia multum

salubriter, prout in ipsis statutis continetur, sit prouisum, quibus statutis omnes et singulos prelatos et canonicos nostre Ecclesie monemus, ut iuxta tenorem ipsorum residenciam in nostra ecclesia, si penas in ipsis statutis contentas euitare volunt, faciant. Verum quia de iure communi omnia beneficia Ecclesiastica residenciam personalem requirunt, Statuimus, quod omnes et singuli abbates, prepositi, priores ceterique religiosi quorumcumque ordinum nostre diocesis in suis abbaciis, preposituris, prioratibus, monasteriis personalem ac continuam residenciam, cum sine monasteriis, tamquam pisces sine aqua, stare non possunt nec debent, residenciam faciant, nisi ex causa necessaria ac rationabili, comodum et utilitatem suorum monasteriorum requirente, ipsos ab ipsis monasteriis absentare oporteret, quam priori conuentus et aliis fratribus senioribus conuentus, antequam se absentent, notificari et insinuari tenentur et debent, qua expedita sine mora, quamcito poterint, ad monasteria reuertantur. Rectores vero Ecclesiarum parrochialium similimodo circa ipsas ecclesias personalem et continuam facere residenciam teneantur et sint astricti, cum circa ipsas, sicut mariti cum uxoribus, facere et manere tenentur, nisi de nostra uel successorum nostrorum licencia ex causa legitima petita et obtenta, se ad tempus ipsis certum prefigendum absentarent, si uero prefati abbates, prepositi uel priores uel alii religiosi, aut ipsi Rectores Ecclesiarum parrochialium communiter et diuisim, aliter quam premissum est, se ab ipsis monasteriis aut ecclesiis absentarent, ipsos abbates, prepositos siue priores ab administracione et percepcione ac eciam ipsos Rectores Ecclesiarum [a] percepcione fructuum ipso facto tenore presentis per sex menses suspendimus ac suspensos tenore presentis fore decernimus, infra quod tempus suspensionis ipsam administracionem ac percepcionem fruatum, quo ad abbates, prepositos et priores ipsis conuentibus committimus, quo uero ad Rectores Ecclesiarum nobis et nostris successoribus committendam reseruando, quos fructus infra dictum tempus perceptos ad utilitatem et comodum ipsorum monasteriorum per ipsos conuentus ac eciam ipsorum conuentus ac eciam ipsorum parrochialium Ecclesiarum fabrica conuertendas decernimus, Si uero ipsi Abbates, prepositi uel priores ac ipsi Rectores de huiusmodi administracione uel fructuum percepcione infra dictum tempus se tenere intromiserint, ipsos communiter et diuisim abbaciis, preposituris, prioratibus ac Ecclesiis, ipsis ad hoc vocatis ad allegandum causam rationabilem, si quam habuerint, priuandos decernimus. Et nichilominus, si ipsi Rectores Ecclesiarum parrochialium per sex menses a suis Ecclesiis aliter, quam, ut supra premissum est, se absentauerint, ipsos communiter et diuisim suis Ecclesiis ipso facto priuatos tenore presencium decernimus, quo tamen statuto mansionarios siue vicarios nostre Cathedralis Ecclesie, qui continue in ipsa Ecclesia residenciam facere tenentur, ut in suis Ecclesiis parrochialibus, quas pro tempore habuerint, et quibus presiderint, residenciam faciant, ligare non intendimus, qui tamen in ipsis parrochialibus Ecclesiis per vicarios ydoneos deseruire debent, quos vicarios nobis et nostris successoribus per examen, an fuerint ydonei et sufficientes, subeundo et curam com-

mittendo presentabunt, alias tam ipsos mansionarios, quam eorum vicarios penas statuti positi de officio vicarii, quod incipit: „Nonnulli Ecclesiarum parrochialium Rectores etc.“ incurrere ipso facto et tenore presentis statuti decernimus et, quas penas hic reperimus, repetimus et pro insertis habere volumus.

De rebus Ecclesiarum non alienandis rubrica.

Quia facta et negocia et presertim magna uel ardua Ecclesiarum tam Cathedralium, quam Collegiatarum et quarumcunque iuxta sacrorum Canonum diffinitionem non per singulares capitulorum uel collegiorum seu conuentuum ipsorum personas singulariter requisitas, sicut hactenus proch dolor in nostra Plocensi Ecclesia et in aliis Ecclesiis nostre diocesis, non sine magnis preiudicio et dampno ipsorum, prout experientia rerum magistra edocuit, obseruatum existit, sed per prelatos et canonicos uel monachos tamquam membra capitulariter cum suo capite, dum existit, uidelicet Episcopo uel abbate siue preposito et alio, qui caput Ecclesie uel conuentus siue monasterii existit, in capitulo generali uel eciam extra generale ex causa tamen necessaria capitulariter tamen conuocatis et congregatis diligenti tractatu et matura deliberacione communiter siue capitulariter habitis et premissis in ipsis capitulis tractari diffiniri et expediri debent. Proinde nos Jacobus, Plocensis Ecclesie Episcopus, de consilio et consensu fratrum nostrorum capituli nostre Ecclesie predicte ac venerabilium fratrum Floriani sancte Marie in Czirwensko sancti Augusti Canonico-regularium, Johannis sancti Adalberti in castro Plocensi sancti Benedicti Ordinum et monasteriorum abbatum et suorum conuentuum necnon Ulrici, prepositi sancti Michaelis Plocensis et capituli ipsius, futuris malis et indempnitatibus dicte nostre et aliarum collegiatarum, conuentualium tam Secularium, quam Regularium nostre diocesis Ecclesiarum, quantum possumus, precauere cupientes, Statuimus et deinceps obseruandum decernimus, quod huiusmodi facta et negocia magna uel ardua nostre Cathedralis et aliarum Ecclesiarum et conuentuum siue monasteriorum predictorum uel alias quam in capitulis generalibus capitulariter congregatis uel ex causa necessaria extra capitulum generale, dum tamen capitulum adhoc congregetur, debita deliberacione ac diligenti tractatu prehabitis, tractentur et expedientur uel aliqui contractus donacionis, vendicionis, alienacionis, permutacionis, locacionis, concessionis et alii quicunque et quocunque nomine censeantur, de quibuscunque bonis communiter et diuisim ad Ecclesias seu mensas nostras ac dictorum Abbatum, capitulorum, conuentuum seu monasteriorum uel ad ipsos ac ipsa capitula, abbates seu monasteria et prepositos, necnon ad prelatos et canonicos singulares quoscumque spectantibus et pertinentibus aliter et alibi, quam ut supra premissum est, et nichilominus de nostro et successorum nostrorum consensu et auctoritate requisitis et adhibitis, ut eciam iuris existit, sicut nec celebrentur; verum si huiusmodi persone, capitula uel conuentus coniunctim uel diuisim contra hoc statutum directe uel indirecte uel aliquo

colore venire uel facere presumpserit, si fuerit de capitulo nostre cathedralis Ecclesie, penas in statuto, quod incipit: „Cum iure dictante, si in Ecclesiis Prelatorum etc.“... expressas, quas hic repetimus et pro repetitis habemus, si vero alie persone singulariter superius expresse, excommunicationis, capitula uero et conuentus suspensionis sententias ipso facto volumus et uirtute presentis statuti incurere decernimus, et nichilominus tractatus et contractus ac facta et negocia huiusmodi contra premissa sic attemptata nullos et irritos, ac nulla et irrita nunciamus. Demum si Abbates, Priores, Prepositi, capitula ac conuentus predicti communiter et diuisim huiusmodi sententias excommunicationis et suspensionis per mensem a tempore transgressionis computandum contumaciter sustinuerint, extunc ipso mense elapso ipsos et quemlibet ipsorum communiter et diuisim ab administracione, fructuum percepcione ipso facto et tenore presentis suspensos decernimus; si uero huiusmodi sententias excommunicationis, suspensionis per alium mensem dictum primum immediate sequentem sustinuerint, uel se administracioni uel percepcioni fructuum inmiscuerint, extunc ipso mense elapso ipsos et quemlibet ipsorum abbacis, preposituris, prioratibus, prelaturis siue dignitatibus, quibus presunt, et beneficiis, que obtinuerint, extunc ipso facto uirtute presentis statuti nunciamus ac tenore presentis statuti decernimus [priuatos] ipsis tamen ex superhabundanti uocatis, ut in dicto statuto: „Cum iure dictante etc.“. continetur; hoc tamen in constitucionibus quorumcunque procuratorum ad quascunque lites et causas spirituales criminales et ciuiles et ad quecunque iudicia spiritualia et secularia et pro quibuscunque rebus, factis et negociis, nec in commissionibus huiusmodi bonorum quibuscunque personis ea nomine ipsorum ad tempus siue ad beneplacitum ipsorum regenda, gubernanda et procuranda, nec ipsis nos et nostros successores propter officium Pontificalis dignitatis, nisi in alienacionibus et donacionibus perpetuis faciendis, ligare uolumus, nec ea ad nos et successores nostros extendimus, quin in eis constituendis antiqua consuetudo, et in nobis et nostris successoribus ius commune obseruentur, et locum habeant.

De Pignoribus.

Cum res sacre in prophanis locis et per personas laicas nisi multum ex necessaria causa, hoc est, propter conseruacionem securiorem uel alias presertim per blasphemos Christi, uidelicet per ipsos iudeos uel paganos teneri uel tractari non debeant, Statuimus quod nullus clericorum, cuiuscunque condicionis uel status, ornatus, calices, libros uel quascunque res sacras et eciam non sacras ad usum tamen Ecclesie deputatas et dedicatas siue depositas in pignus dari siue pignorare aut recipere presumantur, alias ipse pignorans tantum, quantum res pignorate duplo ualere, pro fabrica Ecclesie, cuiuscunque res fuerint, impendere, et qui in pignus recipit, mutuata siue concessa pecunia super ipsa re non habita, ipsam rem Ecclesie per censuram Ecclesiasticam [restiuere], et ipse iudeus suspensionem

communione christianorum [ferre teneatur ac] quinque sexagenas grossorum monete Pragensis, alias ad arbitrium nostrorum uel successorum nostrorum pro fabrica Ecclesie nostre Cathedralis uel in alios usus conuertendas, soluant ac soluere compellatur.

De fideiussoribus.

Inter alios tractatus fideiussoriam cautionem non est dubium, si per clericos frequentatur, Ecclesiis fore nociuam; proinde statumus, quod nullus clericus nostre diocesis secularis uel religiosus, cuiuscunque status, condicionis, gradus fuerit, fideiussoriam cautionem pro quacunque persona Ecclesiastica uel seculari siue laica uel uniuersitate facere presumat, nisi in necessitate nostra uel successorum nostrorum aut Ecclesie nostre Cathedralis uel de licencia nostra uel successorum nostrorum hoc faceret, contrarium facientes ad arbitrium nostrum uel successorum nostrorum puniantur.

De sepulturis.

Quia in officio sepulture, que magne pietatis est, tam [propter] clericorum, quam superstitem heredum ipsorum morientium auariciam, impietates et errores multi contra sacrorum canonum sanctiones committuntur, ex eo, quod ipsi clerici aliquando non suos parrochianos et, qui apud eos sepulturam non elegerunt, mittentes falcem in messem alienam, ad sepulturam recipiunt et sepe suos non aliter, nisi pro ipsa sepultura ex pacto expresso aliquod habeant, crimen symonie ex uenditione sacri loci, qui non potest uendi, committentes, sepelire nolunt, ipsique superstites et heredes morientium pro salute ipsorum eciam, quod de laudabili et bona consuetudine solet impendi, ac pro seruiciis ipsorum clericorum, que in ipsis mortuis tam in uita, quam in morte fecerint, nichil impendere uolunt, inde dictis obuiare cupientes, Statuimus, quod nullus clericus secularis ac religiosus siue collegium uel conuentus parrochiale non suum et qui sepulturam apud eos non elegerit, nec quibus per sacros canones et per statuta prouincialia et synodalia sepultura negata existit, ut sunt manifesti usurarii, heretici, participantes in hastiludiis et tournamentis, ipsa exercentes, excommunicati a iure uel ab homine, in publicis patibulis siue furtis uel alias pro maleficis suspensi, siue condempnati morti et qui alias non fuerint contriti et confessi et alii per canones prohibiti, ad sepulturam recipiant, nec pro sepultura illorum, quos de iure sepelire possunt, aliquid per modum pacti pactando siue forizando exigant, sed illud per modum elemosine uel alias, [quod] bono et gratuito modo sibi offeratur, cum gratiarum accionibus recipiant, nisi pro seruiciis circa funera morientium per ipsos clericos impensis uel ex bona et laudabili consuetudine ipsis aliquid debeatur, quod exigere licite possunt, et quod ipsi superstites et heredes ipsorum morientium ad pia opera impendenda ac elemosinas faciendas pro animabus ipsorum morientium sub penis per sacros canones contra ipsos promulgatis ac sub attestacione diuini iudicii teneantur, nec se ab ipsis impendendis

retrahant; si quis autem ausu temerario contra premissa vivere presumpserit, penas in ipsis canonibus promulgatas ad arbitrium nostrum et successorum nostrorum noverit se incursum.

De Patronis crimen sacrilegy committentibus.

Sunt nonnulli patroni laici et clerici in Ecclesiis parochialibus uel aliis beneficiis non intitulati, qui crimen sacrilegy non abhorrentes oblaciones ad sacra altaria in Ecclesiis per Christifideles pro redemptione animarum, pro sepulturis funerum oblatas aliquid et aliquando totum pro se ausu sacrilego usurpare presumunt, quare, cum hoc sit sacris canonibus contrarium, animabus periculosum et ipsis Ecclesiis dampnosum, statuimus, quod si quis huiusmodi patronorum clericus uel laicus predicta uel aliquid ipsorum inantea facere, uel temptare presumpserit, sententiam excommunicationis ipso facto noverit se incursum, quem etiam ipsum extunc tenore presentis incurere et per Rectores Ecclesiarum denunciari decernimus, a qua per nullum alium, nisi per nos et successores nostros illo, quod reperiit, et tanto plus illius realiter restituto potest absolui. Volumus autem, quod Rectores Ecclesiarum in suis Ecclesiis, cum exortaciones ad populum uel uerbum dei proponant, diebus dominicis et festiuis hoc statutum, ne huiusmodi patroni per ignoranciam se ualeant excusare, alta et intelligibili uoce publicent, ipsosque patronos, ut se ab huiusmodi rapina abstineant, moneant seriose.

De parrochiis.

Tam forma publica, quam rei ueritate Rectores Ecclesiarum parochialium ac homines utriusque sexus ipsarum ecclesiarum parochianos nostre diocesis manifestos errores animabus periculosos et sacris canonibus contrarios fouere perceperimus, uidelicet quod ipsi Rectores homines utriusque sexus parochianos, non suos, ipsi non subiectos nec per Episcopum diocesanum, cuius proprium est in sua diocesi parrochias distingwere et curas animabus committere attributas, ad confessiones peccaminum animas ipsorum decipiendo admittunt ipsis sacramenta ecclesiastica ministrando, ipsi homines tamquam accephali et sine pastore periculose errantes, una parrochia, uoluntate uel potius temeritate propria, postposita, alteri adherent, non attendentes, quod nullus a non suo iudice ligari potest uel absolui, et non alteri inferiori post Episcopum diocesanum, quam suo sacerdoti, hoc est Rectori Ecclesie parochialis, in qua moram domicilii trahunt confiteri nec sacramenta ecclesiastica secundum generale concilium, nisi aliud in iure reperiatur expressum, recipere possunt, uel a sede apostolica indultum, cui uellet, confitendi haberet. Quare huiusmodi errores tollere et animarum periculis obuiare cupientes, statuimus, quod nullus parochialis rector parochianum alienum sibi non adiunctum siue non attributum, sine nostra uel nostrorum successorum uel proprii Rectoris speciali licencia ad confessionem recipere, uel ei sacramenta ecclesiastica ministrare, nisi cum necessitatis casus occurreret,

nec aliquis, cuiuscunque status uel gradus aut condicionis existat, dimissis suis: Ecclesia, Rectore, parrochialibus, sine nostra et nostrorum successorum uel proprii Rectoris licencia uel necessitate, hoc est periculo mortis ingruente uel alias de iure uel speciali priuilegio posset ad confessionem suorum peccaminum uel sacramentis ecclesiasticis recipiendis, uel ad diuina celebranda, nisi hoc uidelicet eciam pro diuinis audiendis non in contemptum, sed causa donacionis uel necessitatis, faceret, alienos adire uel proprios dimittere, uel alios, quando sibi placeret, transferre; contrarium uero quodlibet premissorum facientes ipsos Rectores, cuiuscunque status uel condicionis fuerint, priuacionis beneficiorum et aliis penis ad nostrum et nostrorum successorum arbitrium, parrochianos uero siue homines utriusque sexus excommunicationis sententiis plectendos, necnon ad dampna, expensas, interesse condempnandos decernimus.

De iure patronatus.

Ecclesiastica beneficia nulla paccione illicita uel prauitate symoniaca interuenientibus assequi debent, quod quidam patroni siue aduocati ipsorum cupiditate excecati non perpendentes, cum beneficia Ecclesiastica quecunque, quorum ius patronatus ad ipsos spectat, vacant, non ydoneitatem personarum presentandarum ac commodum et utilitatem ecclesiarum uel plebani querentes, quod debent fieri, sed sue cupiditatis ingluuiam ueneno symoniace prauitatis saturari, quod est uitandum, uolentes ad beneficia sic uaccancia et ad ipsorum presentacionem spectancia clericos ad ipsa instituendos non aliter diocesano Episcopo uel alteri superiori, ad quem institutio forsitan spectaret, presentant, nisi prius pecunie summam, uel alias res ab ipsis clericis habeant uel ad habendum aut de decimis uel aliis iuribus ipsis ecclesiis siue beneficiis in toto uel in parte soluendis aut exigendis aut de ablatis et usurpatis per eos rebus non recuperandis, uel de restituendis ipsis presentacionis ac inuestiture litteris, si unquam aliquam displicenciam eis inferent, ac de renunciacione beneficii, ad quod ipsos presentarent, facienda, pacta promissionis siue caucionis ipsis faciant. Cum igitur huiusmodi prauae pacciones ac exacciones uel condiciones saluti animarum ac ipsis ecclesiis dampnosa sacrisque canonibus contraria existunt, statuimus, quod si quis patronus clericus uel laicus, cuiuscunque status, gradus uel condicionis existat, aliquem clericum ad aliquod beneficium ad presentacionem suam spectans, ex premissis paccionibus uel comodis uel condicionibus uel aliis similibus quibuscunque presentauerit, et deprehensus fuerit presentacione ad illud beneficium illa vice uacacionis ipso [facto] sit priuatus, de quo ille, ad cuius institutionem spectat, illa vice potestatem habebit omnimodam disponendi. Si autem ipse patronus illi, cui illud beneficium [per] superiorem ipsum fuerit collatum, aliquam difficultatem ingesserit, ipsum ad possessionem non admittendo uel alias perturbando et de huiusmodi impedimentis et perturbacionibus infra unum mensem a die promissionis de ipso beneficio facta non cessauerit, extunc ipso facto ius

patronatus perpetuo amittat, clericus vero sit presentatus, siue qui talibus paccionibus huiusmodi presentacionem obtinuerit ad sacros ordines suscipiendos et quecunque beneficia consequenda ipso facto sit inhabilis et ab executione susceptorum ordinum suspensus, a quibus sententiis per nullum inferiorem, quam per nos et successores nostros absolui nec habilitari possit.

De celebracione missarum.

Quamuis de certis personis pro missis in nostra Ecclesia tam diebus solempnibus, quam aliis celebrandis et ministris tunc celebranti ministrandis sit dispositum, sed ut respectu singularitatis actus aliquod deuocionis accrescat, statuimus et inantea seruandum ordinamus, quod diebus solempnibus et qui in ordinario siue libro *Ecclesie nostre*, qui ordinarius siue speculum Chori nuncupatur, sunt descripti, qui pro solempnibus habentur, circa maius altare prelati et canonici nostre Ecclesie sub ordine infrascripto missas, ac primas et secundas vespervas ipsarum festiuitatum siue solempnitatum per se uel per alios prelatos siue canonicos, ac ipsi vicarii siue mansionarii dicte nostre Ecclesie singulis diebus mane post terciam et ante summam Missam, que per magistrum scole et scolares solet decantari de beata virgine, uel aliam, sicut tempus requirit, sub penis infrascriptis alta voce siue cantando, celebrando cantare debent, tenentur et sint astricti hoc modo siue ordine incipiendo, scilicet primo a preposito, deinde ad decanum et deinceps ad singulos prelatos gradatim siue successiue de uno ad alterum usque ad ultimum inclusiue descendendo, et deinde ipsis prelati expletis siue finitis a canonicis corporalibus, siue qui corporales dicuntur, et quorum canonicatus et prebende sunt perpetui et perpetuis beneficiis representantur, siue per quorum mortem canonicatus et prebende vaccare consueuerunt, incipientur similiter de vno ad alium gradatim siue successiue, usque ad ultimum inclusiue descendendo, quibus similiter finitis, si aliqui canonici graciales et iuxta iuris dispositionem sunt creati et recepti ad stallum et ad vocem, similiter incipiendo et de vno descendendo ad alium et ad ultimum inclusiue procedatur, quibus sic, ut premititur, tam prelati, quam canonicis corporalibus et graciales expletis, iterum a preposito reincipiatur et simili ordine procedatur eundem inantea obseruando, et ne in huiusmodi ordine seruando aliquis error committatur, statuimus et ordinamus, quod decanus nostre Ecclesie siue ipsius vicesgerens in una cartha pergamene a omnes prelatos per ordinem a preposito incipiendo et demum canonicos ipsos per villas siue fundos prebendarum uel nomina, si non habent fundos, et deinde graciales nominaliter et specificè infra unum mensem a tempore publicacionis presentis statuti describantur et describere sint astricti, quam tabulam siue cartam choro Ecclesie siue Zacristie dependant affixam, quam etiam tabulam siue descriptionem huiusmodi prelatorum siue canonicorum, quo ad predicta pro statutis volumus habere, et quia etiam ipsi decanus siue ipsius vicesgerens, prelatos et canonicos futuris so-

lempnitatibus siue festiuitatibus celebraturos in primis festiuitatibus siue solempnitatibus pronuncient et in tabula depingant, siue decribant, sicut in aliis Ecclesiis est consuetum, quam thabulam in choro ipsius Ecclesie similiter dependant et stare usque ad futurum festum permittant, si vero huiusmodi persone prelatos siue canonicos, ut premititur, non describerent uel pronunciarent, uel prelati aut canonici iuxta descriptionem, pronunciacionem, ac vicarii siue mansionary missas huiusmodi non celebrauerint, ipsos et quemlibet ipsorum singulariter, communiter et diuisim ad penam unius sexagene grossorum Pragensis monete pro qualibet vice excessus uel negligencie soluendam infra octo dies a die huiusmodi excessus siue negligencie computandos procuratori capituli et in usum Ecclesie Cathedralis conuertendam condempnamus et ipso facto incurrere decernimus, quam si infra octo dies per ipsum uel ipsius vicesgerentem uel ebdomadarium uel alium, quos eciam monere tenore presentis statuti tenentur et sint astricti, non soluerint, communiter et diuisim ipsos non absoluentes extunc ad penam dupli, et ipsos decanum uel vices ipsius gerentem uel ebdomadarium monicionem non facientes nec exigentes, ut prefertur, ad unam marcam dicte monete numeri Mazouiensis condempnamus, similiter ipso facto incurrere decernimus; demum si huiusmodi penas per unum mensem dictos octo dies ultimos immediate sequentes non soluerint, uel aliquis ipsorum non soluerit, ipsos, et quemlibet ipsorum communiter et diuisim omnibus et singulis prouisionibus, in quibuscunque rebus mobilibus et immobilibus aut decimis constitute fuerint, quas a mensa nostra Episcopali uel capituli nostri obtinuerint, extunc dicto mense elapso ipso facto priuatos, et dictos uicarios siue mansionarios, si huiusmodi missas non celebrauerint, et vicedecanum siue ebdomadarium, qui non monuerit et non exigerit, a percepcione fructuum et quarumcunque obuencionum siue emolimentorum in ipsa Ecclesia et extra suspensos decernimus. Deinde si huiusmodi sentencias priuacionis et suspensionis per alium mensem dictum primum immediate sequentem animo contumaciter sustinuerint, nec penam predictam soluerint, ipsos et quemlibet ipsorum communiter et diuisim omnibus et singulis dignitatibus, personatibus, officiis, canonicatibus et prebendis, vicariis et mansionariis ac beneficiis quibuscunque puniendos et mulctandos decernimus, ipsis tamen primitus uocatis iuxta formam et modum statuti, quod incipit: „Cum iure dictante...“ Et ne de potestate siue uigore monicionis et de forma monendi per dictos decanum, vicedecanum uel ebdomadarium fienda, de quibus supra fit mencio, possit dubitari et quouis modo impugnari, predictis decano, vicedecano et ebdomadario omnes et singulos communiter et diuisim presens statutum non seruantes in toto uel in parte facultatem et omnimodam potestatem infra diuina iuxta consuetudinem in Ecclesia nostra hactenus in monicionibus fiendis obseruatam tenore presentis damus et attribuimus ipsosque extunc executores et quemlibet ipsorum communiter et diuisim ad premissa deputamus, ita, quod extunc sine alio mandato speciali uigore presentis statuti in forma et modo premissis monere poterint, quos formam et modum monicionis in aliis omnibus et singulis supra et infraposis

statutis per dictos decanum, vicedecanum et ebdomadarium in monicionibus et exaccionibus penarum siue mulctarum vigore quorumlibet statutorum obseruari et tenere volumus.

De Corpore Christi ad infirmos portando.

Cum inter sacramenta nichil maius preter corpus Christi existat, ideo cum summa reuerencia excoli et venerari debet, et quamvis per predecessores nostros modus et forma, quos presbiteri in deportando corpus Christi ad infirmum seruare et tenere debent [sint constituti], prout in ordinario siue libro Ecclesie nostre, qui ordinarius siue speculum chori dicitur et habetur, que omnia et singula, prout stant, aprobamus, nichilominus tamen predictis adiciendo statuimus, quod omnes et singuli ecclesiarum parrochialium rectores, ebdomadary, plebani, vicarii et quilibet presbiteri seculares et regulares quorumcunque ordinum, cum Corpus Christi ad infirmos deferre contingerit, superpilicio se induant, stola in collo posita, clerico cum campanella, vexillo et candela incensa precedente, in vase, in quo solet corpus Christi in Ecclesia conseruari, hoc deferant et reportent, nisi ipsos propter parrochie latitudinem uel longitudinem ad magnam distanciam equitando deferre oporteret, tunc si, ut premissum est, comode deferre non possent, licitum sit ipsis in superpilicio stola inposita et cum campanella deferre et reportare, ut prefertur, ita tamen, quod ineundo et redeundo cum corpore Christi ad domus prophanas, nisi ad domum infirmi declinare, nec in eisdem pernoctare presument, sequentibus uero christifidelibus ipsum corpus Christi confessis et contritis centum dies indulgentiarum iuxta constitutionem sancte memorie Urbani pape sexti enuncient. Ipsi eciam rectores parrochialium Ecclesiarum et vicarii ac clerici ad altare seruientes infra diuina officia in Ecclesiis superpiliciis utantur et in ipsis infra ipsa diuina sint induti, si vero predictorum aliquis rectorum, plebanorum, ebdomadariorum, vicariorum in premissis negligens uel contemptor fuerit, pro qualibet negligencia siue contemptu ipsos communiter et diuisim penam unius marce monete Pragensis numeri Mazouiensis, clerici uero quinque grossorum dicte monete ipso facto pro fabrica illius Ecclesie, in qua negligencia siue contemptus comissa fuerint, et de scitu et voluntate nostris et nostrorum successorum impendendos incurrere volumus ipsosque tenore presentis condempnamus, hoc tamen addito, quod si ipsi rectores, plebani, ebdomadarii uel vicarii in deportando uel reportando corpus Christi ad domus, ut prefertur, prophanas siue domum prophanam siue in legitima et necessaria (s) quadam lenitate declinauerint uel in eadem pernoctauerint, ipsos communiter et diuisim ultra penam pecuniariam predictam eorum ecclesiis siue beneficiis, que habuerint, priuandos et ad nostrum et nostrorum successorum arbitrium puniendos decernimus, et ne huiusmodi Statuto et effectui ipsius illudi possit, volumus et tenore presentis statuimus, quod ipsi archidiaconi in suis visitacionibus et conuocacionibus quibuscunque cum omni diligencia, discrecione de huiusmodi excessibus et negligencia inquirent et inquisita diligenter conscribant et no-

bis et nostris successoribus, quantocius comode poterint, fideliter denuncient; in quibus faciendis et exequendis conscienciam ipsorum oneramus.

De processione facienda feria sexta.

Quia absque pace ipse pacis auctor debite coli non potest, proinde statuimus et tenore presentis ordinamus, quod in nostra cathedrali et in omnibus et singulis parrochialibus secularibus et regularibus Ecclesiis quibuscunque ac monasteriis nostre diocesis singulis sextis feriis ante uel post missam per mansionarios siue uicarios et scolares dicte nostre Ecclesie in dicta Ecclesia nostra et in aliis per ipsos rectores siue monachos uel fratres ipsorum monasteriorum uel conuentuum processio per cimiteria ipsarum Ecclesiarum ipsas circumeundo cum vexillis, ut consuetum est, processiones fiende sint cum cantu, offertorio siue antiphona de sancta cruce „Protege“, et responsorio siue antiphona de patrono ipsius Ecclesie, in qua processio fiat, uel de beata uirgine cum antiphona: „Da pacem“, cum oracionibus debitis et competentibus ad hoc, et quod de sero uidelicet in crepusculo post occasum solis singulis diebus in huiusmodi Ecclesiis et monasteriis campana pro pace et pro salutatione beate uirginis Marie ter pulsetur, et quod in huiusmodi pulsu per christifideles pro pace obtinenda ipsi auctori pacis, saluatori nostro, unum „pater noster“ dicatur et ipsa beata uirgo salutatione angelica uidelicet „aue Maria“ deuoto corde salute-
tur. Qui autem premissorum uel aliquorum ipsorum fuerit negligens uel contemptor indignacionem Saluatoris nostri domini Ihesu Christi et ipsius Matris uirginis gloriose nouerit se incursum, ad arbitrium nostrum et successorum nostrorum nichilominus puniendus, et ut christifideles ad processiones sequendas et ad „pater noster“ et „aue Maria“ in pulsu huiusmodi cantanda arcius inuocentur, omnibus contritis et confessis, qui huiusmodi processiones sequentur, uel „pater noster“ aut „aue Maria“ deuoto corde in dicto pulsu decantauerint, XL dies indulgenciarum tribuimus et tenore presentis confisi de clemencia saluatoris domini nostri Ihesu Christi et beatorum Petri et Pauli apostolorum concedimus.

Rubrica de matrimonio contra interdictum Ecclesie contracto.

Quam plurimos in nostris ciuitate et diocesi in sacramento matrimonii errorem periculosum animarum reperimus committere ex eo, quod uiri uxores legitimas, et mulieres uiros legitimos in una parrochia habentes ipsi derelictis in alia parrochia uiri cum mulieribus et mulieres cum uiris aliis in facie Ecclesie, bannis iuxta dispositionem sacrorum canonum non premissis, matrimonia uel potius contubernia siue adulteria contrahebant siue comittebant; quare huiusmodi errorem extirpare et saluti animarum prodesse cupientes statuimus, et tenore presentis ordinamus, quod nullus Rector parrochialis Ecclesie siue presbiter secularis uel regularis, cuiuscunque status, condicionis uel plicationis uel ordinis fuerit nostre diocesis, aliquos volentes matrimonium

contrahere, cuiuscunque status, condicionis, qualitatis, nisi ducalis preeminencie essent, bannis duarum septimanarum iuxta dispositionem Sacrorum Canonum non premissis, copulari presumant, in huiusmodi bannis notificando et publicando, quod tales vir et mulier, ipsos nominatim nominando, volunt inter se matrimonium contrahere, Ideo si est uel sunt aliqui uel aliquis, qui scit uel sciunt aliquod impedimentum inter ipsos contrahentes interuenire, ut quia aliqui ipsorum uel utriusque contrahencium alias matrimonium contraxerunt, uel se consangwineitate uel affinitate, seu cognacione spirituallium attingunt uel se per adulterium scienter cognouerunt et in mortem priorum coniugum sunt machinati, uel alter ipsorum machinatus est, uel iuris uel facti impedimenta infra dictum tempus sub eorum conscientia et non maliciose proponant et michi dicant. Alioquin si quis Rectorum uel presbiterorum predictorum quempiam supradictorum copulare uel aliqui se carnaliter comiscere bannis non premissis, ut prefertur, presumpserint, tam presbiteros copulantes, quam ipsos comiscentes excommunicandos et penas sacrorum canonum contra tales promulgatas ipso facto volumus incurrere et tenore presentis extunc incurrisse et nichilominus ad arbitrium nostrum uel nostrorum successorum priuandos declaramus, de quibusque omnibus et singulis supradictis per archidiaconos in suis visitacionibus inquirere et nobis et nostris successoribus inquisita sub pena excommunicationis nunciare mandamus, ipsorum eciam Archidiaconorum conscientiam onerantes.

De osculo pacis.

Sane cum in missarum celebracione post comixtionem Eucaristie siue corporis Christi cum sanguine et oracione dicta per sacerdotem, ipso quoque corpore Christi uel sepulcro et calice uel patena seu altari osculatis diacono et per diaconum clero et populo osculum pacis dari ad significandum omnibus, que in diuinis misteriis agantur et in Ecclesia celebrentur, et ad populum Christi confessum prebuisse et ad alios pios effectus sic salubriter et religiose institutum, que tamen institutio in diocesi et ecclesia nostris non sine diminucione deuocionis Christifidelium per abusum saluti animarum periculosum aboleta existit, quare huiusmodi salubris institucionis abusum amouere Christique fidelium deuocionem augere cupientes, Volumus et tenore presentis de consensu fratrum nostrorum capituli nostre Cathedralis Ecclesie in hac sacra synodo ordinamus et tenore presentis in antea contentum statuimus, quod omnes et singuli presbiteri, qui in nostra Cathedrali, ciuitatis et diocesis nostrarum Ecclesiis summas siue corales missas singulis diebus dominicis et festiuis et aliis celebrauerint iuxta formam et modum huius sacre institucionis osculum pacis, ut prefertur, comixtione Eucaristie siue corporis cum sanguine facta, oracioneque dicta, corporeque Christi siue calice uel patena seu altari osculatis ministro, minister uero in nostra Cathedrali primo prelati et canonicis et tam in nostra, quam in aliis collegiatis et parochialibus Ecclesiis et conuentibus ceterisque clericis et populo et po-

pulus ulterius unus alteri per ordinem quilibet in suo sexu dent et prebeant ita videlicet, quod masculi inter se et femine inter se tantum huiusmodi osculum pacis prebeant et accipiant, ita, quod ipse minister ipsis feminis libro uel ymagine Christi osculatis ipsum librum uel ymaginem osculandam prebeat et quod ipse femine ulterius inter se una aliam osculetur dicendo sic: *Mijr stoba*; et recipiens respondeat: amen.

De celebracione festiuitatum per totum annum.

Quamuis gloriosus deus cunctos ministros suos magnificet et altis decoret honoribus, illos tamen, quos digniores agnoscit et ingencior meritorum comendat excellencia, potioribus attollit insigniis dignitatum et premiorum uberiori retribucione prosequitur, cuius sancta mater Ecclesia vestigia sequens uniuersos in regnis celestibus constitutos studiis honorare siue celebrare non desistit, quia tamen in ciuitate et diocesi nostris ex inequalitate siue discrepancia, que circa huiusmodi exhibitionem honoris sanctis dei et celebracione nataliciorum siue festiuitatum ipsorum comittatur, Christifidelium deuocio decrescit et scandala oriri videntur, Proinde nos *Jacobus*, dei gracia Episcopus Plocensis, huiusmodi inequalitatem siue discrepantiam ac scandala inde proueniencia remouere et deuocionem Christifidelium augere cupientes, de fratrum nostrorum capituli nostre Ecclesie ac uniuersi cleri nostre diocesis nobiscum in hac sacra synodo congregatorum unanimi consensu infrascriptas sanctorum festiuitates siue natalicia et non alia sub modo et forma infrascriptis et per omnes et singulos clerum et populum per nostras ciuitatem et diocesim unanimiter celebranda et celebrandas volumus et ordinamus.

Primo de mense *Januarii*; Circumcisio siue octaua Natuitatis Christi Saluatoris domini nostri, et Epiphania domini siue festum trium magorum, ac Natale sanctorum Martirum Fabiani et Sebastiani ac gloriose virginis Agnetis et conuersio sancti Pauli apostoli a clero et populo, sed *Vincency* martiris tantum a clero solempniter ac cum reuerencia celebrentur.

Item de mense *Februarii*: Festum Purificacionis Marie Virginis gloriose matris saluatoris nostri siue candelarum, Agathe virginis, Mathie apostoli ut supra a clero et populo, sed *Dorothee* virginis ac Petri apostoli ad Cathedram tantum a clero et Ecclesia celebrentur.

Item de mense *Marcii*: Natale sancti Gregory eximy doctoris, Anunciatio virginis Marie a clero et populo, et sanctorum Thome de Aquino doctoris, Gertrudis uirginis et Benedicti confessoris tantum a clero celebrentur.

Item de mense *Aprilis*: festum Resurreccionis domini nostri Ihesu Christi cum duobus diebus sequentibus et sanctorum Ambrosii doctoris eximii, Marci Ewangeliste, Adalberti et Georgii martirum natalicia siue festa, festum Ascensionis domini ut supra a clero et populo solempniter celebrentur, sed alii dies per octauam Resurreccionis sequentes tantum a clero siue per ecclesiam celebrentur. In rogacio-

nibus vero et in die sancti Marci fiant litanie et processiones ac ieiunia more consueto.

Item de mense Maii: Natalicia sanctorum Philippi et Jacobi apostolorum, Sigismundi et sancte Crucis Inuencio ac festum Penthecostes cum duobus diebus sequentibus ac festum corporis Christi et festum sancte Trinitatis ut supra a clero et populo solempniter celebrentur, alii vero dies infra octauam Penthecosten a clero modo solito celebrentur.

Item de mense Junii: Festum Natiuitatis Johannis Baptiste, sanctorum Johannis et Pauli ac sanctorum apostolorum Petri et Pauli natalicia ac Visitacio gloriose Virginis ad Elizabeth ut supra a clero et populo sollempniter celebrentur.

Item de mense Julij: Festum Margarethe virginis, Marie Magdalene, sancti Jacobi apostoli natalicia ut supra a clero et populo sollempniter celebrentur.

Item de mense Augusti: Laurentii martiris, Assumpcio Marie virginis gloriose, Bartholomei apostoli, Augustini doctoris egregii et Decollacionis sancti Johannis Baptiste festiuitates ut supra a clero et populo, sed sanctorum Petri ad vincula et sancti Dominici a clero siue ab ecclesia tantum sollempniter celebrentur¹⁾.

Item de mense Octobris: Festum sancte Hedwigis, Luce Ewangeliste, Undecim millia Virginum, sanctorum apostolorum Symonis et Jude ut supra a clero et populo, sed translacio sancti Adalberti a clero tantum, natalicia siue festiuitates celebrentur.

Item de mense Novembris: Omnium sanctorum, sancti Martini confessoris et sancti Andree Apostoli natalicia siue festiuitates ut supra a clero et populo, sed translacio sancti Adalberti a clero tantum natalicia siue festiuitates celebrentur.

Item de mense Decembris: Sanctorum Nicolai confessoris, Thome apostoli, Natiuitatis domini nostri Ihesu Christi secundum carnem, Stephani prothomartiris, Johannis Ewangeliste, Innocentum festiuitates ut supra a clero et populo, sed sancte Barbare et Conceptionis gloriose virginis gloriose (s) Marie et sancte Lucie tantum a clero et Ecclesia sollempniter celebrentur.

Item festiuitates sanctorum, in quorum honorem, siue sub quorum tytulo Ecclesie quorumlibet locorum sunt fundate per ipsos Rectores ipsarum ecclesiarum sollempniter celebrentur.

De Antiphonis cantandis post horas omnes et vespas et indulgenciis attributis.

Item cum virgo gloriosa dei genitrix cunctorum in suis necessitatibus ipsam deuote inuocantibus aduocata nostraque ac nostre cathedralis ac nostrarum ciuitatis et dyocesis Ecclesiarum patrona et ad-

¹⁾ Miesiąc Wrzesień wypuszczony.

iutrix operosa existit, dignum ut pro efficaci ipsius suffragio obtinendo in dictis nostra katedrali ac ciuitatis et diocesis nostrarum Ecclesiis laudum preconiiis pre ceteris sanctis tamquam patrona preferretur, Proinde statuimus, et tenore presentis statuti ordinamus, quod omnes et singuli nostre katedralis [ecclesie] prelati et canonici ceterique presbiteri ac clerici seculares et religiosi, qui in dictis nostra katedrali ac nostrarum ciuitatis et diocesis Ecclesiis ac conuentibus ac extra diuina officia inantea celebrauerint, ac horas canonicas decantauerint uel dixerint siue legerint, infrascriptas antiphonas modo infrascripto cum oracionibus ad ipsas antiphonas competentibus in honorem et laudem ipsius virginis gloriose sub attestacione diuini iudicii ac ipsius virginis offensam euitare maluerint, ipsa diuina officia uel horas canonicas uoce cantando celebrauerint, uoce alta decantent, si uero legendo dixerint, tunc legant siue dicant: primo post uesperas dictas „Benedicamus“, antiphona „Alma redemptoris Mater“, post completorium similiter „Benedicamus“ dictum „Salue Regina“ dicatur, ut supra, post matutinum, ut supra „Aue stella matutina“ dicatur, post primam: „Aue domina mundi“ etc., post terciam: „Nigra sum“, post sextam: „Aue Regina celorum“, uel: „Ista est sponsa“ etc., post nonam uero: „Sponsa facta est“ etc., uel alie antiphone, que deuocionem plus augere ualeant, cantentur, uel dicantur modo, ut supra, uel secundum prouincialia statuta post quamlibet predictarum horarum: „Salue Regina“ uel cantetur, ut supra; exceptis diebus passionis domini nostri Ihesu Christi, in quibus seruetur stilus antiquus, ac diebus a dominica Pasce inclusiue usque ad octauam Pentecostes exclusiue in quibus omnibus supradictis: „Regina celi“, cum sua oracione de tempore cantentur, uel legantur, ut supra; et, ut arcius ad deuocionem ipsius virginis beate huiusmodi celebrantes communiter et diuisim ad cantandas siue dicendas predictas antiphonas modo premissis prouocentur, de gracia omnipotentis dei, patris et filii et spiritus sancti ac meritis beate virginis gloriose auctoritate apostolorum Petri et Pauli confisi omnibus, qui huiusmodi antiphonas et quamlibet ipsarum communiter et diuisim modo premissis in Ecclesiis uel extra contriti et confessi decantauerint uel dixerint, in remissionem peccatorum ipsorum quadraginta dierum indulgenciam donamus et tenore presentis conferimus.

De modo relipiorum circa capucia deferendorum.

Item licet per statuta prouincialia de modo et forma habitus tam prelatorum, quam canonicorum ceterorumque presbiterorum et Ecclesiarum sit prouisum, tamen quia huiusmodi prelati et canonici ceterique presbiteri ac clerici nostrarum Ecclesie, ciuitatis et diocesis in modo et forma capuciorum dicto statuto prouinciali uidentur abuti, longa et lata relipia siue dependencias circa ipsa capucia laicali more non sine magnis et inutilibus expensis deferentes, honestati clericali et inutilitati expensarum prouidere cupientes de unanimo consensu dictorum fratrum nostrorum ac cleri nobiscum, ut preferitur, in Synodo congregatorum statuimus et tenore presentis sub penis

infrascriptis ordinamus, quod omnes et singuli prelati nostre Cathedralis et collegiatarum, parrochialiumque Ecclesiarum Rectores, necnon omnes et singuli communiter et diuisim presbiteri et clerici beneficiati et non beneficiati in ordinibus sacris existentes in nostris Ecclesia, ciuitate et diocesi vbilibet commorantes constituti post tempus siue spacium unius mensis immediate et continue publicacionem presentis statuti sequentis in delacione siue portacione huiusmodi relipipiorum siue dependenciarum circa capucia mensuram longitudinis duarum ad plus, latitudinis uere medie palmarum relipipiorum, ut prefertur, in portando umquam et inantea non excedant, nec aliquis ipsorum communiter et diuisim excedere presumat, exceptis temporibus peregrinationis extra patriam uel periculi, quo mutacio habitus ex causa est necessaria; si quis autem predictorum communiter et diuisim ausu temerario contra premissa communiter et diuisim umquam venire presumpserit, ipsos et quemlibet ipsorum communiter et diuisim, quia huiusmodi mensuram longitudinis uel latitudinis excesserint, perdicione huiusmodi capucii, quod tunc portauerint, ipso facto mulctamus, ipsum capucium in usum pauperum per nos uel per nostros successores exponendum, penis nichilominus suspensionis, excommunicacionis, pecuniarum uel carcerum et aliarum, quibus nobis et nostris successoribus videbitur, donec satisfecerint, secundum nostrum et successorum nostrorum arbitrium punire decernimus.

De Fabrica Ecclesie.

In nomine sancte et indiuidue Trinitatis patris et filii et spiritus sancti ac gloriose virginis Marie matris Christi nostre Plocensis ecclesie patrone amen. Nos *Jacobus*, dei gracia Episcopus Plocensis, ad noticiam omnium et singulorum Prelatorum ac Canonicorum et capituli Ecclesie nostre Plocensis ac aliarum quorumcunque tam presencium, quam futurorum communiter et diuisim tenore presencium deducimus, quod quamuis dicta nostra Ecclesia pro fabrica seu reparacione ipsius nullos certos redditus deputatos siue assignatos hactenus habuerit, nec habet, et ideo in suis tectis et parietibus collapsa ut sepe ruinam paciebatur, tamen Episcopi et capitulum pro tempore Plocenses considerantes, quod clerici beneficiati in ecclesiis et qui fructus ac emolumenta beneficiorum percipiant ad fabricam siue reparacionem ecclesiarum tenentur et sunt obligati, quia qui emolumenta percipit, onus portare debet pro reformatione siue fabrica ipsius ecclesie, quocienscunque necessitas huiusmodi reparacionis ecclesie imminabat, tali modo contribuere et se taxare consueuerant, uidelicet quod Episcopus taxe siue quote pro huiusmodi reparacione ipsius ecclesie pro tempore imposite duas partes, capitulum vero terciam partem soluebant et soluere fuerunt soliti. Ne igitur huiusmodi iuris consona ac rationabilis, salubris ac utilis et necessaria ipsi Ecclesie consuetudo per abusum uel negligenciam aut obliuionem quoquomodo aboleri seu obmitti possit, Nos *Jacobus*, Episcopus prefatus, de consilio ac vna-

nimi consensu et voluntate fratrum nostrorum, prelatorum et canonicorum ac capituli nostri Plocensis, communiter et diuissim die date presencium in capitulo generali in Ploczko in dono habitacionis nostre nobiscum capitulariter congregatorum celebrato, habitaque cum ipsis sollempni ac debito ac in talibus consueto tractatu huiusmodi consuetudinem iuri consonam et rationabilem approbantes, statuimus et ordinauimus et tenore presencium temporibus perpetuis disponimus, quod deinceps et inantea, quocienscunque necessitas reparacionis huiusmodi ecclesie in tectis, muris, parietibus, pauimentis, fenestris, campanis, libris, organis, et aliis quibuscunque ad huiusmodi reparacionem quomocunque pertinentibus necessitas ingruerit siue imminuerit et certa summa, siue taxa aut quota pro huiusmodi reparacione siue fabrica ipsius Ecclesie per Episcopum et capitulum pro tempore Plocenses simul uel alterum ipsorum alio negligente, ipso tamen negligente requisito, inponeretur, siue inposita fuerit, ipse Episcopus, qui pro tempore fuerit, huiusmodi taxe sic, ut prefertur, imposite duas partes et ipsum capitulum terciam partem in termino siue terminis tunc assignatis siue prefixis omnibus dilacionibus et excusacionibus semotis, illi, qui ad recipiendum per ipsos Episcopum et capitulum huiusmodi taxam deputatus fuerit, soluere, dare et assignare perpetuis temporibus tenebuntur et obligabuntur, quos eciam Episcopum et Capitulum, qui pro tempore fuerint Plocenses, tenore presentis statuti perpetuis temporibus soluere obligamus et astringimus ac ipsum capitulum per Episcopum Plocensem pro tempore, et Episcopum per Archiepiscopum Gneznensem ad instanciam capituli Plocensis, si negligentes hincinde fuerint, per censuram Ecclesiasticam compellendum decernimus, et quod ipsi capitulares ad huiusmodi terciam partem, ut prefertur, soluendam debent se secundum qualitatem et quantitatem fructuum et prouentuum beneficiorum suorum taxare.

De redditibus ex villis prestimonialibus ad distribuciones conuertendis.

Item licet alias nostra ecclesia Plocensis in diuino cultu propter absenciam prelatorum et canonicorum, qui nullam uel modicam residenciam circa ipsam ecclesiam faciebant, negligebatur ac honore debito, qui ex presenciam et residenciam ipsorum prelatorum et canonicorum ipsi ecclesie debebatur impendi, priuabatur, fructusque et redditus villarum et possessionum ad mensam ipsius capituli spectancium minus debite et incongrue consumebantur ac ipse ville in tenutas iniuste et minus debite quibuscunque personis distribuebantur, Nos premissa attendentes et debita remedia ad ea adhibere volentes de unanimi consensu prepositi et prelatorum et canonicorum ac Capituli protunc communiter et diuissim in capitulo generali capitulariter nobiscum congregatorum habitoque sollempni ac debito in talibus consueto tractatu conueto cum eisdem, Statuimus, ordinauimus et disposuimus, quod omnes et singuli census, redditus, fructus, prouentus, decime et quecunque emolumenta ex huiusmodi villis omnibus et singulis communiter et

diuisim ad mensam dicti capituli nostri spectantibus prouenientes quocumque modo et ipse uille in communem usum ipsius capituli redigerentur et ipsi census, fructus, redditus, prouentus et quecumque emolumenta ex ipsis uillis pro distributionibus cotidianis residencium prelatorum et canonicorum circa ipsam ecclesiam et diuinis interessentibus deputarentur et ipsis prelati et canonici in ipsa ecclesia infra diuina in stallis suis distribuere, prout hec omnia et alia communiter et diuisim in dicto nostro statuto continentur, quod statutum huic nostro statuto presenti inserimus et pro inserto habere uolumus et ad ipsum pro premissis specificandis, verificandis nos referimus.

De distributionibus quotidianis ad alios usus non conuertendis.

Verum quia nonnulli prefatum nostrum statutum minus clare intelligentes et forsitan, que sue et non que communi utilitati sunt, querentes dicebant et uolebant, quod huiusmodi census, redditus, prouentus sic, ut preferunt, non solum prelati et canonici presentibus et residentibus sed etiam alias pro aliis quibuscumque necessariis capituli distribui possint et deberent, propter que inter ipsos prelatos et canonicos dicti nostri capituli diuerse et multe discordie ortae et generate fuerunt et euenerunt, Nos ad instantem petitionem dictorum prelatorum et canonicorum capituli nostri, nobiscum die date presentium in Capitulo generali per nos cum eis in Ploeczko in domo habitationis nostre celebrato nobiscum capitulariter congregatorum, tenore presentis statuimus, ordinamus, perpetuis temporibus disposuimus et declaramus, quod huiusmodi census, redditus, prouentus, decime et quecumque emolumenta de dictis uillis communiter et diuisim quocumque modo prouenientes et proueniencia non alias, nec alibi, nec cui alteri dentur, distribuere et aliquomodo alicui assignentur uel conuertentur, nisi pro distributionibus cottidianis ipsis prelati et canonici pro tempore circa ipsam ecclesiam personalem residenciam facientibus et diuinis in dicta ecclesia interessentibus in stallis eorum, qui presentes fuerint, secundum formam et dispositionem dicti nostri statuti, quod quo ad alia omnia et singula communiter et diuisim in ipso contenta in suo robore stare uolumus, distribuere et assignentur ac dari et assignari debent.

De celebracione festiuitatum.

Quia ex discrepacione siue uarietate iurium et statutorum ut sepe dubia et errores oriuntur et statuta, prouinciale ac nostrum sinodale, de celebracione festiuitatum siue nataliciis sanctorum facta et edita discrepare in aliquibus uidentur, et quia secundum dispositionem sacrorum Canonum in diuinis officiis Ecclesie Suffraganea Metropolitana Ecclesie moribus se conformare deberent, ideo quantum ad huiusmodi festiuitatum siue nataliciorum sanctorum celebracionem dicto statuto prouinciali nostras Cathedralis et diocesis ecclesias conformare uolen-

tes de vnanimi consensu fratrum nostrorum Prelatorum et Canonico-
rum Capituli nostri Plocensis nobiscum die date presencium in Ca-
pitulo generali in Ploczko in domo habitacionis nostre per
nos cum eis congregatorum celebrato, Statuimus, ordinauimus, quod
huiusmodi festiuitates in nostris Cathedrali et diocesis ecclesiis secula-
ribus et regularibus iuxta formam dicti statuti prouincialis celebrari
debent et deinceps celebrentur.

De matrimonio contrahentibus bannis non premissis.

Dudum errores et pericula animarum, que circa sacramentum
matrimonii contrahendi volentes huiusmodi matrimonium contrahere ac
presbiteros, qui ipsos contrahere volentes copulabant, conuertebantur,
remouere et extirpare cupientes, statueramus et ordinaueramus, quod
nullus nostrarum ciuitatis Ecclesiarum Rector aut presbiter secularis
siue regularis bannis secundum dispositionem sacrorum Canonum non
premissis et secundum formam statuti nostri Sinodalis, quod
incipit: „Quam plurimos“ in nostris ciuitatis et diocesis infra quatuor-
decim dies publice in Ecclesiis coram christifidelibus ad diuina con-
gregatis bis diebus dominicis infra huiusmodi tempora quatuordecim
dierum occurrentibus non proclamatis siue non intimatis huiusmodi
matrimonia contrahentes sub penis in dictis iuribus et suspensionis
ipso facto in nostro statuto expressis non copularent nec huiusmodi
matrimonia solemniserent; verum quia ex huiusmodi prolixitate duarum
septimanarum siue quatuordecim dierum et suspensionis ipso facto
pena nonnulla scandala, displicencie et pericula animarum eueniri inter
huiusmodi matrimonia contrahere volentes et copulantes eosdem solebant,
nos huiusmodi scandalis, displicenciis et animarum periculis remedia
adhibere cupientes huiusmodi statutum nostrum ad dictum tempus dua-
rum septimanarum siue quatuordecim dierum et quo ad penam sus-
pensionis ipso facto modeiantes, volumus et de consensu unanimi fra-
trum nostrorum, capituli nostri Plocensis, die date presencium nobiscum
in Capitulo generali in Ploczko in domo habitacionis nostre
celebrato congregatorum tenore presencium statuimus, quod huiusmodi
bannis, ut prefertur, bis diebus dominicis publicatis et propositis post
diem secunde Dominice statim non expectatis duarum septimanarum
siue XIII dierum numero siue tempore huiusmodi matrimonia con-
trahere et solemnizare volentes prefati Rectores et presbiteri dictarum
ciuitatis et diocesis nostrarum, auditis impedimentis, si per quempiam
obicentur, et per se inquisitis iuxta formam dicti nostri statuti, quod
quo ad omnia in ipso contenta preter quam ad dictum tempus dua-
rum septimanarum siue quatuordecim dierum, et quo ad penam sus-
pensionis ipso facto, quam eciam penam suspensionis tenore presentis
statuti tollimus, moderamus et in suo robore stare uolumus, octo die-
rum spacio elapso copulent et huiusmodi matrimonia solemniserent.

Datum in Ploczko in domo habitacionis nostre vicesima
secta die mensis Januarii Anno domini M^oCCCC^oXXIII, Pontificatus

Sanctissimi in Christo Patris et domini nostri, domini Martini, divina providencia pape quinti. Anno ipsius Sexto, consecracionis vero nostre Anno XXVII° 1).

Rubrice statutorum synodaliū per episcopum Plocensem Jacobum promulgatorum.

I. De constitucionibus.	XX. De habitu clericorum.
II. De rescriptis.	XXI. De cohabitatione clericorum et mulierum.
III. De consuetudine.	XXII. De institucionibus.
IV. De eleccione.	XXIII. De clericis non residentibus.
V. Quatuor dies capitula generalia durare debent.	XXIV. De rebus ecclesiarum non alienandis.
VI. Negotia ecclesiarum de importancia in capitulo generali tractari debent.	XXV. De pignoribus.
VII. De decretis capituli non revelandis.	XXVI. De fideiussoribus.
VIII. De violantibus libertatem Ecclesiasticam in bonis.	XXVII. De sepulturis.
IX. De solucione fraternitatis et vigiliis ac missis pro animabus fratrum.	XXVIII. De patronis crimen sacrilegii committentibus.
X. De clericis peregrinis.	XXIX. De parrochiis.
XI. De officio archidiaconi.	XXX. De iure patronatus.
XII. De officio custodis.	XXXI. De celebracione missarum.
XIII. De officio vicarii.	XXXII. De Corpore Christi ad infirmos portando.
XIV. De officio ordinarii.	XXXIII. De processione facienda feria sexta.
XV. De distrahentibus bonamoriencium clericorum.	XXXIV. De matrimonio contra interdictum ecclesie contracto.
XVI. De maioritate, de obedientia.	XXXV. De osculo pacis.
XVII. De contumacia et dolo.	XXXVI. De celebracione festiuitatum per totum annum.
XVIII. De fide instrumentorum.	XXXVII. De antiphonis cantandis post horas omnes et
XIX. De vita et honestate clericorum.	

¹⁾ W rękopisie wypisane jest **XXVIII**, co przypisać tylko należy łatwej do wytłumaczenia pomyłce kopisty. Jakób konsekrowany został w r. 1396, a że pomyłki nie gdzieindziej należy się dopatrywać jak w dacie roku, wskazuje podany, zgodnie z r. 1423, rok szósty panowania Marcina V, który wstąpił na stolicę Piotrową w r. 1417.

- vesperas et indulgen-
ciis attributis,
- XXXVIII. De modo reliquiarum
circa capucia deferen-
dorum.
- XXXIX. De Fabrica ecclesie.
- XL. De redditibus ex villis pres-
timonialibus ad distri-
buciones conuertendis.
- XLI. De distributionibus quoti-
dianis ad alios usus
non conuertendis.
- XLII. De celebracione festiui-
tatum.
- XLIII. De matrimonium contra-
hentibus bannis non
premissis.

DODATEK II.

I. Urywek z pierwszej księgi Konsystorza krakowskiego. (Acta officialia Crac. IV.)

Anno domini millesimo CCCCXI dies secunda mensis Ianuarii (d. 2 Ianuarii 1411).

1. (pag. 197) Agnetis aduocatisse de Criscouicze ad probandum pro quarta dilacione in causa, quam habet cum I.

2. Iohannis fabri consulis et Petri notarii ciuitatis Cracouiensis et Iohannis clerici de Powydez, dominus Iudex pro tribunali residens interrogauit predictum Iohannem clericum, utrum haberet aliquam actionem contra ipsos consules Cracouienses; et ipse clericus promisit predictos dominos consules nullo modo in perpetuum impedire super quadam diffamia et detencione; et predicti consules Cracouienses ipsum clericum promiserunt de libro suo delere; extunc dominus iudex absoluit predictos consules ab instancia et inpetu predicti clerici, ut inferius; presentibus Martino de Osszek, Stanislao de Scorcouicze.

3. Symonis rectoris Ecclesie de Kanthy et Andree presbiteri de Osszwanczim dominus Iudex in causa predicta promisit apostolos dari refutare, ut in forma.

4. Iacobus Thederuci de Cracouia periurauit iuramentum calumpnie, ut in forma, in causa, quam habet cum Nicolao Stampotha rectore ecclesie de Osszwanczim.

5. (pag. 198) Iacobi clerici de Cracouia alias de Iezow ad probandum pro prima dilacione ad XIII dies in causa, quam habet cum Cussone et Andree de Stradlicze.

6. Nicolaus Visliczka nomine procuratorio Andree Libental cuius Cracouiensis super excepcione solucionis et satisfaccionis dabit articulos idem Nicolaus Visliczka infra quatuor dies in causa, quam habet cum Iohanne clerico de Chelm, et idem Iohannes clericus respondebit ad VIII dies.

7. Herrici clerici de Cracouia [in causa] Nicolaus Wingorth pin-
cerna de Cracouia probabit pro tertia dilacione ad XIII dies.

8. Paulus altarista Ascensionis Domini in Ecclesia Cracouiensi
retulit, quod citauit Philipum vicarium Ecclesie Cracouiensis ad instan-
ciam Thome Rectoris Ecclesie de Xansz ad iurandum de calumpnia,
terminum statim assignando.

9. Elizabet Danielis et Margarethe aduocatisse et puerorum de
Zathor ad inueniendum terminum in crastino Epiphanie domini.

10. Petri Rectoris Ecclesie de Lupszicza et sculteti et kmeto-
num de Koyanow Nicolaus Visliczka nomine procuratorio eorundem
protestatus est, quod licitum sibi dicere contra dicta testium, et per-
sonas Petri Rectoris Ecclesie de Lapszczicza, quod corrupta et falsa
dixerunt in crastino Vincency.

11. Pronunciatur contumax Petrus Rector Ecclesie de Lapszczicza
ad instanciam Petri Charth de Bochna.

12. Petrus clericus de Brzesye et Bartholomeus procurator de
Stananthky de securitate vite iuramentum prestiterunt, ut in forma.

3 die mensis Ianuarii, Sabbatho. (1411).

13. Pronunciatur contumax Nicolaus clericus de Cracouia actor
ad instanciam Nicolai de Breszini, nunc de Cracouia.

Vigilia Epiphanie domini feria secunda mensis Ianuarii (1411)

14. (p. 199) Petrus presbiter domini Nemesrze retulit, quod
citauit Petrum filium Spiczimir ad instanciam Stanislai vicarii sancti
Floriani, terminum statim assignando.

15. Petri clerici de scolis sancti Floriani ad libellum Petrus ma-
gister Rector scole s. Floriani respondebit ad VIII dies.

16. Iohannis prioris monasterii sancte Trinitatis ad proposicio-
nem verbalem Paulus procuratorio nomine Andree condam teolonea-
toris per et post iuramentum negauit narrata, proutarrantur; ad de-
liberandum per priorem super ista responsione ad feriam sextam
proximam.

17. Stephani clerici de Geruicz et Katherine vidue de Cracouia
dominus Iudex pro tribunali sedens inhiuit ex officio Magdalene re-
siduam pecuniam videlicet X marcas Petri Spiczimir de Cracouia, ut
nulli parcium predictas pecunias daret, donec per nos in causa pre-
dicta cognoscetur. — Et idem Stephanus suam offert petitionem hodie
et cras, ad quam deliberabit Magdalena ad VIII dies.

18. Pronunciantur contumaces: Swachna mulier de Kazimiria ad
instanciam Nicolai Rectoris ecclesie de Kreczanczin; — Iohannes cle-
ricus de s. Stephano ad instanciam Nicolai predicti.

19. Bartholomeus vicarius s. Floriani retulit, quod citauit Nicolaum
supra ad instanciam Laurencii de R. terminum feria quarta assignando.

20. (p. 200) Iohannes Rector Ecclesie de Wanczslauicze retulit,
quod citauit Peterax cum tota sua familia et inquilinis de contrata
Castrensi ad instanciam honorabilis ac religiosi viri Nicolai prepositi

monasterii sancte Hedugis terminum feria quarta proxima post Ephaniam domini [assignando]. — Actor proponit contra reos, quod notarium suum Danielem currentem post canem ipsius domini prepositi turpiter ipsum Danielem dehonestaerunt cum maleys et aliis armis contra ipsum assurgentes, verba iniuriosa eidem inferendo, et hiis non contenti contra ipsum prepositum in subsidium sibi venientem eisdem verbis et consimilibus armis invaserunt, domum ipsorum claudendo et palium ipsius prepositi in eodem preposito lanientes, quam iniuriam existimat ad XX marcas, ymo tantundem mallet amittere, quam consimilem iniuriam ab eisdem uel ab aliis pati. Petit igitur predictus dominus prepositus Nicolaus dictum Petirax cum inquilinis suis et sua familia racione predictae iniurie sui notarii et sue dehonestationis ad predictas XX marcas compelli una cum litis expensis.

II. Wyjatek z najdawniejszej księgi konsystorza lubelskiego.

Sanctissimi domini ac domini Eugenii pape quarti anno ipsius primo, die lune XXVII Augusti de anno domini Milesimo CCCC^o tricesimo primo incipiuntur acta honorabilis viri domini Iohannis archidiaconi Lublinensis et officialis, ut in forma etc. (d. 27 Augusti 1431).

1. (fol. 94) Iohannes Rector Ecclesie de Woyczehow proposuit contra Iohannem ministrum ecclesie de ibidem, quia libros videlicet Donatum cum regulis clerici sui filiastrum recepisset, petiuit ipsum compelli ad restitutionem. — Ex aduerso minister dixit se restituisse. Item iudex decreuit terminum ad XIII dies ad deliberandum. — Item item Iohannes proposuit pro equo, quem vendiderat pro 1 marca ipso ministro fideiussori terminum ad festum sancti Iacobi assignatum et deputatum, et hucusque non persoluit. — Ex aduerso deliberauit ad XIII dies. — Item proposuit super ministrum eundem, quia recepit XXXXIII choros frumenti communis ipsius, petit ipsum compelli ad solutionem. — Ex aduerso idem minister deliberauit ad XIII dies. — Item idem Rector de Woyczehow proposuit contra eum ministrum, quia recepit columbacionem proxime preteritis duobus annis, existimans dampnum ad V marcas. — Ex aduerso deliberauit ad XIII dies.

2. Martinus Rector Ecclesie de Crasnicza proposuit erga Nicolaum dictum Hanus kmethonem de Osmolicze, quia idem veniens furiose ad hereditatem predicti Martini evaginato gladio irruit super ipsum, verbis ipsum diffamando pessimis, et homines si non retinuissent ipsum Nicolaum, offensum fuisset Martinus per eundem, ipsam verecundiam estimat ad decem marcas. Ex aduerso idem Nicolaus per omnia negauit hec fecisse; et idem Martinus intendit probare.

Die Lune III Septembris.

3. Stanislaus de Babin cum Katherina de ibidem diuorcium inter se dimiserunt, quia fuerunt astricti ad matrimonium violenter, ut predicta Katherina maritum sibi alium aquirat, Stanislaus vero vxorem: et compromiserunt eternaliter pace frui, non impedimentis et fulminationibus aliquibus memoratis coram quocunque iudice spirituali vbi-cunque.

4. Terminus continuatur inter plebanum de Budno et kmethones ad secundam feriam proximam post festum Mathie apostoli super Gregorium.

Die Lune IX Septembris.

5. Iohannes condan minister de Woyczechow infra vnum mensem a die credicionis querere debet ad statuendum Rectorem Ecclesie de ibidem, alias si non invenerit, tenetur soluere I marcam pro equo suppena excommunicacionis. Item pro libris pates receperunt ad concordandum infra eundem mensem.

Die mensis septembris XXIII.

6. Dominus Iohannes capellanus archidiaconi fecit relacionem, quia citavit Stanislaum de Scorczicze, et terminus est assignatus coram officiali, dies stat ad instanciam Iacobi clerici de Belzicze.

7. Eodem die Iacobus proposuit verbo contra et aduersus Stanislaum, quia bona hereditaria, agros et alia fratres diuiserunt inter se, de qua diuisione cecidit pars ad computacionem sex marcarum Iacobo Goli, qui Iacobus donauit filiastris suo Iacobo clerico, quas pecunias fideiussit Stanislaus, ipsum petiuit per manum fideiussoriam solui predictas marcas sex. — Ex aduerso negauit fideiussoriam suam; Iacobus vero intendit docere ad XIII dies.

8. Martinus Rector Ecclesie de Crasnik proposuit contra et aduersus Mathiam vicarium, quia ipse portauit ignem in caminatam et succendit domum suam, et sic cremata sunt ibi vestimenta, libri, selle, argentum, et ibi fuit aurum et alia omnia supellectilia, de quibus idem Rector Ecclesie in Crasnik sub fide debita estimans dampnum ad ducentas marcas. Ex aduerso pars successionem predictam negauit; Rector idem intendit docere, quia ipse ignem portauit in caminatam; super qua propositione et negacione dominus iudex partibus determinauit terminum, remittens eos ad Reuerendissimum dominum episcopum Cracouiensem, cum fuerit constitutus in Sweczchow die tertia uel secunda post Epiphaniam coram eodem, siue officiali tertia die.

Die Lune III mensis Octobris.

9. (fol. 94^v) Terminus continuatur Nicolai altariste cum discreto Petro vicario ad diem primam iuridicam ad offerendum libellum contra Petrum supradictum.

10. Petrus vicarius recognovit diffamiam contra Nicolaum, quam facit manibus conclusis in vnum, et capite inclinato collo equalimodo infra missarum solempnia, et hoc fecit in dedecus et verecundiam dignitatis sacerdotalis, et eandem diffamiam resumpsit coram iudice, et plura superaddidit dicens, si manillas haberet in manibus ad suggendum eas.

Die VIII Octobris, die Lune.

11. Dominus iudex absoluens posuit silentium de bonis hereditariis inter Iacobum clericum de Belzicze et Stanislaum de Wrządown coram suo iudicio.

12. Diffamacionem Boguslaus procurator petiit condempnare Iohannem vicarium de Gelczwa in III marcis, quoniam posuit et asseruit Paulum Sirwathcam non fuisse confessum nec communicatum, ille vero conducit per Rectorem Ecclesie suum confessum et communicatum [esse].

13. Terminus continuatur Andree de Coczsko et Adam de Przetoczno cum Magistro Michaele scole hinc infra vnum mensem ad probandum.

14. Dominus Iudex decreuit et adiudicauit Paulo Sirwathcze de Pogorzalstaw Iohanni vicario dare tres choros brasei, pro humulo tres grossos, duas sexagenas, ollas, mutralia, sex grossos, set simplices ollas, 1 capete hincinfra ad tres septimanas sub pena excommunicacionis.

15. Michael procurator Iohannis vicarii proposuit contra et aduersus Paulum Sirwathcam, quia ipsi de presenti anno pro decimis non soluit sibi I marcam cum duobus grossis. Pars aduersa recepit ad deliberandum ad VIII dies, et ad contradicendum.

16. Mathias Rector Ecclesie de Gelczwa proposuit contra et aduersus Iohannem vicarium suum, quia ipse equitans per columbacionem recepit pecunias et XX manipulos canaporum, videlicet bith (s) et offertorium et alium conquestum quemuis ecclesiasticum, sibi non dedit porcionem de omnibus hiis; estimat dampnum ad III marcas, et pro hiis petiuit ipsum compelli ad soluendum. Iohannes vicarius petiuit ad deliberandum ad quindecim.

17. Magister Boguslaus nomine procuratorio Iacussy Pollessen arestauit acta et processus, quia illa sunt inuallida et friuola non confecta per notarium P. pro parte Katherine Marcowey de Parczow, et intendit ea reprobare hincinfra vnum mensem.

III. Urywek z najdawniejszej księgi kapitulnej krakowskiej.

--- Incipiunt Acta generalis capituli in die beati Stanislai tempore May in continuacione dierum sequencium, anno domini M^oCCCC^oXXXIX celebrati presentibus tunc et dictum capitulum celebrantibus: Reuerendissimo patre domino Sbigneo Episcopo, venerabilibusque ac honorabilibus dominis: Nicolao Lassoczski decano, Stanislao preposito, Sandiwogio custode, Nicolao Spiczmer cantore, Nicolao de Moskorzow, Petro de Rogi, Stanislao de Nyeprouicze, Hermanno de Kyedorothia, Iohanne de Elgoth, Iacobo de Zaborow decretorum doctoribus, Iacobo de Syenno, Clemente de Nauuoyow, Paulo de Zathor decretorum doctore, Raphaele de Skawina, Iohanne de Radochoicze Sacretheologie professore, Iohanne Dlugosch canonicis Ecclesie Cracouiensis.

(fol. 3) In quo capitulo dicti domini vnanimiter concluderunt fore mittendos duos fratres de capitulo: scilicet dominum Nicolaum decanum et dominum Stanislauum prepositum Cracouienses in Pabyanicze ad dominum Miska pro limitandis limitibus bonorum ipsorum districtus Pabianiczensis cum Reuerendo patre domino Wladislao, episcopo Wladislaiensi, ad diem per eosdem dominos de capitulo ac dominum Episcopum deputandum. Qui domini de capitulo habebunt plenum mandatum et omnimodam potestatem comutandi hona predicti districtus Pabyaniczensis cum eodem domino Episcopo pro bonis dicti domini Episcopi, iuxta informacionem, qua per prefatos dominos de Capitulo docebuntur.

Item in eodem capitulo prefato domini decreuerunt monicionem dari contra strenuum dominum Abraham de Goschicze pro sexaginta marcis racione debiti per dictum dominum Abraham prefatis dominis retenti die quintadecima sibi solucionis terminum prefigendum.

Item ibidem vnanimiter concluderunt sigillari sigillo maiori priuilegium iam sigillo domini Episcopi Cracouiensis sigillatum pro scultecia in Boszyen villa ipsorum domini erigenda.

Item eodem tempore causam, que inter uicarios Cracouienses, ex vna, et sanctuarios, partibus vertebatur ex altera racione offertorii, prefati domini ad generale capitulum in festo sancti Michaelis celebrandum suspenderunt ad eorundem sanctuariorum petitionem sub tali tamen condicione, quod dicti sanctuarii duos florenos cum media marca per eos de offertis recepta in sequestrum, videlicet in manus domini Petri vicecustodis infra duas septimanas sub pena intruncacionis [reponant]

Item in eodem capitulo honorabilis dominus Iacobus de Syenno canonicus nomine domini Pauli fratris sui canonici Cracouiensis resi-

gnavit domum, quam habuit per vacationem post mortem olim Maystri Jaroslai, quam domum domini predicti de capitulo venerabili domino Paulo, Decretorum doctori canonico Cracouiensi, tunc temporis tradiderunt.

Die Veneris vicesima secunda mensis May in loco capitulari coram dominis prelati et canonicis Cracouiensis Ecclesie infrascriptis videlicet Stanislao preposito, Nicolas Spiczmer cantore, Siluestro preposito Scarbimiriensi, Petro de Rogi, Nicolao de Nyeprouicze, Jacobo de Zaborow decretorum doctore, Hermanno de Kyedorothia, Clemente de Nawoyow, Paulo de Zathor decretorum doctore, Johanne de Radohouicze sacre theologie professore constitutus strenuus Abraham de Goschicze volens prefatorum dominorum de capitulo monicioni in ipsum late ratione debiti sexaginta marcarum, quas dominis de dicto Cracouiensi capitulo soluere tenebatur, eisdem dominis humiliter supplicavit, quatinus aliqualem veniam, gratiam dignati sibi fuissent in pecuniarum solutione ostendere iam dictarum. Quiquidem domini de capitulo mutuo inter se tractatu prelabito volentes predictum dominum Abraham suis fauoribus prosequi medietatem dictarum sexaginta marcarum, videlicet XXX marcas sibi tunc temporis indulserunt; prefatus autem dominus Abraham humiliter dictis dominis de capitulo gratiarum acciones referens ad residuas triginta marcas soluendum certis temporibus libere se summisit, videlicet ad festa sancti Michaelis, Natiuitatis Christi, festum Paschatum ventura proxime sub pena excommunicationis, ad festum sancti Michaelis decem, Natiuitatis Christi secundas decem, ad festum Paschatum vero vltimas.

(fol. 3°) Eodem die dominus Stanislaus prepositus Cracouiensis, procurator immediatus ante dominum Clementem de Nawoyow Cracouiensem canonicum predictorum dominorum de capitulo, eisdem dominis exposuit, ex quo in quodam armario reperisset viginti marcas de mala et falsificata pecunia dictorum dominorum, de qua pecunia ante inmutacionem pecuniarum non recordabatur, sed ibi eam per suum dispensatorem fuisse repositam asserebat, supplicans eisdem, quatinus sibi solutionem eiusdem pecunie, in qua ipse per suam obliuionem dampnificauerat, dignati sibi fuissent prorogasse; quiquidem domini de capitulo tractantes inter se mutuo de prefato negocio pyetate moti, de eisdem viginti [decem] marcas dicto domino Stanislao preposito pepercerunt; qui cum vberibus gratibus residuas decem ad festum sancti Michaelis venturum proxime se summisit.

Predicto eciam die Hermanus de Kerdorothia canonicus Cracouiensis confessus est libere coram prefatis dominis de capitulo, quinque ipsis florenos obligari, quos ad festum sancti Michaelis venturum proxime soluere tunc promisit.

Veneris quinta mensis Juny: constitutus procurator domini Petri plebani de Zelonky in termino eidem domino plebano peremptorie prefixo allegans infirmitatem prefati domini Petri peccit eidem domino Petro in causa, quam habet et habiturus est coram dictis dominis, per duas septimanas prorogari; quiquidem domini ad

octo dies eundem terminum dumtaxat distulerunt, in quo prefatus dominus plebanus personaliter comparere debet ad obicienda per dominum doctorem Zaborowski responsurus sub pena excommunicacionis; tunc eciam iurabit, quod non calumniose, sed vera et reali infirmitate occupatus terminum prorogavit.

Veneris decima nona mensis Junii: dominus Martinus Lapanowski vicarius perpetuus Cracouiensis ecclesie constitutus coram dominis de capitulo tres marcas, quas dominus Theodricus canonicus dicte Cracouiensis Ecclesie pro Cappa tenebatur soluere, pro eadem ad festum sancti Michaelis venturum proxime soluere sumisit.

Eodem die dominus Officialis pro doctore Thoma de Strzampino tres marcas racione Cappe eciam infra quindecim [dies] soluere se sumisit.

Veneris vicesima sexta mensis Junii: domini de Capitulo ortum suum sub castro Cracouiensi in Stradomya et super litore Visle situatum et a domino Stanislao preposito predicto a Janusch Ormyenin redemptum et liberatum domino Johanni de Elgoth, decretorum doctori canonico et officiali Cracouiensi, de voluntate et consensu prememorati domini Stanislai prepositi possidendum, tenendum, et habendum ad tempora vite eiusdem domini Johannis tradiderunt et assignauerunt cum onere seu censu, cum quo prefatus Janusch Ormenus predictum ortum habuit, tenuit et possedit.

Eodem die dominis prelati et canonicis Ecclesie Cracouiensis capitulariter congregatis venerabilis dominus Stanislaus prepositus Ecclesie predicte requisivit eosdem, ut coram eo recognoscerent, si ipsi decreuissent dari monicionem cum sententia excommunicacionis Johanni Koczinski procuratori Magistri Johannis Pushko canonici Cracouiensis contra et aduersus laicos et kmethones, qui dicto magistro Johanni de decimis prebende sue respondere et satisfacere recusabant. Et domini prememorati huiusmodi requisicione audita reducentes primo ad memoriam, qualiter orta pridem inter prefatum Magistrum Johannem Pushko et Johannem Lasathski canonicum Cracouiensem occasione possessionis fructuum et decimarum dicte prebende differentia, ipsi huiusmodi discordiam et differentiam inter predictos Johannem Pushko et Johannem Lasathski taliter sopiuerant, ut quelibet parcium predictarum in ea parte, in qua dicte prebende possessionem primum apprehendisset, stare debet contenta, nec alteram in parte eiusdem quomodolibet impedire, usque ad finalem causarum ipsarum decisionem. Et hac deliberacione prehabita responderunt prefati prelati et canonici paucis exceptis, qui se non interfuisse huiusmodi actui et decreto asserebant, quod dum quodam tempore prememoratus Johannes Koczinski ad presenciam ipsorum et ad locum capituli accessisset petissetque sibi decerni monicionem contra eos, qui decimas pretactas magistro Johanni Pushko non soluissent, ipsi iuxta modum premissum decreuerant dari eandem, et quod demum veniente ipso domino preposito ad medium ipsorum, qui circa decreta huiusmodi tunc presen-

tes non fuerant, dominus archidiaconus nomine capituli demandauerat sub hiis verbis: domine preposite, cum sitis procurator capituli, dētis nomine capituli monicionem cum sententia Johanni Koczinski procuratori Johannis Pushko contra eos, qui sibi decimas non soluerunt, et quos ipse vobis nominauerit.

(fol. 4) Veneris tertia mensis Julii: domini prelati et canonici de capitulo vnanimiter concluderunt per procuratorem capituli dari per vnam marcam ratione panum per vnum mensem cuihbet presencium dominorum.

Veneris decima septima Julii: Koczinski citatus ad minorum presenciam coram eisdem constitutus interrogatus ab eisdem, super quos kmethones recepisset monicionem a domino preposito olim procuratore Cracouiensis capituli respondit, quod dumtaxat super illos, quos dominus magister Johannes Pusko, cuius ipse procurator fuit, in possessione habuit, et a quibus cepit fructus eciam a triennio et proventus.

Veneris vltima Julii: Venerabilis Mayster Jacobus de Zaborow decretorum doctor canonicus Cracouiensis coram dominis de capitulo exposuit, quomodo post obitum olim venerabilis viri Maystri Jaroslai canonici Cracouiensis Johannes Koczinski rapuit quasdam decimas ad ipsum doctorem Jacobum tamquam illius defuncti bone memorie executorem legitimum pertinentem; quo domini de capitulo considerato et audita eciam ex relatione honorabilis domini Stanislai Nyeprowski Cracouiensis canonici ad eos prius in facto eodem destinati eiusdem Koczinski responsione, tali videlicet, quod per illum, qui decimas disponeret triturari, pro eisdem deberet solucio procurari, contra eundem Johannem Koczinski monicionem dari decreuerunt huiusmodi sub tenore, vt videlicet ipse pro decimis huiusmodi prefato Maystro Jacobo de Zaborow infra nouem dies solucionem facere procuraret, alioquin coram nobis infra totidem dies compareret ad dicendum et allegandum causas, ob quas hoc facere non deberet.

Veneris quarta decima Augusti: Magister Jacobus prepositus sancte Hedugis inhibicione Anthony Procheti decretorum doctoris Officialis Agatensis, sacrosancte generalis Sinodi Basiliensis causarum causeque ac partibus infrascriptis ab eadem Synodo iudicis et commissarii specialiter deputati, anno domini Millesimo quadringentesimo tricesimo nono, indicione secunda, die vero Mercurii decima mensis Junii, emanata, manu Lamberti Anthony de Prumoren clerici Coloniensis diocesis publici imperiali auctoritate notarii scripta, signo et nomine eiusdem solitis consignata, per Petrum dictum Byali vicarium Ecclesie Cracouiensis tamquam subexecutorem inhibicionis prefate dominis de Capitulo inhibuit, ne quicquam innovent seu attemptent in causa, que verti pretendebatur inter Jacobum prepositum sancte Hedugis et Johannem Burg ciuem Cracouiensem ex vna, et quendam Gregorium plebanum ecclesie sancti Nicolai de

et super nonnullis decimis ac rebus quibusdam coram venerabili domino Alberto de Serariis dicti Sacri Concilii iudice, qui iam in eadem causa pro ipso Gregorio et contra prefatum Johannem Burg tulerat sententiam diffinitivam, a qua tamen pro parte dicti Jacobi, necnon Johannis Burg extitit appellatum: presentibus Thoma de Bochna et Martino Lapanowski vicariis perpetuis dicte Cracouiensis Ecclesie, testibus ad premissa.

DODATEK III.

I. In capitulo Cracoviensi (d. 22 Decembris 1600).

Constitucie albo artikuly na Visitaciye w Panstwie Pabyanskim przez Ich Mszcz X. Jana Krasinskiego s Krasnego Cantora, Pawla Dembskiego Suffragana, Canonikow Krakowskich Roku 1600 postanowione.

1. Kazdy mieszczanin y obywatel Pansthwa Pabyanskiego s powinności Chrzcziaskiey ma w Niedziele y w swietha wrocysthe w kosciele na Mszey i na kazaniu bywacz pod winą grosza iednego Polskiego, którą urząd Mieszczi albo wieszczi zadnemu nie fulgując nieodwłocznie ma wybieracz y do kosciola własnego oddawacz pod winą trzech grzywien. P. Podstarosci Pabyanski takze Rzgowski ma the winę od Vrządu niedbałego wybieracz.

2. Na kazdey Vliczy y w Rynku y na wsiach maią bycz dziesiątlniczy y thego postrzegacz, aby nikth sluzby Bozey nieomieszkawał, y występnych do vrządu odnosicz maią, których vrząd Mieszczi y P. Podstarosci zaras ma myanowacz.

3. Zadnych iawnych nierządnych białych głów vrząd tak w Mieszcziech, iako y na Przedmieszcziach, iako tesz y na wsiach czierpiecz niema, pod winą dziesiątci grzywien, ani onem domow y komor naymowacz, nie kładąc iednak ni nakogo pthwarzy

4. A ysz zwykły się przydawacz w tem Panstwie Pabyanskim gwałty y mordy od Slachty y innych, Urząd mieszczi takze y włodarze za prziszadkiem maią dacz znac do zamku i do Dworow y tham gdzieby potrzeba ukazowała do P. Podstaroscich Pabyanskiego y Rzgowskiego skupicz się y przy niem mocznie stacz y gwałthu bronicz pod vtraceniem wszystkicy maiethności y wygnaniem s thego państhwa, ktoby się w potrzebie nieznał y gwałthu bronicz nie cheział.

5. Kazdy domu swego ma poprawowacz pod winą dziesięć grzywien. A ktoby dom swoy zgnoił y w niwecz obroczył, taki y dom y placz ma tracicz, kthoremi capitule ich Mscziam wolno bendzie szaphowacz, y P. Starosta ma nad thakiami executią czynicz.

6. Winy drewnne aby były nieodwłocznie do Poborcze oddane pod winą do iakiey zaplathy, a nieposlušnych czładz y do więzienia bracz bendą oprócz pogorzeczow.

7. Kowale aby szię więczey niewazyli węgla tlicz, takze kołodzieie drzewa rąbacz okrom wiadomosci Pana Podstarosczego, a tham tylko, gdzie iem okreszą pod winą dziesięć grzywien nieodpuszczoną, thosz y o szewczach rozumiez się ma.

8. Aby zaden nieźmyał y nie wazył się testamentow czynicz iedno urzędownie takze y obietnicz zstrony posagow czynicz nie mają, tilko przed lawnikami, inakszych testamentow y obietnicz capitula potwierdzac nie będą.

9. Przykoppki aby więczey nie były, y zeby zaden nieźmyał w lesziech kopacz pod winą trzech grzywien, którą ich P. Starosta ma karacz.

10. A ysz ktho czyiego dobrodzieystwa zazywa slusnie, tho ma wdzięcznością płacicz, postanawiamy zatem spusztoszeniem Lyasow i Borow w them Pansthwie Pabyanskim, aby kazdy powinen był s puł lanku na Sw. Marczin po cztery grosze drewno capitule Ich Msczam płacicz, y to drewnne przy czynszu oddawacz. A zagrodniczy po dwu groszu. Kaczmarze po trzy grosze płacicz maia. Miasto Pabyanskie po dziesięć, Rzgow po ośm grzywien drewnego na thenze czas i swyetho S^o Marczina okrom wszelakich wymowek do rąnk P. Starosty naszego Pabyanskiego, albo iego Poborcze oddawacz maia.

11. Obiecali Ich Mscz staracz się v Jgo Msczi X. Arcybiskupa o poczwierzenie bractwa Literackiego w Miescie Rzgowskiem.

12. Mularz aby więczey nie kopal ku Syucziniow zagranicą Pabyanską pod winą dziesięć grzywien. A to czo swowolnie nad zakasz sział, ma bycz do zamku wziętho.

13. Czyganow aby zaden w them Państwie nieźmyał przechowywacz y do domow ich przyimowacz pod vtraczeniem wszystkiey maiełthności y wygnaniem sthego Państwa. Takze czudzych chłopow slacheczkich przyimowacz y przechowiwacz nie maia pod thakowąsch winą.

14. Do ognia, aby kazdy iako na gwalth powinien był przybycz y gaszicz pod winą dziesięć grzywien.

15. Ktoby się wazył przenosicz tajemnicze thego Państwa y Capituly Ich Mci, iako zdraycza ma tracicz wszystkie maiełthnoscz i wygnany bycz sthego Państwa in perpetuum.

16. Pozarow aby zaden nieźmyał tak przes się iako y przes czeliadz swą czynicz pod winą dziesięć grzywien.

17. Postanawiamy, aby w tym Państwie naszym Pabyanskim byli s poddanych naszych wybrani sluzebni, którzyby w zamku Pabyanskim przy Panu Podstharosczim dla obrony potoczney i Laszow mieszkali, kazdy z nich ma miecz szablię y pulhak. A pacholkow kon-

ných P. Starosta ma dwunascie chowac i dwu dziesiątników dla czwiczienia wybranczow. Oczem jest osobne postanowienie. A czy wybrańczy mają bycz wolni od roboth, czynszow y wszystkich podatkow.

Datum in Pabyanicze die XV Decembris anno Domini M^oDC. Jan Krasiniski z Krasnego Cantor Crac. subscripsit.

Acta actorum capituli Cracouiensis IX, f. 52.

II. In capitulo Cracouiensi (d. 12 Maii 1604).

Constitucie na visitaciy Pabianskiej od ich Msczi X. Adama Sypowskiego y X. Jana Foxa kanonikow krakowskich y deputatow ich Mei kapituły krakowskiej Roku 1604 die 6 Aprilis vczynione i publicowane.

O sluzbie Bozej.

Zabiegaiąc niedbalstwu wielkiemu okolo zbawienia dusznego podanych naszych, isz wiele ich iest, ktorzy rzadko w kosciele bywaią, ponawiamy winę na nie postanowioną grosza jedrego na blisko przeszley visitaciy, to pizidaiąc, ysz dziesiątniczy do odnoszenia tych, ktorzy nie bywaią w Święta w Koscielie tak w Miasteczkach, iako i we wsiach dooczni bydź mają a nie koleyni, iako bylo dothąd. A gdy iek mnye Pan Stharosta na Wielkanoc inne ma mianowacz albo dawne potwierdzie. A gdy kto dla choroby albo powoda i ynych slusnych pizyczyn do kosciola iscz nie moze, powinien pized swym wizeдем pizyczynę tę wczas opowiedziecz, o ktorey wizeд wznacz ma, iezli slusna iest, albo nye.

O Miasteczku Rzgowie.

Ysz Myasteczko Pabianicze ma od ich Msci Capituły wladzą wszeliakie nierzadi karacz y winy od nich wybieracz, takowasz wladza do Rzgowa Miasteczka Wizeдowi daicmij, aby karali nierzadne ludzie męzciznę y byale glowy, i winy z nich biali, ktore chowacz mają na zmurowanie zakristiey a za czasem da Pan Bog y kosciola swego Fairnego. O czym ias do Roku to iest na Wielkanocz mają się porozumycz z X. plebanem swym y zebrane pieniadze przes on Rok spisacz y do skizynki chowacz mają, od ktorey klucz ieden ma miecz urzad, a drugi X. pleban.

O Rzemieslnikach w Miasteczku Pabianskim y w inich wsiach.

Ysz y wiosek y ludzi w paustwie thym Pabianskim za laską Boza znacznie przybylo wolnoscz Rzemieslnikow w Miasteczku Pabianskim dawnym zwyczaiem vmocnioneę, isz na milię w kolo zaden rzemieslnik

męszkacz nie mógł, któryby się do ich czechu nie wkupił, tak deklaruujemy, że się ma rozumieć o wsiach, które do klucza Pabianskiego należą, a prawie w mili od miasteczka są, które mianujemy Bychlów, Jutrkowicze, Karniszewicze, Pyątkowisko, Kudłowicze, Potuokozy, Rypultowicze, Laskowicze, Rokicze, Goika wielka i mała, Świątniki, Zamoscze, Żyzowicze, Rotkinia, Brus, Dobrun, Lelżań, Wolia Lathalska, Rota; — w innych wsiach okrom tych które w mili od Rzgowa Miasteczka leżą, które thesz takiej wolności zazywa, mogą myeszczacz rzemieślniczy potrzebni jako Krawiecz, Swiecz, po iednemu w kazdey wsi, a to za wiadomością p. Starosty, który gdy thego pozwoli, do kościoła swego Farnego na piżieciu swym mają dacz dwa funty albo wremby wosku a do dworu płacicz będą od rzemiasła swego kazdy groszy czterzi na Rok

O nierządnych białych głowach.

Nierządne iawne białe głowy, które w tym Państwie Pabianskim miészczacz nie mają, y the bydź rozumieamy, które nie ras alie dwa albo kilka krocż dopuszczają się grzechu, y potomstwo zostawią z 10-znemi, albo z jedną osobą. Takowe kto chowa w domach, w komorach, winę przed tym naznaczoną grziwien dziesiączy przepada, którą winę y wrząd popadnie, gdy thego nye doyrzy, albo ras odkazaną y wygnaną ze wsi albo Państwa nierządną białą głowę prziiemie i czerpiecz między sobą bedzie.

O Quartach i dzieleniu Rol.

Ponawiamy dawne prawo, aby szię pullankowe Rolie na Quarty wienczey nie dzieliły, gdysz się tym poddani vbożą y powinności swych iako trzeba oddawacz nie mogą, thesz w mlinach, karczmach y zagrodach rozumieć się ma, y o rolach do nich przidanych. A thym więczey zabraniamy, aby niedopuszczal P. Starosta nowych siedlisk nikomu budowacz, gdysz starych osad jest dosycz i ledwa im lasy wydolacz mogą

O gaiownikach.

Gaiowi y wybrancy, którzy nie są przisięgli, aby przisięę zwyczajna strony wierności uczynili zaras po Niedzieli Przewodney, a isz szię pokazało na niektórych, że sami przedaią drzewo z liasu na swoy pożytek, postanawiamy, aby kazdy taki przekonany pyrwszy raz nie odpuszczoną winę piączy grziwien był karan. A drugą razą winą dziesiączy grziwien, trzeci ras gdyby się thego dopuszcziel ma z roli y s państwa thego wiecznie bydż wygnany iako krzywoprzisięsza y zdraycza Panow swych.

O Kołodzieiach.

Wielkie szkody czynią w lasach kolodzieie nad zakazanie buki szcinając; postanawiamy thedi, aby tylko ieden buk wielki a nawię-

czey dwa mieni jednemu na kola naznaczone byly na rok od P. Starosty. Ktoby więc czey wyciął, albo koła do inszey dziedziny z Maiętnosci Pabianskiej smyła pzedawacz y wynosicz iakimkolwiek sposobam, pywszy 1as winą dziesiąci grzywien a drugi 1as wzięcim roli y wygnanim z Panstwa ma bydź karan.

O graniczach.

Gdy granicze skądkolwiek przeorane będą, poddam oney wsi, ktorzy tam mają blskie role, powinni niez nie mieskaiącz oznaymicz do dworu pod winą trzech grzywien a z dwora zaraz mają odoracz rowy, albo plothy uczynycz wedlie kopezow dawnych, czo się zaraz ma vczynicz od Dobrunya y Wyskytna, gdzie therasz za graniczą przeorano.

O budowaniu Domow.

Poniewasz na budowanie cziosanego drzewa niemało wychodzi z wielką szkodą lasow, postanawiamy, aby zaden tak w Miasteczkach iako y we wsiach nie smyła drzewa do budowania y poprawy domow na czterzi granye cziosacz pod winą pięci grzywien, ale drzewo ma być tharte piłą okrom thego, które się na dwoie rzezacz nie moze. Czo zeby poddanym tym snadniey przyszło, zlicamy P. Staroszie aby wedlie potrzeby pyet przybudował.

O przykoppkach.

Isz niewolno poddanym przyczyniacz sobye rol nowych pod winą trzech grzywien, dla tegosz Prawdziany, ktorzy plotkow dawnych swowolnie sobie pomknęli, ma P. Starostą tą winą skaracz, y ma im odiać the przykoppki. Thakże y Palczowianom iezli co w borze od Warzyna thym czasem przykoppeli Thosz y o kasdich innych przykoppkach rozumycz się ma. A isz prawa darmo się stanowią, iezli do skutku przywodzone nie będą, nakazuiemy, aby przy oddawaniu czynszow z kazdego klucza gromadom the constitucie teraznieysze y tak trzelethnie były czytane, zeby o nich wszysczy wiedzieli. Napominamy tesz P. Staroste y iego namiesnikow, aby ie w ryzę swą wprawowali y do executiey nieodwłocznie przywodzili. Takze y decreta nasze w roznych sprawach vczynione y zapisane, nikomu nie folguiącz. A dla lepszey wiari Ich Mśc się rękami swemi własnemi podpisali y pieczęci swe prziczisneli.

Actum et datum ut supra. Adamus Sypowski canonicus Crac. subscripsit; Johannes Foxius J. V. Doctor Canonicus Cracouiensis subscripsit.

Acta actorum Capituli Cracouiensis IX, fol. 342.

UNIwersytet WROCLAWSKI

Bibl. Wydz. Prawa i Admin.

III

84427